

Projektas „Mapping of Victims of trafficking for labor exploitation 2010“

PRIVERSTINIO DARBO PAPLITIMAS LIETUVOJE

Tyrimas

Vilnius, 2010

TURINYS

Įvadas.....	3
1. Priverstinio darbo ir nelegalaus darbo sąvoka ir teisinis reglamentavimas.....	6
2.Priverstinis darbas – nauja prekybos žmonėmis išnaudojimo forma. Imigrantų užpildytų anketų duomenų analizė.....	20
3.Lietuvos migracijos politikos bei teisės aktų susijusių su imigracijos ir emigracijos procesais analizė.....	33
4.Migracijos priežastys, pasekmės. Imigrantų integracija.....	59
5.Emigracija Lietuvoje (priežastys, statistiniai duomenys, prevencija bei pagalba nuo prekybos žmonėmis nukentėjusioms aukoms).....	66
Išvados.....	84
Summary.....	87
Litaratūra.....	

Error! Bookmark not defined.

Įvadas

Pagrindinė projekto idėja kilo išaiškėjus, kad šiuolaikiniame pasaulyje egzistuoja skaudi problema - priverstinis darbas. Atsirado naujos priverstinio darbo bei vergijos formos. Priverstinis darbas šiandien palietė didžiulį skaičių darbininkų migrantų, kurie išvežami iš savo kilmės šalies. Ši problema yra visuose kontinentuose, beveik visose šalyse bei kiekvienoje ekonomikos srityje.

Projektas HOMO TRAFFICKENS nukreiptas prieš prekybą moterimis ir vaikais priverstinio darbo tikslais inicijuojant įvairias veiklas prieš šiuos reiškinius.

Projekto tikslai:

Europos lygmeniu rinkti patikimus duomenis, siekiant išaiškinti ir įvertinti priverstinio darbo paplitimą Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje, Graikijoje ir Lietuvoje.

Tikslingai kelti visuomenės sąmoningumą, stiprinti prekybos žmonėmis prevenciją bei aukų apsaugą.

Informuoti visuomenę, teikti rekomendacijas politinės programos formavimui, įgyvendinti mokymų ir gebėjimų stiprinimo programą valstybinių institucijų atstovams, žiniasklaidai, socialiniams partneriams, žmogaus teisių, vystymo programų bei pilietinės visuomenės organizacijų atstovams Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje, Graikijoje, Lietuvoje bei asocijuotų partnerių šalyse -Albanijoje ir Turkijoje.

Pagrindinės projekto veiklos:

- Prekybos žmonėmis aukų darbo išnaudojimo tikslais žemėlapis kūrimas analizuojant situaciją 4 Europos šalyse, lyginamoji situacijos analizė
- Grupinės diskusijos 4 šalyse
- Konferencija Graikijoje dėl prekybos žmonėmis ir priverstinio išnaudojimo problemų
- Atviros dienos - vieši renginiai dėl prekybos žmonėmis ir priverstinio darbo problemų 4 partnerių ir 2 asocijuotų partnerių šalyse
- Mokymo vadovo sukūrimas, publikavimas ir platinimas švietimo ir visuomenės informavimo tikslais, dalijimasis gerąja patirtimi su žiniasklaidos bei NVO atstovais siekiant užkirsti kelia prekyba žmonėmis bei jos prevencijai užtikrinti

- Projekto puslapio internete sukūrimas
- Publikacijos, lankstinukai, plakatai, radio programos, pranešimai spaudai, rekomendacijos politikos formavimui.

Siekiami rezultatai:

- Visuomenė taps jautresnė ir bus plačiai supažindinta su prekybos žmonėmis ir priverstinio darbo problema
- Problema pristatyta žiniasklaidai bei NVO atstovams
- Organizuoti mokymai bei gebėjimų stiprinimo programa valstybinių institucijų atstovams, socialiniams partneriams, žmogaus teisių, vystymo programų bei pilietinės visuomenės organizacijų atstovams
- Užtikrinta jog šis šiurkštus viso pasaulio moterų, vyrų, mergaičių bei berniukų teisių pažeidimas taps istorija

Tyrimo metodologija:

Pagrindinis nacionalinės studijos tikslas surinkti informaciją apie priverstinio darbo paplitimą Lietuvoje.

Nacionalinis tyrimas paremtas pirminių bei antrinių (LR teisės aktai, valstybinių institucijų atlikti oficialūs tyrimai, moksliniai straipsniai, įvairių NVO atlikti neoficialūs tyrimai ir tt.) šaltinių analize. Tyrimo metu:

- Buvo vykdomi tiesioginiai interviu su įvairių pilietybių imigrantais Lietuvoje, prašoma užpildyti projekto anketą apie atvykimo į Lietuvą sąlygas, darbo patirtį ir kt. Šie duomenys buvo pirminis tyrimo šaltinis.
- Lietuvos Respublikos teisės aktų, valstybinių institucijų pateikiamos oficialios statistikos ir tyrimų, mokslinių straipsnių, straipsnių spaudoje susijusių su nelegaliu bei priverstiniu užsieniečių darbu Lietuvoje analizė. Šie duomenys naudoti kaip antrinis tyrimo šaltinis.

Tyrimo metu buvo analizuojami šie iš imigrantų užpildytų klausimynų gauti duomenys:

1. *Sociodemografiniai duomenys (lytis, amžius, išsilavinimas, kilmės valstybė)*
2. *Išvykimo iš kilmės valstybės sąlygos (pagrindinė išvykimo priežastis)*

3. *Keliavimo į tikslo šalį sąlygos (gyvenimo tikslo šalyje sąlygos, bendravimas su policija, Valstybės sienos apsaugos tarnyba, įvairiomis NVO).*
4. *Dabartinės darbo ir gyvenimo Lietuvoje sąlygos (dabartinio darbo pobūdis, sveikatos draudimas, darbo užmokestis, darbo valandos)*

Tyrimas susideda iš 4 dalių: įvadas (bendra informacija apie projektą, pagrindinės veiklos), priverstinio darbo sąvoka Lietuvos Respublikos teisės aktuose, imigrantų užpildytų anketų duomenų analizė, Lietuvos migracijos politikos apžvalga.

Tyrimas buvo atliekamas 2010 m. vasario – liepos mėnesiais.

1. Priverstinio darbo ir nelegalaus darbo sąvoka ir teisinis reglamentavimas.

Aukščiausios juridinės galios Lietuvos Respublikos (toliau - LR) teisės aktas - LR Konstitucija draudžia priverstinį darbą. Konstitucijos 48 straipsnyje numatyta, jog:

„Kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju. Užsieniečių darbą Lietuvos Respublikoje reguliuoja įstatymas. Priverčiamasis darbas draudžiamas. Priverčiamuoju darbu nelaikoma tarnyba kariuomenėje ar ją pakeičianti alternatyvioji tarnyba, taip pat piliečių darbas karo, stichinės nelaimės, epidemijos ar kitais ypatingais atvejais. Priverčiamuoju darbu nelaikomas ir įstatymo reguliuojamas teismo nuteistųjų darbas.“¹

Visų pirma reikėtų paminėti, jog LR teisės aktai nenumato priverstinio darbo sąvokos. Apie priverstinį darbą yra kalbama prekybos žmonėmis kontekste, t.y priverstinis darbas laikomas viena iš prekybos žmonėmis aukų išnaudojimo formų. Taigi, norint suprasti priverstinio darbo teisinį reglamentavimą visų pirma reikėtų išanalizuoti kokią atsakomybę LR teisės aktai numato už prekybą žmonėmis.

Prekybos žmonėmis norma į LR Baudžiamąjį kodeksą² (toliau BK) buvo įtraukta 1998 m. liepos 2 d. Paskutinė prekybos žmonėmis (BK 147 str.) redakcija priimta 2005 birželio 23 d. Jos turinį lėmė LR įsipareigojimai suderinti prekybos žmonėmis normą su tarptautinės ir Europos Sąjungos (toliau ES) teisės aktais.

LR BK 147 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę už prekybą žmonėmis. Šiame straipsnyje yra numatytos trys prekybos žmonėmis sąvokos sudedamosios dalys:

1. **Nusikalstami veiksmai** (tas kas pardavė ar kitaip perleido asmenį/pirko ar kitaip įgijo asmenį/asmenį verbavo/ asmenį gabenò/asmenį laikė nelaisvėje).
2. **Poveikio priemonės** (fizinis smurtas/grasinimai/kitaip atimta galimybė priešintis/pasinaudojimas nukentėjusiojo asmens priklausomumu ar

---

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija, 48 straipsnis// Vilnius, Lietuvos Respublikos Seimo leidykla, 1996.

² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr.89-2741

pažeidžiamumu/panaudojant apgaule/sumokant pinigus ar suteikiant kitokią turtinę naudą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį).

3. **Išnaudotojiškas tikslas** (kaltininkas žinojo arba siekė, kad nukentėjęs asmuo būtų įtrauktas į prostituciją ar būtų pelnomasi iš šio asmens prostitucijos, jis būtų išnaudojamas pornografijai ar priverstiniam darbui, įgyti nukentėjusiojo asmens organą, audinį arba ląstelių). Kalbant apie asmenų išnaudojimą BK 147 straipsnio³ prasme reikėtų aptarti ir išnaudojimo ypatumus. Taigi LR BK nurodomos keturios išnaudojimo formos: seksualinis, išnaudojimas darbo tikslais, organų prekyba, pornografija.

Asmens išnaudojimas priverstiniam darbui pasireiškia:

- Asmens dokumento paėmimu, naudojimusi suklastotais dokumentais
- Kitokiu darbo pobūdžiu arba prastesnėmis darbo sąlygomis nei buvo žadėta
- Prastesnėmis darbo sąlygomis negu vietos gyventojų už analogišką darbą
- Vertimu dirbti prieš valią kitomis sąlygomis/be atlyginimo (pvz., liepia sumokėti esamą ir tariamą skolą (priverstinį darbą už išskolinimą galima išskirti kaip vieną iš priverstinio darbo rūšių))
- Bendravimo apribojimu (telefono atėmimu, pokalbių ribojimu, izoliavimu nuo kitų asmenų)
- Judėjimo laisvės apribojimu
- Nepaklusus taikomam psichiniu ar fiziniu smurtu, šantažu, seksualine prievarta, grasinimais susidoroti su artimaisiais
- Baudų skyrimu už „nustatytos“ tvarkos nesilaikymą
- Skolos už kurią reikia „atidirbti“ didėjimu nurodant išgalvotas priežastis
- Klaidingos informacijos apie įstatymais reglamentuotas darbuotojų teises ir darbdavių pareigas, policiją, migracijos tarnybas suteikimu
- Gąsdinimais pranešti teisėsaugos pareigūnams apie asmens nelegalų buvimą šalyje
- Apgyvandinimu su kitais kartu dirbančiais asmenimis skurdžiomis sąlygomis
- Visos ar didžiosios uždarbio dalies paėmimu
- Ir kt.

BK 147 str. pirmoje dalyje pateiktas apibrėžimas kokia veika laikoma prekyba žmonėmis yra labai platus. Šioje dalyje taip pat numatyta atsakomybė už prekybą žmonėmis – laisvės atėmimas nuo 2

---

³ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 147 straipsnis//Valstybės žinios, 2000, Nr.89-2741.

iki 10 metų. Paprastai prekeiviams žmonėmis teismai skiria 2 – 3 metų trukmės realią laisvės atėmimo bausmę.⁴

BK 147 str. 3 dalyje numatyta, jog už 147 straipsnyje numatytas veikas, taigi ir už asmens privertimą dirbti, atsako ne tik fiziniai bet ir juridiniai asmenys. Tiesa iki šiol LR teismai nenagrinėjo nei vienos bylos, kurioje juridinis asmuo būtų kaltinamas įvykdęs BK 147 straipsnyje nurodytas nusikalstamas veikas.⁵

Aptarus BK 147 straipsnio sudėtį reikėtų paminėti kai kuriuos prekybos žmonėmis kvalifikavimo ypatumus Lietuvos teismų praktikoje. Visų pirma, paminėtina tai, kad Lietuvoje nėra nusistovėjusios teismų praktikos sprendžiant bylas susijusias su prekyba žmonėmis bei priverstiniu darbu. 2008 m. buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl išnaudojimo priverstiniam darbui, tačiau šis tyrimas buvo nutrauktas dėl įrodymų stokos, byla nepasiekė teismo, nebuvo nubaustas nei vienas asmuo. Dėl didelio šio nusikaltimo latentišumo, sudėtinga būtų pasakyti bent apytikrų aukų skaičių, daugybė žmonių kratosi prekybos žmonėmis sąsajų su vergišku darbu, nesąmoningai nenori jo pripažinti, todėl teismų tokios bylos dažniausiai nepasiekia.⁶ Taigi, galime konstatuoti, jog teismų praktikos nagrinėjant bylas dėl išnaudojimo priverstiniam darbui Lietuvoje šiuo metu nėra. Praktikoje teisėsaugos institucijos susiduria su problema, jog dėl įrodymų trūkumo yra labai sunku pradėti tyrimą pagal BK 147 straipsnį. Remiantis BK 147 straipsniu, prekybos žmonėmis atvejais turi atitikti 3 reikalavimus:

- Iš žmogaus priverstinio darbo buvo pasipelnęta
- Žmogui buvo daromas fizinis arba psichologinis poveikis
- Kaltininkas iš anksto žinojo kokiam darbui siunčia žmogų (šis požymis praktikoje įrodomas sunkiausiai)

Dėl įrodymų stokos dažnai prekybos žmonėmis nusikaltimai perkvalifikuojami į lengvesnius pvz., BK 307 str. Pelnymasis iš kito asmens prostitucijos⁷, BK 308 str. Įtraukimas į prostituciją⁸ ir kt.

---

⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas 147 straipsnio 1 dalis // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741; aktuali redakcija.

⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas 147 straipsnio 3 dalis // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741; aktuali redakcija

⁶ Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos ataskaita. Prekyba žmonėmis: situacija Lietuvoje 2009 m. Vilnius 2009. P 5.

⁷ Tas, kas turėjo pajamų iš kito asmens prostitucijos arba sąvadavo prostitucijai, <.....>(Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas 307 straipsnis // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741; aktuali redakcija.)

Prekyba žmonėmis yra vienas iš nusikaltimų žmogaus laisvei. Veika gali būti kvalifikuojama pagal BK 147 straipsnį tik nustačius, jog žmogaus laisvė buvo pažeista. Nenustačius, kad žmogaus laisvė buvo suvaržyta, veika pagal BK 147 straipsnį negali būti kvalifikuojama. Tokiu atveju veiką galima kvalifikuoti pagal BK 307 str. kaip pelnydami iš kito asmens prostitucijos, ar BK 308 str. kaip kito asmens įtraukimą į prostituciją. Tačiau negalima nepaminti, jog prekybos žmonėmis aukos sutikimas iš anksto apgalvotam išnaudojimui neturi reikšmės, jeigu jos atžvilgiu buvo panaudotas bet kuris BK 147 straipsnyje numatytas veikos padarymo būdas.

Prekyba žmonėmis susijusi ir su kitų nusikalstamų veikų padarymu, iš kurių paminėtini: vaiko pirkimas arba pardavimas, nelegali migracija, sąvadavimas, įtraukimas į prostituciją, dokumentų klastojimas, valstybės sienos pažeidimai, pornografijos gaminimas platinimas ir pan. Lietuvos Respublikoje šios veikos yra pripažintos nusikalstamomis veikomis – Baudžiamajame kodekse yra konkretūs straipsniai, nustatantys baudžiamąją atsakomybę už šių nusikalstamų veikų padarymą. Lietuvos Baudžiamajame kodekse galima išskirti nusikalstamas veikas, kurios tiesiogiai yra susijusios su prekyba žmonėmis ir nusikalstamas veikas, kurios su prekyba žmonėmis nėra tiesiogiai susijusios, tačiau jas sieja glaudus tarpusavio ryšys, tai BK 157 str. „Vaiko pirkimas arba pardavimas“⁹; BK 162 str. „Vaiko išnaudojimas pornografijai“¹⁰ ir kt.

Kadangi Lietuvos Respublikos teisės aktai nenumato priverstinio darbo sąvokos, yra būtina panagrinėti šią sąvoką įtvirtinančius, paaiškinančius tarptautinius teisės aktus.

Tarptautinės sutartys yra vienas iš svarbiausių teisės šaltinių, užtikrinančių kovos su prekyba žmonėmis ir priverstiniu darbu efektyvumą. Kalbant apie prekybą žmonėmis siekiant išnaudoti priverstiniam darbui teisės aktų kontekste, vertėtų paminėti 2000 m. Jungtinių Tautų Organizacijos (toliau – JTO) Protokolą dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja (kitai dar vadinamą Palermo protokolu)¹¹, papildanti

---

⁸ „Tas, kas įtraukė asmenį į prostituciją, <.....>(Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas 308 straipsnis // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741; aktuali redakcija.)

⁹ „Tas, kas pardavė, pirkė ar kitaip perleido arba įgijo mažametį vaiką, <.....>(Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas 157 straipsnis // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741; aktuali redakcija.)

¹⁰ „Tas, kas išnaudojo vaiką pornografinėi produkcijai gaminti, <.....>(Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas 162 straipsnis // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741; aktuali redakcija.)

¹¹ Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantis Jungtinių Tautų konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą .Pasirašytas 2002.04.25 .Įsigaliojo 2003.12.25 //Valstybės žinios , 2003, Nr. 49.

Konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. Palermo protokole yra pateikta pirma tarptautiniu mastu privaloma termino prekyba žmonėmis apibrėžtis. Šio protokolo 3 straipsnyje įtvirtintoje prekybos žmonėmis sąvokoje nurodoma, kad prekyba žmonėmis apima ir tikslą išnaudoti priverstiniam darbui. 2003 m. balandžio 22 d. Seimas ratifikavo Protokolą dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja. Ratifikavimo metu buvo padaryta išlyga, nustatanti, kad Lietuva nelaiko savęs įsipareigojusia spręsti ginčus dėl šio Protokolo aiškinimo ar taikymo Tarptautiniame Teisingumo Teisme.

Svarbu pažymėti, kad prekybą žmonėmis reikia skirti nuo nelegalaus migrantų gabenimo. Šiai sričiai yra skirtas atskiras Jungtinių Tautų Organizacijos konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą protokolas (Protokolas prieš nelegalų migrantų gabenimą žeme, jūra ir oru, papildantis Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą)¹². Nelegalaus migrantų gabenimo per sieną tikslas yra tiesiogiai arba netiesiogiai gauti finansinę ar kitokią materialinę naudą, tuo tarpu prekybos žmonėmis tikslas – jų išnaudojimas. Regioninių teisės aktų rengimas padeda stiprinti veiksmus viso pasaulio lygiu. Todėl reikia paminėti 2002 m. liepos 19 d. Europos Sąjungos Tarybos Pamatinį sprendimą dėl prekybos žmonėmis ir 2004 m. balandžio 29 d. ES Direktyvą dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos arba kurie dalyvavo vykdant nelegalios imigracijos padėjimo veiksmus, bendradarbiaujantiems su kompetentingomis institucijomis, kurie reglamentuoja kai kuriuos klausimus, susijusius su prekyba žmonėmis.¹³

Tarptautinė migracijos organizacija (TMO) prekybą žmonėmis sieja su nelegalia migracija ir vartoja specialią *prekybos migrantais* apibrėžtį. Pasak TMO, prekyba migrantais vyksta, kai:

- a) migrantas slapta įtraukiamas (užverbuojamas, pagrobiamas, parduodamas ir pan.) ir pervežamas valstybės viduje arba per sieną; arba
- b) tarpininkai (prekiautojai žmonėmis) gauna ekonominę ar kitokią pelną naudodami apgaule, prievartą ir kitas išnaudojimo formas tokiomis sąlygomis, kurios pažeidžia pagrindines migranto teises.

---

¹² Protokolas dėl neteisėto migrantų įvežimo sausuma, jūra ir oru, papildantis Jungtinių Tautų konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. Pasirašytas 2002.04.25. Įsigaliojo 2004.01.28 //Valstybės žinios, 2003, Nr. 49.

¹³ Žiobienė E. Tarptautinis kovos veiksnių prieš prekybą žmonėmis reglamentavimas // Palavinskienė B., Prokopčik M., Vidrinskaitė S. Žiobienė E. Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų apsauga, problemos sprendimo būdai. Lietuvos žmogaus teisių centras, 2006, p. 4-13.

Nelegaliai gabenant migrantus dažnai pažeidžiamos jų teisės: jie gali nukentėti dėl tarpininkų plėšikavimo bei išskolinimo jiems, daiktų, pinigų, dokumentų vagysčių, nežmoniškų kelionės sąlygų, fizinio smurto.¹⁴

Kaip jau minėta, Lietuvos Respublikos teisės aktai nepateikia priverstinio darbo sąvokos. Ši sąvoka buvo įtvirtinta Tarptautinės darbo organizacijos konvencijoje nr. 29 dėl priverstinio ar privalomojo darbo¹⁵. Konvencijoje terminas "priverstinis ar privalomasis darbas" *reiškia bet kokią darbą ar tarnybą, kurių buvo išreikalaujama prievarta, grasinant nuobauda ir kurių asmuo nesutiko atlikti sava valia*. Taigi, pagrindiniu priverstinio darbo bruožu nurodomas privertimas asmenį dirbti panaudojant jėgą ir nesant aiškiai išreikštos asmens valios dirbti nurodytą darbą.

TDO minėtoji Konvencija ragina vadovautis 6-iais kriterijais, kad galima būtų įvardinti esant priverstinį darbą:

1. grasinimai ir fizinis smurtas;
2. vertimas būti tik darbo vietoje;
3. pavergimas už skolas;
4. atlygio nemokėjimas ar mokėjimo sustabdymas, nesilaikant ankstesnių susitarimų;
5. paso, kitų asmens dokumentų atėmimas, sulaikymas;
6. grasinimas pranešti valdžios institucijoms, kai asmuo dirba nelegaliai.

Konvencijos antro straipsnio antroje dalyje nurodoma, kokie darbai nelaikomi priverstiniu ar privalomuoju darbu.

Konvencijoje vartojamas terminas "priverstinis ar privalomasis darbas" nereiškia:

- kokio nors darbo ar tarnybos, reikalaujamos pagal privalomosios karinės tarnybos įstatymus vien tik kariniams tikslams;
- kokio nors darbo ar tarnybos, tiesiogiai susijusios su visiškai savarankiškos valstybės pilietinių pareigų vykdymu;

---

¹⁴ Tarptautinė migracijos organozacija ir Vilniaus universitetas. Prekyba moterimis. Problema, prevencija, pagalba aukoms. Vilnius 2004. P. 10 – 11.

¹⁵ 1930 m. 29 konvencija dėl priverstinio ar privalomojo darbo (Convention concerning Forced or Compulsory Labour) Įsigaliojo 1995.09.26 .Ratifikuota 1994.06.23 Nr.I-507 "V.Ž." - 1996 Nr.27

- kokio nors darbo ar tarnybos, kurie būtų išreikalauti iš asmenų kaip nuteisimo pasekmė, jeigu tas darbas ar tarnyba atliekami prižiūrint ir kontroliuojant valdžios institucijai ir jeigu asmens nepasamdė ar neįdarbino privatūs asmenys, kompanijos ar asociacijos;
- kokio nors darbo ar tarnybos, išreikalautos ypatingais atvejais: karo ar stichinės nelaimės grėsmės atveju, t.y. kilus gaisrui, potvyniui, badui, žemės drebėjimui, smarkiai epidemijai ar epizootinėms ligoms, užpuolus laukiniams gyvuliams, vabzdžiams ar daržovių kenkėjams, taip pat bet kokiomis kitomis aplinkybėmis, sukeliančiomis pavojų visų ar dalies gyventojų egzistencijai ar jų gerovei;
- nedidelės visuomeninės paslaugos, kurias bendruomenės nariai atlieka savo bendruomenės labui, todėl jos gali būti laikomos normaliomis pilietinėmis pareigomis, privalomomis bendruomenės nariams, su sąlyga, kad bendruomenės nariai ar tiesioginiai jų atstovai turi teisę konsultuotis dėl tokių paslaugų reikalingumo¹⁶.

Šią konvenciją Lietuva yra ratifikavusi.¹⁷ LR Konstitucijos 138 straipsnyje bei LR įstatyme „Dėl LR tarptautinių sutarčių“¹⁸ numatyta, jog ratifikuota LR tarptautinė sutartis turi įstatymo galią, taigi remiantis konvencijos pirmo straipsnio pirmąja dalimi Lietuva yra įsipareigojusi panaikinti visų formų priverstinį ar privalomąjį darbą per kiek galima trumpiausią laikotarpį, šie įsipareigojimai turi įstatymo galią, o jų nevykdymas užtraukia teisinę atsakomybę.

Konvencijos dvidešimt penktas straipsnis¹⁹ numato baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą priverstinio ar privalomojo darbo panaudojimą – valstybėms Tarptautinės darbo organizacijos narėms, ratifikavusioms šią konvenciją, numatyta pareiga garantuoti, kad įstatymuose numatytos baudmės atitiktų nusižengimą ir būtų paskirtos greitai pagal įstatymą.

---

¹⁶ 1930 m. 29 konvencija dėl priverstinio ar privalomojo darbo (Convention concerning Forced or Compulsory Labour) Įsigaliojo 1995.09.26 .Ratifikuota 1994.06.23 Nr.I-507 "V.Ž." - 1996 Nr.27

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ 1999 m. birželio 22 d. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas Nr. VIII-1248 // Valstybės Žinios, 1999.07.09, Nr.: 60, Publikacijos Nr.: 1948.

¹⁹ "Už neteisėtą priverstinio ar privalomojo darbo panaudojimą numatoma baudžiamoji atsakomybė <.....> Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 29. Ratifikuota 1994.06.23 Nr.I-507 "V.Ž." - 1996 Nr.27

1957 m. TDO Konvencijos Nr. 105 "Dėl priverstinio darbo panaikinimo"²⁰ pirmame straipsnyje numatyta, kad kiekviena Tarptautinės darbo organizacijos valstybė narė įsipareigoja uždrausti ir nenaudoti bet kokios formos priverstinio ar privalomojo darbo :

- Kaip politinės prievartos arba auklėjimo priemonės ar bausmės už politines pažiūras
- Kaip metodo naudojančio darbą ekonominio vystymo tikslais
- Darbo kaip disciplinos priemonės
- Kaip bausmės už dalyvavimą streikuose
- Kaip rasinės, socialinės, tautinės ar religinės diskriminacijos priemonės.

Svarbu paminėti ir kitus su prekyba žmonėmis susijusius tarptautinius dokumentus:

- 1949 m. JT Konvencija dėl kovos su žmonių prekyba ir trečiųjų asmenų išnaudojimu prostitucijai;
- 2000 m. JT Konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir ją papildantys Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja ir Protokolas dėl neteisėto migrantų įvežimo sausuma, jūra ir oru;
- rekomendacinio pobūdžio dokumentas: JT Ekonominės ir socialinės tarybos rekomenduojami principai ir gairės žmogaus teisių ir prekybos žmonėmis srityje.

Nemažas vaidmuo užtikrinant prekybos žmonėmis aukų teises tenka ir kitoms tarptautinėms sutartims: Tarptautiniam pilietinių ir politinių teisių paktui²¹ (1966 m.), Tarptautiniam socialinių, ekonominių ir kultūrinių teisių paktui (1966 m.), Konvencijai dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims²² (1979 m.), Vaiko teisių apsaugos konvencijai²³, Konvencijai prieš kankinimą ir kitoms bei regioniniams dokumentams: Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai (1950 m.)²⁴, Europos socialinei chartijai (1961 m.)²⁵ ir kt.

---

²⁰ 1957 m. 105 konvencija dėl priverstinio darbo panaikinimo . Įsigaliojo 1995.09.26 . Ratifikuota 1994.06.23 Nr.I-507 // Valstybės žinios, 1996, Nr.28

²¹ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios, 2002-08-02, Nr. 77-3288 .

²² Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims// Valstybės žinios, 1996-03-08, Nr. 21

²³ Konvenciją LR Seimas ratifikavo 1995 m. liepos 3 d. Lietuva, prisijungdama prie Konvencijos, įsipareigojo užtikrinti vaikams joje numatytas socialines, ekonomines, politines vaikų teises.

²⁴ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai

²⁵ Europos socialinė chartija// Valstybės žinios, 2001-06-08, Nr. 49-1704

Vilniaus apskrities VPK migracijos valdybos viršininko Gintaro Bagužio teigimu, kol kas Lietuvoje valstybinės institucijos negauna skundų apie imigrantų išnaudojimą priverstiniam darbui. Pareigūno nuomone, Lietuva kol kas nėra susidūrusi su priverstinio darbo problema dėl to, jog šalyje šiuo metu nėra tam palanki ekonominė situacija. Pareigūno manymu su priverstinio darbo problema Lietuva susidurs iškart atsigavus ir stabilizavusis ekonomikai, ženkliai padidėjus imigrantų skaičiui.²⁶

Aptarę priverstinio darbo sąvoką ir jo reglamentavimą LR teisės aktais aptarsime nelegalaus darbo sąvoką, požymius.

Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“²⁷ 64 straipsnis nustato, kad užsienio darbas arba užsiėmimas kita veikla Lietuvoje laikomi neteisėtais, neatsižvelgiant į tai, ar gaunama pajamų, ar ne, jeigu užsienietis:

- neturi leidimo dirbti, dirba be darbo sutarties ir leidimo laikinai gyventi, kai jį būtina turėti;
- užsiima veikla, kurią vykdyti neturi leidimo, jei būtina jį turėti, ir neturi leidimo laikinai gyventi;
- studijuoja, mokosi švietimo įstaigoje, stažuojasi, dalyvauja kvalifikacijos kėlimo kursuose ar profesiniuose mokymuose be leidimo laikinai gyventi, išskyrus atvejus, kai pagal teisės aktus tokie leidimai nebūtini.

LR Darbo kodekso (toliau DK) 98 str. 1 d. 1 p.²⁸ nustatyta, kad nelegaliu darbu laikomas darbas, kai, esant šio Kodekso 93 str.²⁹ nustatytiems darbo sutarties požymiams, dirbamas nesudarius darbo sutarties.

---

²⁶ Duomenys iš interviu su Vilniaus apskrities VPK migracijos valdybos viršininko Gintaru Bagužiu

²⁷ Lietuvos Respublikos 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas Nr. IX-2206 „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, Valstybės žinios 2004 m., Nr.73-2539

²⁸ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas, 98 straipsnio 1 dalies pirmas punktas//Valstybės žinios, 2002, Nr 64-2569.

²⁹ Ten pat, 93 straipsnis, Darbo sutarties sąvoka. „Darbo sutartis yra darbuotojo ir darbdavio susitarimas, kuriuo darbuotojas įsipareigoja dirbti tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eiti tam tikras pareigas pakludamas darbovietėje nustatytai darbo tvarkai, o darbdavys įsipareigoja suteikti darbuotojui sutartyje nustatytą darbą, mokėti darbuotojui sulygtą darbo užmokestį ir užtikrinti darbo sąlygas, nustatytas darbo įstatymuose, kituose norminiuose teisės aktuose, kolektyvinėje sutartyje ir šalių susitarimu.“

Administracinė atsakomybė pagal Administracinių teisės pažeidimų kodeksą (toliau ATPK) 41⁽³⁾ str.³⁰ dėl nelegalaus darbo yra traukiami darbdaviai ar jų įgalioti asmenys, kurie leidžia realiai dirbti darbą fiziniam asmeniui, esant DK 93 str. nustatytiems darbo sutarties požymiams, nesilaikant darbo sutarties sudarymo taisyklių. Taip pat administracinė atsakomybė pagal ATPK 41⁽³⁾ str. dėl nelegalaus darbo yra traukiami darbdaviai ar jų įgalioti asmenys, kurie leidžia dirbti užsienio valstybių piliečiams ir asmenims be pilietybės, nesilaikant jiems norminių teisės aktų nustatytos įsidarbinimo tvarkos.

ATPK 41⁽³⁾ str. 1 d.³¹ nustatyta, kad nelegalus darbas užtraukia baudą darbdaviams ar jų įgaliotiems asmenims už kiekvieną nelegaliai dirbantį asmenį nuo trijų tūkstančių iki dešimties tūkstančių litų. Tokie pat veiksmai, padaryti asmens, bausto administracine nuobauda už 41⁽³⁾ str. 1 d. numatytą pažeidimą, — užtraukia baudą darbdaviams ar jų įgaliotiems asmenims už kiekvieną nelegaliai dirbantį asmenį nuo dešimties tūkstančių iki dvidešimties tūkstančių litų. Valstybinės darbo inspekcijos duomenimis 2009 m. už nelegalaus darbo naudojimą darbdaviams surašytas 231 administracinių teisės pažeidimų protokolai dėl 427 asmenų pagal ATPK 41⁽³⁾ straipsnį.³²

Nelegalus darbas vertintinas kaip vienas sunkiausių darbo įstatymų pažeidimų, paneigiantis esmines imperatyvias darbo įstatymų nuostatas, todėl ir ATPK šis teisės pažeidimas įvertintas kaip vienas iš pavojingiausių administracinių teisės pažeidimų. Nelegalus darbas pažeidžia konstitucines žmogaus teises turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir

---

³⁰ Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, 41⁽³⁾ straipsnis: „Nelegalus darbas. Nelegalus darbas – užtraukia baudą darbdaviams ar jų įgaliotiems asmenims už kiekvieną nelegaliai dirbantį asmenį nuo trijų tūkstančių iki dešimties tūkstančių litų. Tokie pat veiksmai, padaryti asmens, bausto administracine nuobauda už šio straipsnio pirmojoje dalyje numatytą pažeidimą, – užtraukia baudą darbdaviams ar jų įgaliotiems asmenims už kiekvieną nelegaliai dirbantį asmenį nuo dešimties tūkstančių iki dvidešimties tūkstančių litų.“// Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1.

³¹ Ten pat.

³² Valstybinė darbo inspekcija. Informacija apie valstybinės darbo inspekcijos vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdančią nelegalaus darbo prevenciją per 2009 metus

socialinę apsaugą nedarbo atveju (Konstitucijos 48 str. 1 d.)³³, iškreipia padėtį darbo rinkoje, sudaro sąlygas atsirasti nesąžiningai konkurencijai.³⁴

Nelegalus darbas laikomas teisės pažeidimu, taigi norint geriau suprasti jo sudėtį gali būti apibūdinamas objektyviaisiais bei subjektyviaisiais požymiais.

LVAT savo apžvalgoje dėl bylų susijusių su nelegaliu darbu nurodė, jog apylinkių teismai nevienodai aiškina ATPK 41⁽³⁾ straipsnyje numatyto teisės pažeidimo objektyviusius požymius. Daugeliu atvejų teismai skirtingai vertina, kokia veika yra įvykdomas šis administracinis teisės pažeidimas todėl siekiant nusikalstamą veiką kvalifikuoti pagal ATPK 41⁽³⁾ str., o darbą vertinti kaip nelegalų taikant DK 98 str. 1d. 1 p.³⁵, būtina konstatuoti esant nelegalaus darbo, kaip administracinio teisės pažeidimo, sudėties objektyviusius požymius. Nelegaliu darbu kėsiniasi į asmens teisę pasinaudoti teisinėmis ir socialinėmis garantijomis, į valstybės ir visuomenės interesus užtikrinti, kad visi asmenys įstatymų nustatytu būdu galėtų pasinaudoti jomis. Siekiama užtikrinti, kad būtų mokami mokesčiai, kuriuos mokėti pareiga atsiranda iš darbo sutarties fakto.

Darbdavio ir dirbančio santykiai turi turėti darbo sutarties požymius nustatytus DK 93 str³⁶:

- Darbas turi būti dirbamas darbdaviui ir fiziniam asmeniui susitarus.
- Asmuo dirba tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eina tam tikras pareigas.
- Asmuo dirba paklusdamas darbovietėje nustatytai darbo tvarkai.
- Asmuo dirba atlygintinai.

---

³³ Lietuvos Respublikos Konstitucija, 48 straipsnio pirma dalis.// Vilnius, Lietuvos Respublikos Seimo leidykla, 1996.

³⁴ Teismų praktikos administracinių teisės pažeidimų bylose dėl nelegalaus darbo apibendrinimas ir teisės taikymo rekomendacijos. Publikuota: Administracinių teismų praktika Nr. 7 (2005 m. sausis-birželis).

³⁵ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas, 98 straipsnio 1 dalies pirmas punktas//Valstybės žinios, 2002, Nr 64-2569.

³⁶ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas, 93 straipsnis//Valstybės žinios, 2002, Nr 64-2569.

Atvejai kuomet nėra laikomasi darbo sutarties sudarymo taisyklių (DK 99 straipsnis)³⁷:

- Darbo sutartis nėra sudaryta raštu arba darbo sutartis nėra pasirašyta darbdavio arba jo įgalioto asmens, arba darbo sutartis nėra pasirašyta darbuotojo.
- Darbo sutartis nėra registruota darbo sutarčių registravimo žurnale.
- Darbuotojui ne vėliau kaip prieš darbo pradžią nėra įteikiamas antras sutarties egzempliorius.
- Darbuotojui ne vėliau kaip prieš darbo pradžią nėra įteiktas jo tapatybę patvirtinantis dokumentas (darbo pažymėjimas).

Norint veiką kvalifikuoti pagal ATPK 41(3) str. turi būti nustatyta, kad asmuo pradėjo realiai dirbti. Veika, kai darbdavys leidžia dirbti darbą nesudarius įstatymų nustatyta tvarka darbo sutarties, *bet asmuo ne pradėjo dirbti, arba būsimam darbuotojui ir darbdaviui nebaigus susitarti, bet būsimam darbuotojui esant darbo vietoje ir jokių darbo funkcijų neatliekant, neužtraukia atsakomybės pagal ATPK 41⁽³⁾str.* Darbo sutarties požymiai leidžia darbdavio ir darbuotojo faktinius santykius identifikuoti kaip darbo teisinius santykius, o nesant šių požymių leidžia vertinti, kad susiklosčiusius santykius reglamentuoja kitų teisės šakų teisės normos, ir taip tokia veika nėra kvalifikuotina kaip nelegalus darbas. *Asmens veiką kvalifikuojant pagal ATPK 41⁽³⁾ str. nėra būtina kiekvienu atveju detalčiai nustatinėti visų DK 93 str. nurodytų darbo sutarties požymių turinio.* Dėl to administracinėje byloje turi būti konstatuota, kad darbas dirbamas darbdaviui ar jo įgaliotam asmeniui leidus, t. y. jo valia. *Asmens savarankiškas darbas be darbdavio ar jo įgalioto asmens žinios neužtraukia atsakomybės pagal ATPK 41⁽³⁾str.*

Asmuo nėra visiškai savarankiškas atlikdamas darbą, jam atliekant darbą vadovauja darbdavys. Šis požymis gali reikštis įvairiai, t. y. darbuotojas gali dirbti laikydamas nurodymų dėl darbo laiko, darbo organizavimo, darbo drausmės, darbo atlikimo būdo, technologijų ir pan.

Lietuvos Vyriausias Administracinis Teismas rekomenduoja teismams laikytis praktikos, kad *veika draudžiama pagal ATPK 41⁽³⁾str. apima bet kokius atlygintinus darbo santykius, nepaisant to, kokia forma už darbą atlyginama: atlyginant natūra, įskaitant skolą ir kt.* Aplinkybė, kad darbdavys ir darbuotojas susitarė, jog už darbą nemokama arba faktiškai už darbą nemokama, nepaneigia, kad tarp šalių yra susiklostę darbo teisiniai santykiai. Atlygintinumas yra vienas reikšmingiausių nelegalaus darbo požymių. *Nustatydami šį požymį teismai turėtų tirti, koks yra atlygintinumo*

---

³⁷ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas, 99 straipsnis//Valstybės žinios, 2002, Nr 64-2569.

pobūdis – periodinės išmokos, kas mėnesį ar už atliktą darbą mokamos išmokos. Šis atlygintinumo pobūdis kai kuriais atvejais gali būti reikšmingas nelegalų darbą atribojant nuo civilinių sutarčių.

DK 98 str. 1 d. 1 p. prasme nelegalaus darbo objektyviosios pusės vieną iš elementų sudaro darbas, atliekamas ne civilinės, o darbo sutarties pagrindu, *nesusitarus raštu dėl visų darbo sutarties sąlygų nepriklausomai nuo to, ar teisinio santykio šalys visas darbo sutarties sąlygas buvo aptarusios žodine forma.*

ATPK 41⁽³⁾ str. sudėties nesudaro veika, jeigu šalys raštu sudaro darbo sutartį, neatitinkančią pavyzdinės formos, bet joje yra aptariami visi sutarties elementai, numatyti darbo sutarties pavyzdinėje formoje, taip pat jeigu sutartyje nurodomos papildomos sąlygos, kurios nėra būtinosios darbo sąlygos. Vertinant, ar darbo sutartis buvo sudaryta raštu, svarbu atsižvelgti į tai, kad *darbo sutartis turi būti pasirašyta darbdavio arba jo įgalioto asmens ir darbuotojo.* Darbo sutarties pasirašymas netinkamai įgalioto darbdavio atstovo savaime nereiškia, kad ATPK 41⁽³⁾ str. prasme darbo sutartis nėra sudaryta raštu. Kai nesilaikoma darbo sutarčių registravimo taisyklių – tai gali būti vertinama kaip esminiai darbo sutarties registravimo taisyklių pažeidimai. *Tokie pažeidimai, dėl kurių neįmanoma nustatyti su sutarčių registravimu susijusių reikšmingų aplinkybių, gali būti pagrindas pripažinti, kad darbo sutartis nėra įregistruota darbo sutarčių registravimo žurnale.* Toks žurnalas neprivalomas, jei darbdavys yra fizinis asmuo, samdantis tris ir mažiau darbuotojų.

Bet kokios darbo sutarties sudarymo taisyklės ar taisyklių pažeidimas savaime nereiškia, kad yra įvykdytas pažeidimas – nelegalus darbas. Konstatavus, kad konkretus darbo sutarties sudarymo taisyklės pažeidimas neturėjo įtakos ATPK 41⁽³⁾ str. sudėties objektui, galima išvada, kad nėra administracinio teisės pažeidimo, numatyto ATPK 41⁽³⁾ str., sudėties, ir svarstytinas pažeidėjo atsakomybės klausimas pagal ATPK 41 str.³⁸ (Darbo įstatymų, darbų saugos ir darbo higienos norminių aktų pažeidimas).

Išnagrinėjus objektyviusius nelegalaus darbo požymius tikslinga būtų aptarti subjektyviusius šio nusižengimo požymius.

Administracinė atsakomybėn pagal ATPK 41⁽³⁾ str. traukiami asmenys:

---

³⁸ Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, 41 straipsnis// Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1

- fiziniai;
- pakaltinami;
- kuriems iki administracinio teisės pažeidimo padarymo sukako šešiolika metų;
- turintys specialųjį požymį – yra darbdavys ar jo įgaliotas asmuo;
- kalti dėl padaryto teisės pažeidimo.

DK 16 str.³⁹ nustatyta, kad darbdavys gali būti įmonė, įstaiga, organizacija ar kita organizacinė struktūra, nepaisant nuosavybės formos, teisinės formos, rūšies bei veiklos pobūdžio, pagal šio Kodekso 14 str.⁴⁰ turinčios darbinį teisingumą ir veiksnumą. Darbdavys gali būti kiekvienas fizinis asmuo; darbdavio (fizinio asmens) teisingumą ir veiksnumą reglamentuoja LR Civilinis Kodeksas.⁴¹ DK 24 str. nustatyta, kad darbdaviui atstovauja įmonės, įstaigos ar organizacijos vadovas; darbdaviams įmonėse pagal įstatymą arba įgaliojimus gali atstovauti ir kiti asmenys -administracija. Įmonės, įstaigos ar organizacijos vadovas turi teisę pagal kompetenciją dalį savo įgaliojimų darbo teisės srityje perduoti fiziniam arba juridiniam asmeniui. *Administracinė atsakomybė dėl nelegalaus darbo gali būti traukiami keli asmenys – tiek įmonės vadovas padaręs pažeidimą neveikimu, tiek aktyvius veiksmus atlikęs darbuotojas.* Kiekvienu atveju būtina tiksliai nustatyti kiekvieno asmens pareigybinius įgaliojimus pagal įstatymus bei įmonės dokumentus, raštu ir žodiniiais nurodymais įmonėje nustatytą darbo organizavimo pobūdį.

Asmuo administracinė atsakomybė pagal ATPK 41⁽³⁾str. gali būti patrauktas tik esant jo kaltei. Pažeidimas, numatytas ATPK 41⁽³⁾str., gali būti padaromas tiek tyčios, tiek neatsargumo forma. *Asmens veikoje nesant nei tyčios, nei neatsargumo, toks asmuo administracinė atsakomybė pagal ATPK 41⁽³⁾str. netraukiamas.*

---

³⁹ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas, 16 straipsnis// Valstybės žinios, 2002-06-26, Nr. 64-2569

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas, 14 straipsnis“ Darbdavių darbinis teisingumas ir veiksnumas. Darbdavių darbinis teisingumas ir veiksnumas atsiranda nuo jų įsteigimo momento. 2. Darbdaviai įgyja darbo teises ir prisiima darbo pareigas, taip pat jas įgyvendina per savo organus ir administraciją. Šie organai formuojami ir veikia pagal įstatymus ir darbdavių veiklos dokumentus. Individualių (personalinių) įmonių savininkai, ūkininkai ir darbdaviai fiziniai asmenys darbo teises ir pareigas gali įgyvendinti patys.“// Valstybės žinios, 2002-06-26, Nr. 64-2569.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas// Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262

2.Priverstinis darbas – nauja prekybos žmonėmis išnaudojimo forma. Imigrantų užpildytų anketų duomenų analizė.

Lietuvoje dažnėja priverstinio įdarbinimo ir priverstinio įtraukimo į nusikalstamą veiklą atvejų, prekybos vaikais nusikaltimų. Remiantis JAV Valstybės departamento Stebėjimo ir kovos su prekyba žmonėmis biuro 2009 m. ataskaitos pateikiamais duomenimis Lietuvoje 2008 m. pradėti trys ikiteisminiai tyrimai dėl pardavimo priverstiniam darbui (du iš jų dėl vaikų pirkimo ir pardavimo), kai tuo tarpu 2007 m. pradėti net devyni tokie tyrimai.⁴² Deja nebuvo nubaustas nei vienas asmuo. Lietuvos Caritas vykdomo projekto „Pagalba prostitucijos ir prekybos moterimis aukoms“ koordinatorės Kristinos Mišnienės teigimu ikiteisminiai tyrimai dėl prekybos žmonėmis nusikalstamų veikų trunka labai ilgai, dažnai 3-4 metus, ypač tais atvejais, kai tiriamas tarptautinis nusikaltimas ir būtinas duomenų keitimasis su užsienio pareigūnais. Tyrimo laikotarpiu aukos dažnai patiria spaudimą ir sulaukia grasinimų iš kaltinamųjų bendrininkų. Kadangi aukų, liudijančių teisme, apsaugos sistema Lietuvoje beveik neegzistuoja, išsigandusios aukos dažnai keičia parodymus, atsiima pareiškimus, pasitraukia iš bylų. Taip tokios bylos nepasiekia teismų ir šiurkščius nusikaltimus padarę asmenys lieka nubausti.

Nepaisant to, jog nėra duomenų apie bylas dėl priverstinio darbo, Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro vadovės Audros Sipavičienės teigimu praktiškai Lietuvoje šis reiškinys gana paplitęs ir krizės sąlygomis gerokai padaugėjo žmonių, išvežtų vergiškam darbui, kurie ieško pagalbos.⁴³ Tačiau dėl didelio šio nusikaltimo latentškumo, tokie atveji retai fiksuojami ir yra sunku įvardinti bent apytikslį aukų, nukentėjusių nuo išnaudojimo priverstiniam darbui. Tai parodo, jog daug žmonių vergiško darbo dar nepripažįsta ar dėl tam tikrų stereotipų nenori sieti su prekybos žmonėmis nusikaltimu, todėl teismų tokios bylos dažniausiai nepasiekia.

Vidaus reikalų ministerijos 2009 m. ataskaitos dėl prekybos žmonėmis situacijos Lietuvoje duomenimis, pagrindinės asmenų išnaudojimo priverstiniam darbui sritys apima agrokultūrinę sferą, statybų sektorių, namų valymo, priežiūros, slaugos bei kitas sritis.⁴⁴ Šios sritys yra įvardijamos kaip pagrindinės dėl mažo atlyginimo už tokį darbą, kuris nereikalauja aukštos

---

⁴² Vidaus reikalų ministerijos ataskaita Prekyba žmonėmis: situacija Lietuvoje 2009 m. P. 80.

⁴³ Vidaus reikalų ministerijos ataskaita Prekyba žmonėmis: situacija Lietuvoje 2009 m. P. 31.

⁴⁴ Ten pat. P.74.

kvalifikacijos bei esant didelei tokių darbuotojų paklausai darbo rinkoje. Visi šie veiksniai tampa pagrindine prekybos žmonėmis turit tikslą išnaudoti priverstiniam darbui priežastimi. Atskirai paminėtini vaikai, kurie dažniausiai yra išnaudojami prekyboje narkotikais, valkatavimui gatvėje kito asmens naudai, namų valymo darbuose, ir kita.⁴⁵ Kriminalinės policijos biuro, Prekybos žmonėmis skyriaus viršininkė R. Sirgedienė kaip naują tendenciją išvelgia asmenų išnaudojimą smulkių nusikalstamų veikų darymui.

Kalbant apie prekybą žmonėmis, siekiant išnaudoti priverstiniam darbui teisės aktų kontekste reikia atsižvelgti ne tik į Palermo protokolą, kurio nuostatos formuluoja, kad prekyba žmonėmis apima ir tikslą išnaudoti priverstiniam darbui, bet ir Europos žmogaus teisių teismo pateikiamą apibrėžimą bei Tarptautinės darbo organizacijos konvenciją dėl priverstinio darbo Nr. 29⁴⁶.

Pažymėtina, jog apibūdinant prekybos žmonėmis, turint tikslą išnaudoti priverstiniam darbui aukas reikia paminėti, jog jomis tampa ne tik moterys, kurios dominuoja seksualinio išnaudojimo sferoje, bet ir vyrai bei vaikai. Tai paaiškinama tuo, jog didelė dalis aukšto išsilavinimo nereikalaujančių darbų (statybos, remontas ir kt.) reikalauja didelės fizinės jėgos ir juos dažniausiai dirba vyrai. Kaip nurodoma Jungtinių Amerikos Valstijų Valstybės departamento Stebėjimo ir kovos su prekyba žmonėmis biuro 2009 m. ataskaitoje apie prekybos žmonėmis situaciją Lietuvoje, nepaisant šių rodiklių vyriškos giminės prekybos žmonėmis aukos beveik nesikreipia į teisėsaugos institucijas, pranešdami apie nusikalstamą veiką ar prašydami prieglobsčio. Aptariamame leidinyje autoriai priverstinį darbą apibrėžia 3 D principu: difficult, dirty and dangerous (sunkus, purvinas bei pavojingas).⁴⁷

Prekybos žmonėmis, turint tikslą išnaudoti priverstiniam darbui aukos dažnai susiduria su šiais sunkumais: negauna jokios arba gauna labai nekokybišką sveikatos apsaugą, gauna labai mažą darbo užmokestį arba dažnai negauna jokio, susiduria su diskriminacija, grasinimais, neretai smurtu, prastomis gyvenimo sąlygomis, ilgomis darbo valandomis be jokių atostogų ir kt. Šie požymiai apibūdina tiek moterų tiek vyrų bei vaikų, kaip atskiros grupės, priverstinį darbą.

---

⁴⁵ Vidaus reikalų ministerijos ataskaita Prekyba žmonėmis: situacija Lietuvoje 2009 m. P. 75.

⁴⁶ Ten pat. P 76

⁴⁷ Ten pat. P.77

Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto baudžiamosios katedros doktorantas Darius Mickevičius pabrėžia, kad nukentėjusio asmens darbo išnaudojimas yra nelegalaus verslo pajamų šaltinis ir prekybos žmonėmis esmė, nes iki to vykdomas asmenų verbavimas, gabenimas, slėpimas tėra tik būsimo asmens išnaudojimo prielaidos.⁴⁸

Teisinėje literatūroje klausimas kokie asmenys laikomi potencialiais prekeiviais žmonėmis neretai neanalizuojamas. Jais gali būti tiek tos pačios kaip ir parduodamas žmogus pilietybės asmuo, tiek paskirties valstybės gyventojas, bei netgi buvusi prekybos žmonėmis auka, pati verbuojanti naujus žmones. Vaikų prekybos atveju tai gali būti jų tėvai ar globėjai.

Prekybos žmonėmis ekspertų pastebėjimu, išnaudojimo priverstiniam darbui atvejai tampa vis aktualesni Lietuvai. Nors prostitucija ir jos formos išlieka labiausiai paplitusia bei teisėsaugos institucijų identifikuojama nusikalstama veika, antroji vieta pagal prekybos žmonėmis nusikalstamų veikų bei jų atmainų paplitimą Lietuvoje (remiantis Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso priverstinio darbo normos formuluotės požymiais registruoti nukentėjusieji ar įtariamieji asmenys) tenka priverstiniam darbui.

Pastebima, jog neretai prekybos žmonėmis, tikslu išnaudoti priverstiniam darbui auka nenori pripažinti, jog susidūrė su priverstiniu darbu arba tiesiog nesuvokia šios veiklos ir jos nusikalstamo pobūdžio, todėl yra būtina plataus profilio informacinė valstybės institucijų ir nevyriausybių organizacijų veikla, kuria Lietuvos gyventojai ir užsieniečiai gyvenantys Lietuvoje būtų supažindinti priverstinio darbo kaip nusikalstamos veikos požymiais, sudėtimi, pasekmėmis, taip pat institucijomis teikiančiomis pagalbą nuo šios nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims.⁴⁹

Prekybos žmonėmis siekiant išnaudoti priverstiniam darbui aukomis tampa dažniausiai menką išsilavinimą turintys vyrai bei moterys. Tokie asmenys dažnai yra įdarbinami sunkaus fizinio darbo reikalaujančiose sferose, tokiose kaip statybos, žemės ūkio ir kt. Neretai šie asmenys į užsienio valstybes išvyksta savo noru, turėdami tikslą užsidirbti daugiau pinigų, dažnai tikisi sunkaus darbo, tačiau nesitiki, kad dirbs darbo saugos reikalavimų neatitinkančiose sąlygose, kuomet nemokamas

---

⁴⁸ Mickevičius D., Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintų prekybos žmonėmis ir vaiko pirkimo arba pardavimo sudėčių atitikties Lietuvos Respublikos tarptautinėms sutartims ir Europos Sąjungos teisei aspektai. Teisė, 2005, Vilnius.

⁴⁹ Vidaus reikalų ministerijos ataskaita Prekyba žmonėmis: situacija Lietuvoje 2009 m. P. 80.

žadėtas darbo užmokestis, nenormuojamos darbo valandos, naudojama prievarta, paminamas jų orumas ir kitos žmogaus teisės. Prekybos žmonėmis siekiant išnaudoti priverstiniam darbui aukomis taip pat tampa ir vaikai, kurie dažniausiai išnaudojami narkotikų prekybai, vogtų kreditinių kortelių bankinėms operacijoms realizuoti ir kt.

Vis dar yra labai sudėtinga įvardinti prekybos žmonėmis, siekiant išnaudoti priverstiniam darbui aukas, jų charakteristiką. Vis dažniau prekybos žmonėmis aukomis tampa Europos Sąjungos valstybių piliečiai. Lietuvoje surinkti duomenis įgalinančius sudaryti asmenų, nukentėjusių nuo priverstinio darbo portretą yra gana sunku dėl kelių priežasčių: visų pirma nei valstybės institucijos nei nevyriausybinės organizacijos, dirbančios su prekybos žmonėmis aukomis nepateikia oficialios statistikos susijusios su prekybos žmonėmis siekiant išnaudoti priverstiniam darbui aukomis; teismų praktikos nebuvimas (dėl anksčiau minėtų priežasčių: ikiteisminio tyrimo ar bylos teisme nutraukimas dėl įrodymų trūkumo, asmenų nesutikimo liudyti bijant susidorojimo vėliau ir kt.), imigrantų atvykusių į Lietuvą dirbti uždarumas, nesutikimas bendrauti ir dalintis savo darbo patirtimi Lietuvoje. Nelegalius imigrantus ypač sunku aptikti, o juos nustačius jie per 15 dienų išsiunčiami į kilmės valstybę iš kurios atvyko, todėl daugiausia informacijos apie Lietuvoje nelegaliai dirbančius imigrantus galima gauti iš žiniasklaidos priemonių, taip pat migracijos procesus Lietuvoje kontroliuojančių institucijų.

Priverstinio darbo problema, nors ir veikia Lietuvos visuomenę ir kiekvienais metais darosi vis opesnė nėra garsiai aptarinėjama. Nėra užregistruotos oficialios statistikos apie nuo priverstinio darbo nukentėjusius piliečius. Taip pat asmenys patiriantys priverstinį darbą bijo prisipažinti ir apie tai prabilti garsiai, dažniausiai patarimų ar pagalbos kreipiamasi į šeimos narius ar gimines, o ne į valstybines institucijas. Dėl šios priežasties daugelis priverstinio darbo atvejų lieka nepaviešinti, o asmenys išnaudojantys kitus lieka nenubausti. Padėtį apsunkina ir įstatymų numatyta imigranto deportacija iškart praradus darbą. Užsieniečiai nežinodami savo teisių vengia kreiptis į atitinkamas institucijas, nes bijo, kad darbdavio valia bus panaikintas leidimas dirbti ir dėl to užsienietis bus įpareigotas per 15 dienų palikti Lietuvos Respubliką. Šis veiksnys taip pat apsunkina įrodymų prieš nusikalstamą veiką vykdančių asmenį rinkimą, nes užsieniečio parodymai dėl buvusių darbdavių spaudimo gali būti pakeisti. Pasitaiko atvejų kai spaudžiamas darbdavio nukentėjęs užsienietis atsiima kaltinimus. Trumpai apžvelgsime užsieniečių išnaudojimo atvejį kai nuo priverstinio darbo nukentėjo beveik 80 užsieniečių.

Pareigūnai ir atsakingos institucijos apie šį priverstinio darbo atvejį sužinojo iš policijos pareigūnų kurie buvo iškviešti kilus konfliktui tarp darbe išnaudojamų užsieniečių ir darbdavio atstovų. Konfliktas kilo prie vieno bendrabučio Vilniuje Saulėtekio rajone kai du Lietuvos piliečiai mikroautobusu atvežė aštuonis Kinijos piliečius. Vėliau policijai kinai paaiškino, kad jų tautiečiai tris ar keturias paras dirbo statybose Panevėžyje. Baigusius darbą darbininkus atvežus į namus darbdavio atstovai atsisakė jiems sumokėti. Kilo konfliktas į kurį įsitraukė policijos pareigūnų pajėgos. Dėl kalbos barjero pareigūnams buvo sunku išsiaiškinti esamą situaciją. Kinai buvo atvykę į Lietuvą turėdami darbo leidimus, tačiau tvirtino, kad darbdavys jiems jau kurį laiką nemoka atlyginimo. Užsieniečių gyvenimo sąlygos buvo netinkamos (mažos ir netvarkomos patalpos). Kinijos piliečiai kaip vėliau buvo išsiaiškinta pateko Izraelio įmonės "Labour & construction service" priverstinio darbo tinklą. Nors Kinijos piliečiams buvo žadamas gerai apmokamas darbas statybose, jiems teko dirbti paukštyne už mažesnę nei minimalus darbo užmokestį. Taip pat jų darbo sutartyse nebuvo numatytos atostogos ar teisė į medicininę sveikatos priežiūrą. Pasak specialistų, Kinijoje minėti užsieniečiai įmonei, įregistruotai Lietuvoje, sumokėjo po 35 tūkstančius litų, kad būtų įdarbinti mūsų šalyje. Tačiau atvežti kinai buvo „pernuomoti“. Nors „Vilniaus paukštynas“ už darbo jėgą mokėjo Izraelio įmonei, ši nesirūpino Kinijos piliečiais, nemokėjo jiems darbo užmokesčio. Pasibaigus vizoms jiems teko išvykti iš šalies negavus uždirbto atlyginimo.⁵⁰

Ši istorija rodo, kad netgi gyvenant modernioje visuomenėje priverstinis darbas yra opi bei sunkiai sprendžiama Lietuvos visuomenės problema, kurios sprendimo būdų turėtų ieškoti tiek LR valstybinės institucijos tiek nevyriausybinų organizacijų atstovai. Šią problemą sunku spręsti dar ir dėl to, jog Lietuvoje tautinės mažumos ir jų nariai dažnai visuomenės yra izoliuojami, jais nepasitikima.

Tiriant imigrantų prieverstinio darbo Lietuvoje paplitimą buvo pastebėta, jog užsieniečių tautinės bendrijos ir patys užsieniečiai, gyvenantys Lietuvoje nuolatos ar laikinai, yra pakankamai uždari, sąlyginai mažai bendraujantys tiek su lietuvių tautybės žmonėmis, tiek su valstybinėmis institucijomis ar nevyriausybėmis organizacijomis. 2010 m. birželio 3d. Carito organizuoto ekspertų susitikimo "Prekyba žmonėmis priverstinio darbo tikslais. Padėtis Lietuvoje" metu tai

---

⁵⁰ Migracijos tarnybos akiratyje – darbininkai iš Kinijos Prieiga per internetą:

<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/migracijos-tarnybos-akiratyje-darbininkai-is-kinijos-56-3198> . (žiūrėta: 2010 07 02)

pažymėjo ir susirinkę ekspertai, pastebėję, kad ši problema yra itin aktuali kovojant su prievartiniu ir nelegaliu darbu Lietuvoje. Buvo pabrėžta, kad atvykstantys užsieniečiai turi būti įtraukiami į aktyvesnį visuomeninį gyvenimą. Kaip priemonė tam pasiekti buvo siūlomas profesinių sąjungų vaidmens didinimas integruojant atvykstančius, įtraukiant profesines sąjungas į sprendimų priėmimą išduodant leidimus užsieniečiams dirbti Lietuvoje bei į Lietuvą atvykusių užsieniečių informavimo užsienio kalba gerinimas, pabrėžiant rusų kalbos reikšmę, kadangi atvykstantys trečiųjų šalių piliečiai geriausiai moka būtent rusų kalbą (ukrainiečiai, baltarusiai, kinai ir kitų tautybių žmonės).

Aktyvesnis užsieniečių bendravimas su valstybinėmis institucijomis pastebimas tik tada, kai išnaudojamos visos užsieniečių problemų sprendimo galimybės ir jie neturėdami kitos išeities kreipiasi į policiją, profesines sąjungas ar kitas institucijas. Būtent tai lemia išnaudojimo prievartiniam darbui ir prekybos žmonėmis nusikaltimų latentškumą Lietuvoje. Apie juos sužinoma tik tada, kai užsieniečiai patys kreipiasi į atitinkamas institucijas, neturėdami kitų galimybių apginti savo pažeistų teisių. Trūksta glaudesnio bendradarbiavimo tarp nukentėjusių užsieniečių ir valstybinių bei nevyriausybinių organizacijų Lietuvoje. Nėra skiriamas didelis dėmesys šių nusikaltimų prevencijai ir naudojamas tik problemos pasekmių o ne jos priežasčių sprendimo būdas.

Apklaustos tautinės bendrijos ir draugijos bei užsieniečiai, laikinai ar nuolat gyvenantys Lietuvoje, didelio suinteresuotumo atliekamam priverstinio darbo paplitimo Lietuvoje tyrimu nerodė. Tai patvirtina ekspertų susirūpinimą dėl užsieniečių indiferentiškumo esamoms užsieniečių išnaudojimo bei jų nelegalaus darbo ir apskritai užsieniečių gyvenimo Lietuvoje problemoms. Vis dėlto, nei vienas tautinės bendrijos atstovas ir nei vienas apklaustasis užsieniečiai neturėjo informacijos apie tai, kad Lietuvoje užsieniečiai būtų išnaudojami prievartiniam darbui. Tai kartu gali reikšti išnaudojimo priverstiniam darbui latentškumą ir/ar suponuoti problemos nebuvimą (t.y. užsieniečiai nėra išnaudojami prievartiniam darbui).

Igyvendinant projektą "Mapping of Victims of trafficking for labour exploitation 2010" atlikta Lietuvoje gyvenančių ir dirbančių užsienio šalių piliečių situacijos studija, kuria siekta analizuoti priverstinio darbo paplitimą ir informavimo kokybę Lietuvos Respublikoje. Šiems tikslams pasiekti reikėjo išsiaiškinti Lietuvoje gyvenančių ir dirbančių užsieniečių socialines ir demografines charakteristikas, dalyvavimą darbo rinkoje (darbo patirtis Lietuvoje ir gimtojoje šalyje, kvalifikacija, darbo sąlygos ir kt.), įvertinti Lietuvoje gyvenančių ir dirbančių užsieniečių atvykimo

į Lietuvą priežastis, santykius su valstybinėmis institucijomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis. Nuosekliai renkamos ir apdorojamos informacijos apie Lietuvoje gyvenančių ir dirbančių užsienio valstybių piliečių gyvenimo sąlygas, socialinę aplinką ir ekonominę padėtį nėra. Dalis šios informacijos gali būti analizuojama remiantis antriniais šaltiniais (pvz., atliktų socialinių tyrimų duomenimis, valstybės institucijų suvestinėmis, viešojoje erdveje skelbiama informacija ir kt.) Vis dėl to empiriniai tikslinės grupės tyrimai yra pirmas žingsnis siekiant įvertinti esama problematiką, nustatyti rodiklius pačio priverstinio darbo bei informacijos apie jį paplitimui nustatyti taip pat įvertinti vyriausybinių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų pastangų kovoti su priverstiniu darbu matomumą.

Tyrimo metu teko susidurti su migrantų nenoru ir baime bendrauti, pasakoti apie savo darbo patirtį, statistinių duomenų, oficialių bei neoficialių tyrimų imigrantų priverstinio darbo tema nebuvimu ir kitais sunkumais, visgi pavyko apklausti apie 20 imigrantų iš įvairių šalių. Tyrimo rezultatai leidžia pateikti kai kurių Lietuvoje gyvenančių užsienio piliečių bendruomenių profilius, įvertinti jų integracijos į Lietuvos visuomenę gerinimo būdus.

Atliekant Lietuvoje gyvenančių ir dirbančių užsieniečių situacijos tyrimą pasirinktas apklausos metodas. Apklausa atlikta tiesioginio interviu metu. Apklausiai atlikti naudotas klausimynas, paruoštas partnerių iš Graikijos EFXINI POLI⁵¹ (anketa anglų kalba išversta į lietuvių kalbą.) siekiant sužinoti respondentų nuomonę, vertinimus, požiūrį ir patirtis, susijusias su analizuojama tema, kuri pildė interviuotojas. Vieno interviu trukmė 20-30 min. Interviu vyko respondentų darbo vietose, namuose ir kt. Galutinėje duomenų bazėje sukaupiti 20 respondentų anketų.

Tyrimo apie priverstinio darbo paplitimą Lietuvoje duomenims surinkti parengta anketa kurią sudarė 41 klausimas. Anketą sudaro šie pagrindiniai klausimų blokai:

- socialinė ir demografinė tikslinės grupės imigrantų charakteristika (10 klausimų);
- išvykimo iš kilmės šalies priežastis (4 klausimai); atvykimo į Lietuvą sąlygos (6 klausimai);
- dabartinės gyvenimo sąlygos (13 klausimų);
- parama iš valstybės ir visuomenės (7 klausimai);
- lietuvių kalbos supratimas (1 klausimas).

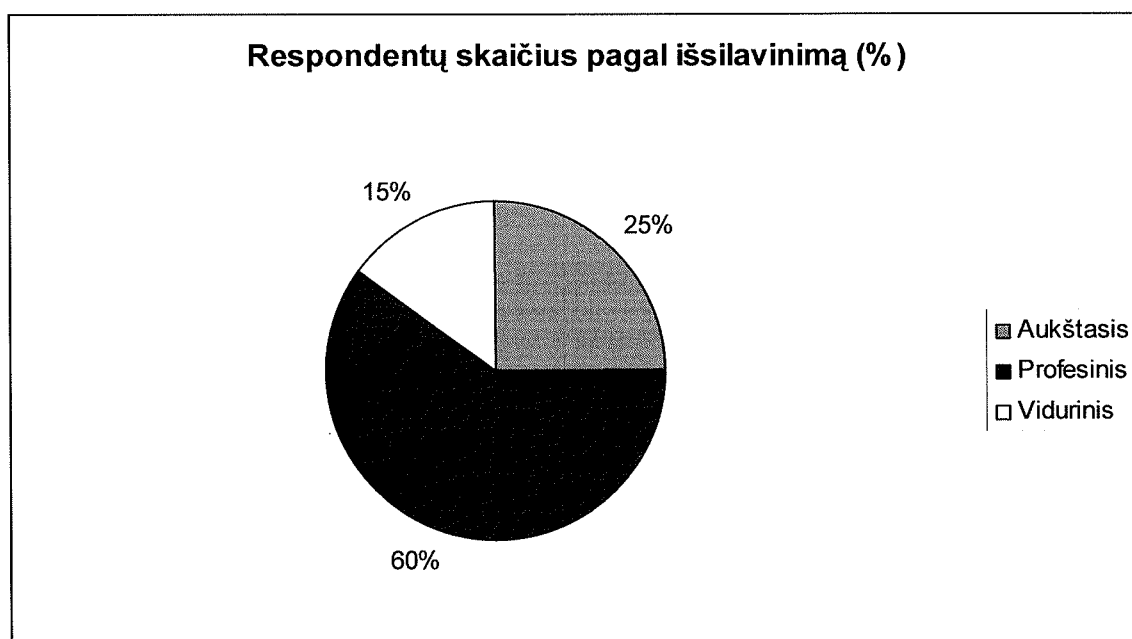
---

⁵¹ EFXINI POLI - vietos valdžios institucijų tinklas Graikijoje, skirtas socialinės, kultūros, turizmo, aplinkosaugos ir žemės ūkio plėtrai skatinti, remti. Internetinis puslapis: <http://www.efxini.gr/>.

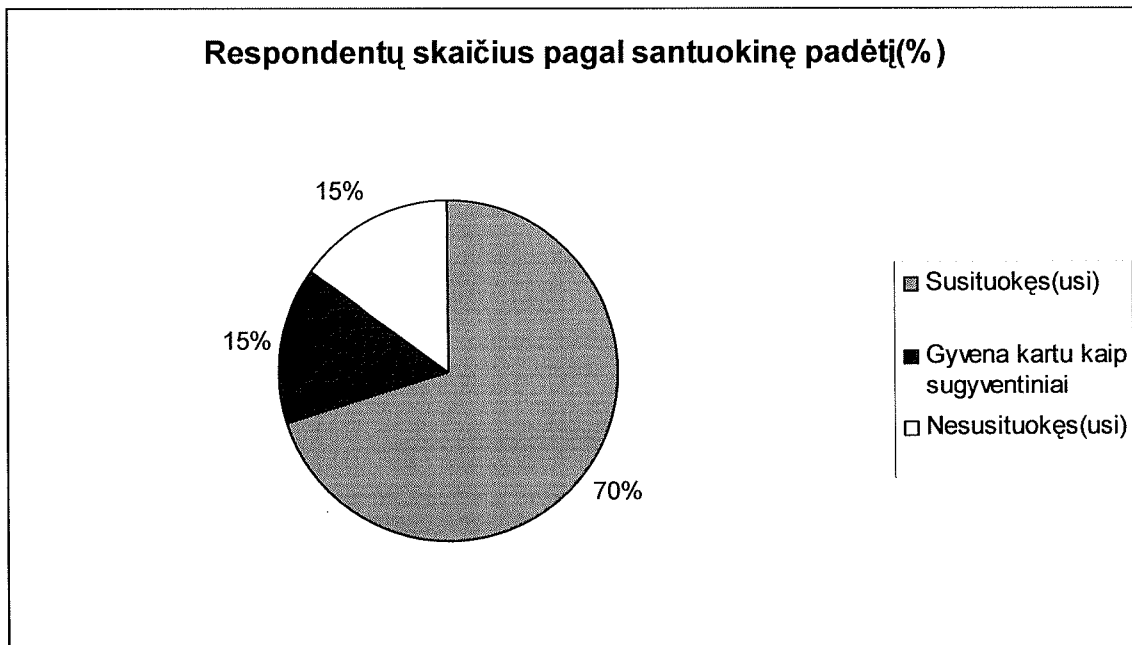
Tyrimo duomenų analizės rezultatai pateikiami pagal pagrindinius tyrimo klausimus ir struktūrinės anketos dalis: aptariamos apklausoje dalyvavusių užsieniečių socialinės ir demografinės charakteristikos, patirtis darbo rinkoje, santykiai su įvairiomis institucijomis, atvykimo į Lietuvą priežastys, gyvenimo ir darbo sąlygas. Tyrimo rezultatai pateikia pagrindinius kai kurių Lietuvoje gyvenančių užsieniečių bendruomenių profilius.

Tyrimo dalyvavusių užsieniečių socialinės ir demografinės charakteristikos

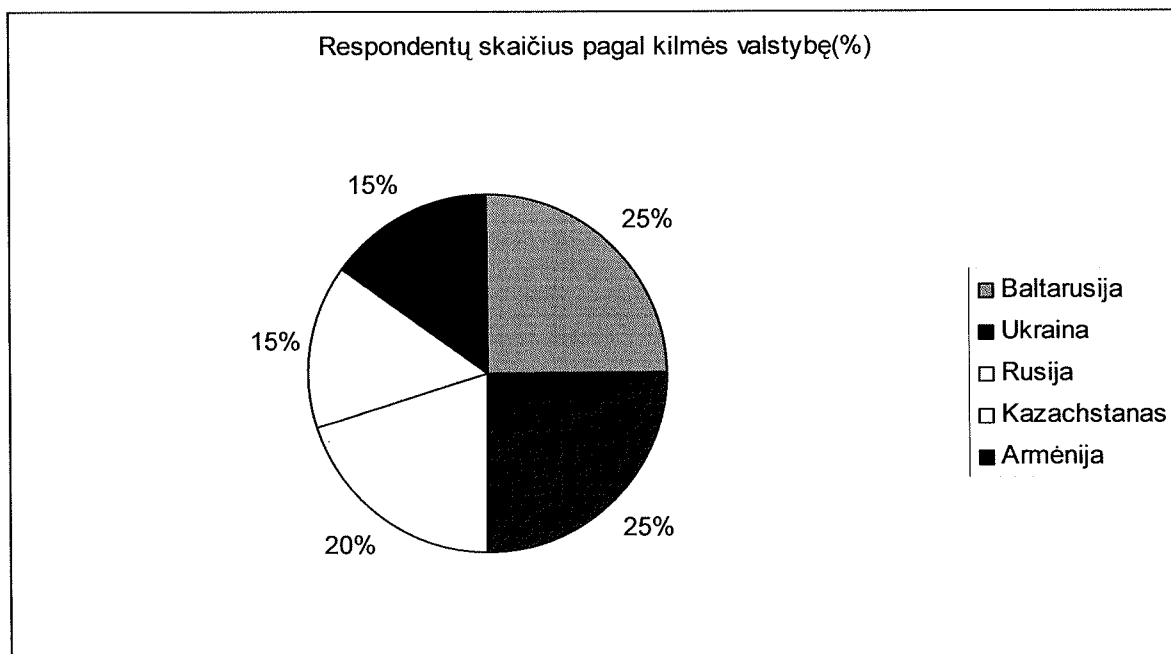
Dauguma į Lietuvą atvykusių ir gyvenančių užsieniečių (60 %) yra vyrai, 80 % tyrime dalyvavusių respondentų priklauso vidutinio amžiaus grupei - 26 – 44 m..

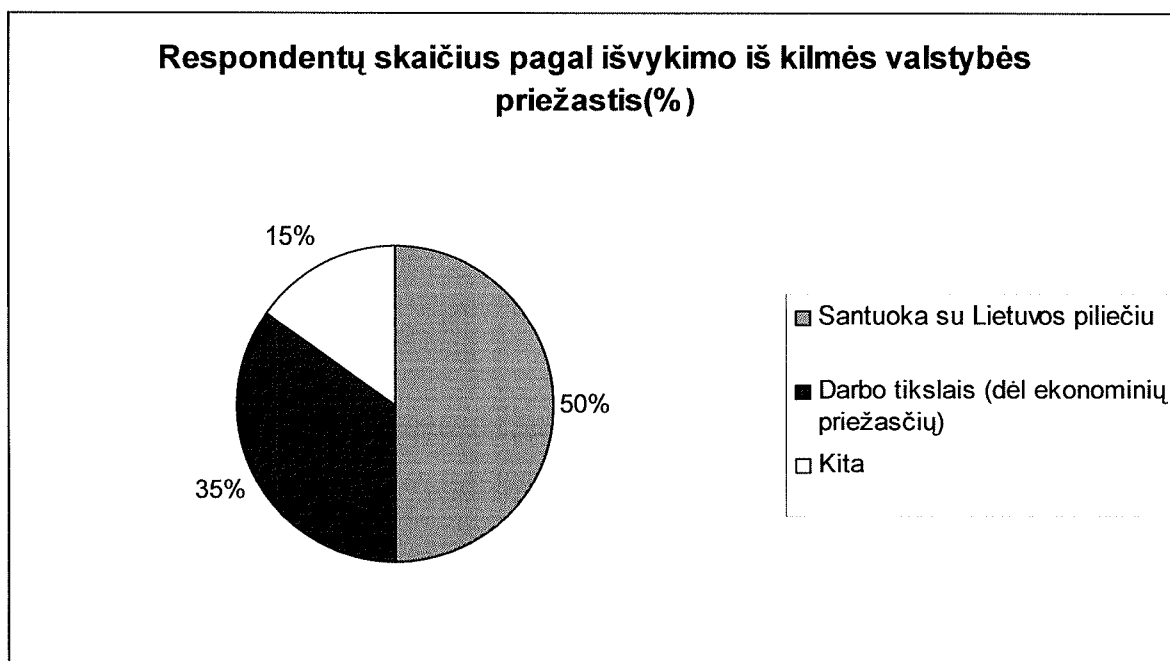
Lentelė Nr. 1. Apklaustų respondentų skaičius pagal jų įgytą išsilavinimą.

Lentelė Nr. 2 Apklaustų respondentų skaičius pagal įvardytą santuokinę padėtį.

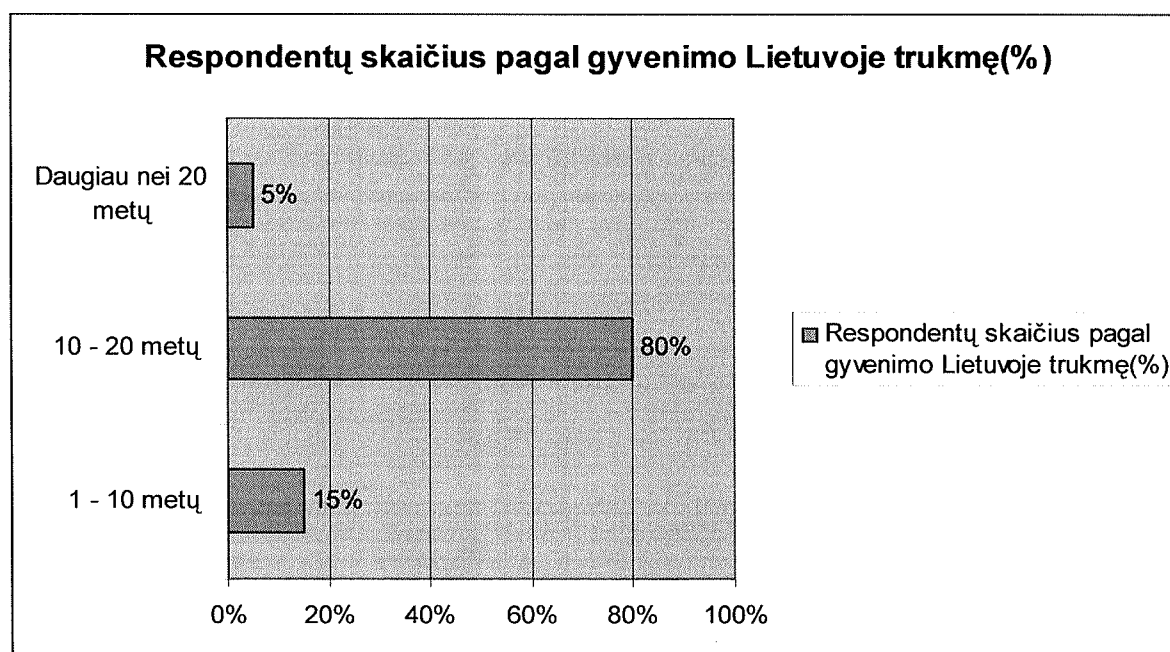
Lentelė Nr. 3 Apklaustų respondentų skaičius pagal jų kilmės valstybę.

Lentelė Nr. 4 Apklaustų respondentų skaičius pagal jų išvykimo iš kilmės valstybės priežastis.

Kaip priežastį kodėl pasirinko Lietuvą visi respondentai atsakė taip pat kaip ir į pirmą klausimą. Dėl sutuoktinių, geresnių darbo sąlygų ieškojimo. Lietuva buvo pirma šalis į kurią atvyko gyventi.

Dauguma respondentų į Lietuvą atvyko savo lėšomis iš santaupų ir atlyginimų (90 %), likę respondentai nurodė šias kelionės finansavimo formas: padėjo tuometinė valdžia (5 %), padėjo tėvai (5 %).

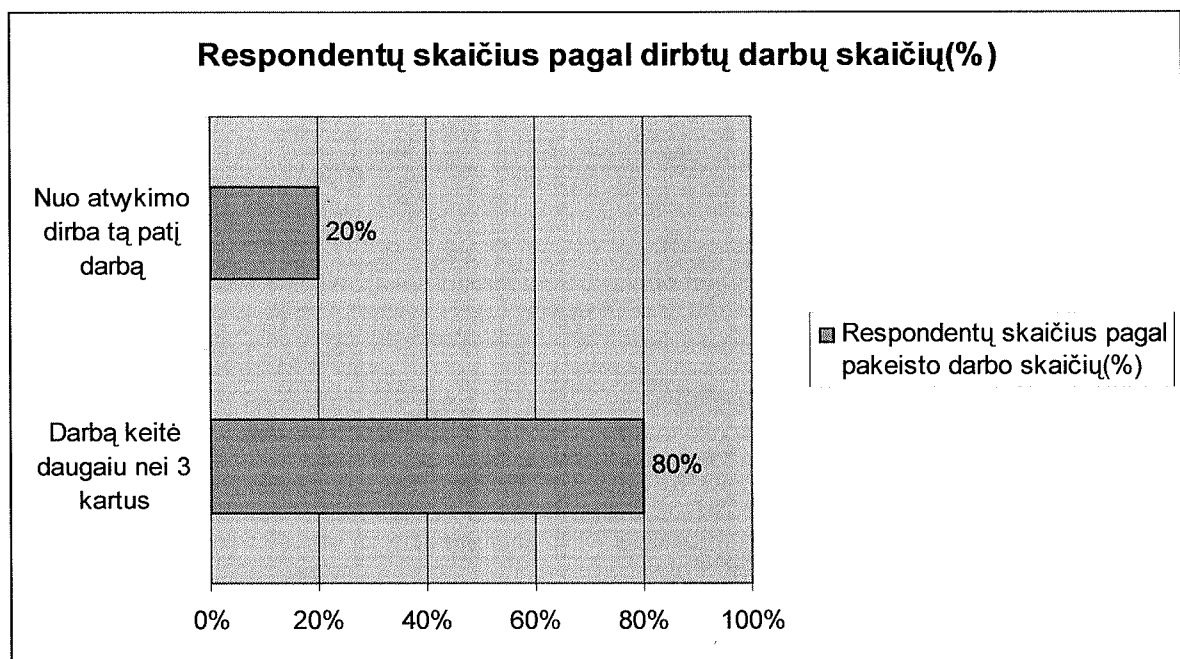
Lentelė Nr. 5 Apklaustų respondentų skaičius pagal nurodytą laiką, kurį jie gyvena Lietuvoje.

Didžioji dalis užsieniečių atvykimo būdą įvertino kaip patogų (95 %), puse respondentų atkeliavo į Lietuvą su mašina, vieni ar su šeimomis, likę atkeliavo su traukiniu (40 %), o likę (10 %) kelionei pasirinko autobusą.

Tik vienam respondentui teko gyventi socialiniame centre. Jis gyvenimo sąlygas apibūdino kaip geras, teigė gavęs kvalifikuotą pagalbą, maitinimą, laikiną gyvenamąją vietą.

Nei vienas respondentas nekreipė dėl pabėgėlių statuso suteikimo.

Tyrimo metu (2010 m. birželio – liepos mėn.) daugelis respondentų nurodė, jog gyvena su šeima arba sugyventiniais (85 %) nuosavame arba nuomojamame bute/name. Likusi dalis gyvena vieni nuosavame arba nuomojamame bute (15 %).

Lentelė Nr. 6 Apklaustų respondentų skaičius pagal valandų, kurias jie dirba skaičių..

Darbdavių elgesį su darbuotojais daugelis respondentų vertina teigiamai. Kai kurie nurodė kalbos barjerą kaip pagrindinę kliūtį gerai susidraugauti su bendradarbiais. Daugelis (80 %) neturėjo jokių nusiskundimų kaimynais ar bendruomene kuriai priklauso. Likę (20 %) yra nukentėję nuo vagysčių ir išsilaužimų, tačiau kaltę linkę priskirti nusikaltėliams, o ne savo aplinkos žmonėms.

Dauguma respondentų dirba pilna darbo diena, 5 dienas per savaitę po 8 val. ir gauna vidutines pajamas (900-2000lt. per mėn.) (75 %). Likę nurodė dirbantys daugiau, nes turi savo verslus(25 %). Respondentai turintys savo verslus buvo linkę neatskleisti savo darbo užmokesčio.

Nei vienas respondentas nenurodė, kad gyvendamas Lietuvoje patyrėte priekabiavimą, smurtą, ar buvo verčiamas/a užsiimti prostitucija, ar buvo diskriminuojami valstybinių ar vietos institucijų atstovų. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad asmenys ypač užsieniečiai nėra linkę dalintis neigiama patirtimi, negalime tvirtai teigti jog jie tikrai nepatyrė anksčiau išvardintų veiksmų.

Į klausimą ar kreipėsi į socialines paslaugas teikiančias institucijas (pvz.: nevyriausybines organizacijas, bažnyčią, profesines sąjungas, migrantų bendruomenes ir pan.) didžioji dalis atsakė neigiamai (75 %) tačiau respondentai kreipėsi į šias institucijas pagalbos ją įvertino puikiai.

Dauguma respondentų (70 %) nėra gavę pagalbos iš socialines paslaugas teikiančių institucijų jų iniciatyva. Likusi dalis teigiamai įvertino socialines paslaugas teikiančių institucijų iniciatyvas ir laiko jas labai naudingomis.

Daugeliui respondentų gyvenimo sąlygos Lietuvoje atitiko jų lūkesčius (60 %), likę nurodo keletą priežasčių kodėl gyvenimo sąlygos nuvylė: vyraujanti priežastis per didelis darbo krūvis, nepalankios sąlygos verslui, diskriminacija rasės ar religiniu pagrindu.

Tik 10 % apklaustų užsieniečių nurodė, kad nori arba ketina išvykti iš Lietuvos artimiausiu metu arba ateityje.

Respondentų taip pat buvo prašyta įvertinti ir nurodyti lietuvių kalbos mokėjimo lygį. Didžiosios dalies respondentų lietuvių kalbos žinias galima įvertinti kaip geras arba labai geras (70 %), likusių vertinama kaip pakankamos ar nepakankamos (30 %). Kai kurių interviu metu neapsieita be vertėjo pagalbos. Pastebėta tendencija, kad kuo aukštesnes pareigas respondentas užima tuo jo lietuvių kalbos žinios yra geresnės.

Apibendrinus atlikto tyrimo rezultatus galima daryt šias išvadas:

- Atlikto tyrimo respondentų socialinės ir demografinės charakteristikos atitinka Lietuvos statistinio imigranto profilį: dauguma yra vidutinio amžiaus vyrai, atvykę iš Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos dirbti transporto, statybos, viešbučių, verslo ar kitokiuose ekonominės veiklos sektoriuose.
- Šios tikslinės grupės atstovai yra stipriai priklausomi nuo darbdavio, tiek dėl bendravimo ir praleidžiamo laiko darbe, tiek dėl leidimų gyventi politikos.

- Dauguma užsieniečių yra patenkinti darbu Lietuvoje, jo sąlygomis ir bendradarbiais, tačiau daugelis nurodė per mažo darbo užmokesčio problemą.
- Nei vienas respondentas nebuvo linkęs pasakoti apie priverstinį imigrantų darbą Lietuvoje, kas rodo kad visuomenė, o ypač Lietuvoje gyvenanti užsieniečių bendruomenė gauna per mažai informacijos šia tema, todėl galima daryt išvadą, kad respondentai negalėtų atpažinti priverstinio darbo atvejų su jais susidūrę. Taip pat dėl informacijos trūkumo ir kalbos barjero užsieniečiai susidūrę su priverstiniu darbu negalėtų arba nežinotų į kurią instituciją Lietuvoje reikėtų kreiptis.

Tyrimas parodė, kad socialinę pagalbą teikiančios institucijos yra per mažai matomos arba rodo per mažai iniciatyvos padėti užsieniečiams integruotis į visuomenę, bei juos apsaugoti nuo galimo išnaudojimo.

3. Lietuvos migracijos politikos bei teisės aktų susijusių su imigracijos ir emigracijos procesais analizė

Atkūrus nepriklausomybę Lietuva vėl įsiliejo į tarptautinės migracijos procesus ir tapo neatsiejama jų dalimi. Išlaugęs gyventojų migracinis mobilumas yra būdingas daugeliui posovietinių šalių, tarp jų ir Lietuvai, kurioje vykstantys ekonominiai, politiniai ir socialiniai pokyčiai stipriai paveikė tarptautinės migracijos procesą. Dėl migracijos politikos liberalizavimo išaugo migracijos mastas ir pasikeitė jo tipai. Šiuo metu dominuoja trumpalaikė migracija, plečiasi nereguliari migracija į Lietuvą ir iš jos, pasireiškia kraštutinės migracijos formos – prekyba žmonėmis, ypač moterimis, priverstinis darbas.⁵² Tokios migracijos formos kaip nelegali migracija, prekyba žmonėmis, kelia grėsmę visuomenės saugumui, todėl šių migracijos formų tyrimas ir jo svarba nekelia jokių abejonių, deja mokslinių tyrimų šioje srityje yra ypač maži.

Pirmiausia reikėtų pažymėti, jog iki 1990 m. tarptautinės migracijos tyrimai Lietuvoje nebuvo atliekami, o informacija apie tarptautinę migraciją buvo naudojama tarnybiniais tikslais ir neretai būdavo slapta. Tik 1989 – 1990 m. Lietuvoje pradėta nauja socialinių mokslų kryptis – tarptautinės gyventojų migracijos tyrimai.⁵³ 1990 m. pradžioje Lietuva tapo tarpine grandimi pagausėjusiame žmonių judėjimo iš Rytų į Vakarus sraute. Per Lietuvą nusidriekė nelegalių migrantų iš tolimųjų Azijos, Afrikos ir sąlygiškai artimesnių Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalių srautas į trokštamas Vakarų ir Šiaurės Europos šalis⁵⁴. 1992 m. Lietuvoje pirmą kartą užfiksuotos pirmosios nelegalių migrantų grupės, o nuo 1992 m. iki 1996 m. sulaikomų nelegalių migrantų skaičius nuolat didėjo ir aukščiausią lygį pasiekė 1996 m. Vėliau dėl tokių priežasčių kaip griežtesnių bausmių asmenims gabenantiems užsieniečius nustatymas, sustiprinta sienų kontrolė ir kt., Lietuva tapo ne tokia patraukli nelegaliems migrantams ir jų skaičius ženkliai sumažėjo. 1996-2000 m. nelegalios migracijos srautas sumažėjo dešimt kartų.⁵⁵

Paminėtina tai, jog dešimtajame dešimtmetyje taip pat išryškėjo naujos ekonominės migracijos tendencijos – dideli emigracijos mastai ir mažas gimstamumas lėmė demografinius šalies pokyčius, kurie paskatino darbo rinkos struktūros kaitą ir kartu darbo imigraciją iš trečiųjų šalių.

---

⁵² A. Sipavičienė, Tarptautinė migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė, Vilnius, 2006. P 4.

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ R. Grigas „Esu“ 2002 nr. 1 P 6-7.

Lietuvos Vyriausybei pradėjus taikyti griežtesnes bausmes asmenims gabenantiems užsieniečius stipriai sumažėjo imigrantų iš Afrikos ir Azijos skaičius, šią situaciją sąlygojo tai, kad tokie imigrantai ne patys keliaudavo į užsienio šalis, o naudojosi žmonių gabentojų paslaugomis. Tuo tarpu nelegalių imigrantų iš Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos skaičius didėjo.⁵⁶ Ateityje tokių nelegalių imigrantų galimai daugės, nes šių šalių gyventojai gali pakankamai lengvai pasiekti Lietuvos Respubliką bei keliauti jos teritorija, be to, imigrantai iš šių šalių dažnai keliauja po vieną ar mažomis grupėmis, todėl yra sunku juos aptikti ir sulaikyti.

Komunistinio režimo žlugimas ir sienų atidarymas užsieniečiams sudarė sąlygas nelegalių imigrantų iš Azijos, Afrikos ir Artimųjų Rytų koncentracijai prie rytinių Lietuvos sienų. Daugumos šių imigrantų tikslas yra pasiekti Vakarų Europos šalis ir JAV. Tačiau į ekonomiškai išsivysčiusias Vakarų šalis vis sunkiau patekti, kyla problemų norint gauti legalius leidimus ten gyventi, todėl migrantai turi griebtis neteisėtų bei slaptų migracijos formų, ieškodami spragų sienų apsaugoje. Nelegali tranzitinė migracija per Lietuvą yra vienas būdų įgyvendinti tokius savo tikslus.⁵⁷

Pastebima ir kitokio tipo nelegali migracija į Lietuvą, kuri kartais tampa tikslo šalimi dėl žmogiškųjų išteklių trūkumo. Tokios migracijos tikslas - ne Vakarų šalys, o apsistojimas Lietuvoje. Atsiranda vis daugiau prieglobsčio ieškančių (ir gaunančių pabėgėlio statusą) pabėgėlių iš valstybių, kur vyksta karas bei asmenys yra persekiojami dėl rasės, religijos, įsitikinimų ir kt. Nepaisant to, Lietuva ir toliau išlieka tranzito šalimi nelegaliems migrantams ir prieglobsčio siekėjams.

Lietuvos kaip tranzito šalies vaidmuo sustiprėjo po Europos Sąjungos (2004 m.) ir Šengeno (2007 m.) erdvės plėtros. Bendri imigracijos mąštai į Lietuvą pradėjo augti nuo 2000 m., o 2004 m. šaliai įstojus į Europos Sąjungą (toliau ES) ir panaikinus metinę užsieniečių įsidarbinimo Lietuvoje kvotą, šio proceso, ypač darbo imigracijos tendencijos dar sustiprėjo (tai tęsėsi iki dabartinių pasaulinių ekonominių pokyčių). Tuo tarpu prieglobstį gavusių asmenų skaičius išliko stabilus. Lietuvai įstojus į ES ėmė aiškėti naujos migracijos tendencijos: dėl augančios ekonomikos ir didelės emigracijos padidėjo darbo jėgos trūkumas, o narystė ES ir Šengeno erdvės plėtra padidino migrantų tranzito per Lietuvos teritoriją galimybes, sykiu Lietuva tapo patrauklia tikslo šalimi ekonominiams

---

⁵⁶ A.Sipavičienė, D.Tureikytė. Nelegali migracija Lietuvoje: Retrospektyva ir šių dienų problemos.- Tarptautinė migracijos organizacija, Lietuvos Filosofijos ir sociologijos instituto Demografinių tyrimų centras, Vilniaus universitetas, Vilnius, 2000, 110p. ISBN-9986-523-81-8

⁵⁷ Ten pat.

migrantams tiek iš geografiškai artimų (Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos), tiek iš tolimų (Kinijos, Turkijos) šalių.⁵⁸

2004 metais pirmą kartą buvo išleistas Migracijos metraštis (Leidinio pagrindinis sudarytojas – Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos), pirmas tokio pobūdžio leidinys, kurio tikslas - supažindinti visuomenę su Lietuvos institucijų, kurių darbas susijęs su migracijos procesu valdymu, darbo turiniu ir apimtimi, informuojanti apie valstybės institucijų veiklą asmens dokumentų išdavimo, gyvenamosios vietos deklaravimo, pilietybės, vizų ir leidimų gyventi išdavimo, kitais užsieniečių teisinės padėties klausimais.⁵⁹ Leidinyje pažymima, kad 2004 metai - naujas Lietuvos Respublikos, tapusios Europos Sąjungos nare, istorijos puslapis, kuris buvo atverstas ir migracijos procesu valdymo srityje.

Migracijos metraščio duomenimis 2004 m. daugiausia leidimų nuolat gyventi Lietuvoje buvo išduota Rusijos (331 asm.), Baltarusijos (110 asm.), Ukrainos (61 asm.) piliečiams, bei asmenims be pilietybės (170 asm.). Migracijos tarnybų duomenimis 2004 m. už neteisėtą atvykimą arba gyvenimą Lietuvos Respublikoje buvo sulaikytas 301 asmuo, 19 asmenų buvo surašyti administracinės teisės pažeidimo protokolai dėl ATPK 206⁽³⁾ straipsnio⁶⁰ (priėmimas į darbą arba sąlygų verstitis kita veikla, iš kurios būtų gaunamos pragyvenimo lėšos, sudarymas užsieniečiams, neturintiems leidimo dirbti, leidimo laikinai apsigyventi ar leidimo nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje) pažeidimo.⁶¹

Aptarus migracijos srautus Lietuvoje nuo Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. iki Lietuvos įstojimo į ES, išsamiau panagrinėsime Lietuvos Respublikos migracijos politiką.

Migracijos politika – tai Vyriausybės veiksmai, siekiant reguliuoti gyventojų migraciją sukeliančias priežastis, migracijos procesus ir jų pasekmes.

Gyventojų migracijos požiūriu gali būti vykdoma skirtinga politika: migraciją ribojanti, migraciją skatinanti ir nesikišimo (kai Vyriausybė nesikiša į migracijos procesus ir leidžia jiems plėtotis natūralia eiga). Migracijos procesą sudaro dvi pagrindinės kryptys: išorinė, arba tarptautinė migracija, apimanti gyventojų persikėlimus į / iš užsienio valstybes ir vidinė migracija, apimanti

---

⁵⁸ Žibas K., Platačiūtė V. 2009. Lietuvos imigracijos politika ir trečiųjų šalių piliečių integracijos prielaidos.// *Etniškumo studijos 2009/2. Migrantų integracija: trečiųjų šalių piliečiai Lietuvoje*. Socialinių tyrimų institutas/Eugrimas, 2009, p. 41. ISSN 1822-1041.

⁵⁹ Migracijos metraštis 2007. Migracijos departamentas, Vilnius, 2004.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, 206⁽³⁾ straipsnis//Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1.

⁶¹ Ten pat.

gyventojų persikėlimus valstybės viduje. Išorinė bei vidinė gyventojų migracijos yra reguliuojamos skirtingais būdais. Tarptautinės migracijos politika skirstytina į tokius tipus:

- „atvirų durų“;
- iš dalies „atvirų durų“;
- „uždarų durų“;
- selektyvinę.

„Atvirų durų“ politika neribojama nei imigracija, nei emigracija. Praktikoje tokia politika nepasitaiko. Paprastai kiekviena valstybė turi savo interesus ir juos išreiškia.

Iš dalies „atvirų durų“ – kai, pvz., neribojamas išvykimas, bet ribojamas atvykimas.

„Uždarų durų“ – ribojama ar net draudžiama ir imigracija, ir emigracija. Tai dažniausiai autoritarinių, karinių režimų priemonės. Ryškiausi pavyzdžiai – buvusi SSRS, Albanija.

Selektyvinė migracijos politika – taikomi apribojimai arba leidimai laisvai migruoti tik kai kurioms gyventojų grupėms. Ji iš dalies artima „atvirų durų“ politikai.

Dažniausiai yra taikomos iš dalies „atvirų durų“ ir selektyvinės migracijos politikos. Išsivysčiusios Europos šalys šiuo metu dažniausiai taiko iš dalies „atvirų durų“ migracijos politiką. Jos beveik nereguliuoja išvykimų ir riboja atvykimus, be to, atvykimams reguliuoti taiko selektyvinę politiką, pripažindamos, kad ekonominiais sumetimais preferencija turi būti atiduota selektyvinei imigracijai.⁶²

Pagrindinė institucija, įgyvendinanti valstybės migracijos ir prieglobsčio politiką, yra Vidaus reikalų ministerija⁶³. Šiai ministerijai pavesta dalyvauti formuojant ir įgyvendinant valstybės politiką migracijos srityje, organizuoti valstybinę migracijos reguliavimą. Valstybės politiką vizų ir imigracijos, prieglobsčio ir Lietuvos Respublikos pilietybės procedūrų, asmens tapatybę ir pilietybę patvirtinančių dokumentų, kelionės dokumentų, leidimų gyventi Lietuvos Respublikoje ir kitų dokumentų išdavimo ir apskaitos ir laisvo asmenų judėjimo srityse įgyvendina Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos.⁶⁴

---

⁶² Kripaitis R., Romikaitytė B., 2005. Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Šiauliai. P. 171-172. Prieiga per internetą: http://www.smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanauskas%202005/2005%20m.%20leidinys/Kripaitis_Romikaityte.pdf [žiūrėta 2009-02-12].

⁶³ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. kovo 14 d. nutarimu Nr. 291 (Valstybės žinios, 2001, 24-794; 2008, Nr. 46-1722)

⁶⁴ Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2000 m. spalio 6 d. isakymu Nr. 388 (Valstybės žinios, 2000, Nr. 86-2639; 2008, Nr. 88-3538)

Analizuoti Lietuvos migracijos politiką nėra lengva dėl kelių priežasčių: pirma, sudėtinga nustatyti aiškias Lietuvos migracijos politiką formuojančios infrastruktūros ribas, antra, migracijos politikos formavimo procesai iki 2007 m. nebuvo paremti ilgalaikėmis strategijomis, trečia, trūksta dialogo tarp migracijos politikai įtaką darančių socialinių veikėjų (visuomenės, valstybės institucijų, NVO, profesinių sąjungų, kt).

Nuo pat Nepriklausomybės atkūrimo, Lietuva nevykdė nuoseklios migracijos politikos. Didelis emigrantų skaičius, aukštas nedarbo lygis ir bendros tarptautinės migracijos tendencijos lėmė, jog Lietuva netapo imigrantų tikslo šalimi, o imigracijos procesai – prioritetine politikos dalimi.

Atkūrus nepriklausomybę, imigracijos srautai buvo pradėti reguliuoti nuo 1991 m. įsigaliojusiu „Imigracijos įstatymu“. Pagal šį įstatymą, kuris neteko galios 1999 m., LR Aukščiausiasioji Taryba pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateiktus pasiūlymus kasmet tvirtindavo imigrantų kvotą. 1999 m. šį teisės aktą pakeitė „Įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties“⁶⁵, kuris tapo pagrindiniu dokumentu, reglamentuojančiu užsieniečių teisinę padėtį Lietuvoje ir pagrindines migracijos politikos valdymo sritis (užsieniečių atvykimą, gyvenimą ir darbą Lietuvoje, prieglobsčio ir laikinosios apsaugos sistemą, užsieniečių integraciją ir kt.). Šis įstatymas laikytinas atskaitos tašku analizuojant LR migracijos politiką.

Iki 2007 m. imigracijos procesų teisinis reglamentavimas buvo fragmentiškas, bei neturėjo ilgalaikės vizijos.⁶⁶ Imigracijos politikos reglamentavimas Lietuvoje nevyko lygiagrečiai su tarptautinės migracijos procesų kaita. Lietuvoje migracijos politika remiasi visuomenės migracijos elgsena. Ir nors migracijos procesų reglamentavimas buvo įtvirtintas Lietuvos teisinėje bazėje,⁶⁷ ilgalaikiais tikslais ir prioritetais paremtos migracijos politikos strategijos iki 2007 m. Lietuva neturėjo. 2007 m. balandžio 25 d. priimta „Ekonominės migracijos reguliavimo strategija“⁶⁸ (toliau - EMRS). Joje buvo apibrėžti ilgalaikiai Lietuvos migracijos politikos prioritetai. Šalia migracijos

---

⁶⁵ LR įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties, Nr. VIII - 978, 1998 12 17, Žin., 1998, Nr. 115-3236.

⁶⁶ Migracijos procesų teisinis reglamentavimas atsispindėjo nacionaliniuose įstatymuose ir konkrečiose direktyvose. O 2007 m. buvo priimta Ekonominės migracijos reguliavimo strategija (EMRS) (Nutarimas dėl Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2007 04 25, Nr. 416).

⁶⁷ Pagrindinės Lietuvos imigracijos politikos teisinės nuostatos išdėstytos Pilietybės įstatyme (2002) ir įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. (2004). Pilietybės įstatymas keistas keturis kartus. 2008 m. priimta nauja redakcija, galiojanti iki 2010 01 01, pagal kurią numatoma dvigubos pilietybės galimybė. Įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ buvo keičiamas 3 kartus: paskutinis pakeitimas 2009 07 22 liberalizavo šeimos susijungimo nuostatas aukštos kvalifikacijos trečiųjų šalių piliečiams. Netiesiogiai imigracijos politika formuojama ir ilgalaikėse valstybės strategijose

⁶⁸ LR Vyriausybės nutarimas dėl Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos, Nr. 416, 2007 04 25.

procesą reglamentuojančių teisės aktų, migracijos politikos ilgalaikė vizija apibrėžta EMRS, šios strategijos įgyvendinimo priemonių plane⁶⁹ ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime „Dėl Lietuvos imigracijos politikos gairių“.⁷⁰ Nepaisant to, kad strategijos koncepcija buvo formuluojama spartaus ekonominio augimo sąlygomis, pasaulinei ekonomikai išgyvenant nuosmukį, dauguma šios strategijos tikslų vis dar išlieka aktualūs. Atsižvelgiant į tarptautinės migracijos prognozes iki ekonominių pokyčių, ilgalaikė migracijos politika kartu su migrantams skirtomis socialinės integracijos priemonėmis Lietuvai yra būtina siekiant užtikrinti migrantų teises ir santarvę tarp jų ir visuomenės bei tarp skirtingų etninių bendruomenių.⁷¹

Migracijos procesus reglamentuojantys įstatymai pagrindžia esamą politikos turinį, o strategijos ir programos parodo tam tikros politikos srities svarbą ir vaidmenį politikos formavime, todėl analizuojant migracijos politiką, ilgalaikės valstybės strategijos tampa svarbia analizės dalimi.

„Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje“ (2002)⁷² nebuvo numatyta priemonių tiesiogiai formuojančių migracijos politiką ar konkrečių migracijos reguliavimo priemonių. „Nacionalinėje demografinėje (gyventojų) politikos strategijoje“ (2004)⁷³ remiantis ES valstybių patirtimi ir finansavimu, siekiama geriau įvykdyti bei administruoti imigracijos procesus. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikėje strategijoje“ (2004)⁷⁴ imigracijos politikos valdymas apibrėžtas kaip neišvengiama būtinybė, joje akcentuojama griežta imigrantų kontrolė, tačiau nenumatomos konkrečios politinės priemonės. Strategijoje legalios ir nelegalios migracijos procesai įvardijami kaip iššūkiai, joje numatomos imigrantų kilmės šalys sutampa su prioritetinėmis šalimis, nustatytomis EMRS – Baltarusija, Ukraina, Moldova, Pietų Kaukazas. Šios šalys numatytos siekiant vykdyti selektyvią imigracijos politiką.

Ilgai Lietuvoje politikos prioritetai buvo orientuoti į emigracijos veiksmų valdymą ir grįžtamosios migracijos procesus, kaip minėta, migracijos procesai iki 2007 m. priimtos EMRS, nebuvo prioritetine politikos dalimi. 2007 metais iš 35 EMRS įgyvendinimo priemonių imigracijai buvo

---

⁶⁹ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas *Dėl 2008.2012 metų ekonominės migracijos tyrimo plano patvirtinimo*, Nr. A1-323, 2007 11 20. Žin. Nr. 121-4968.

⁷⁰ LR Vyriausybės nutarimas *Dėl Lietuvos imigracijos politikos gairių patvirtinimo*. Nr. 1317, 2008 12 03.

⁷¹ Žibas K., Platačiūtė V. 2009. Lietuvos imigracijos politika ir trečiųjų šalių piliečių integracijos prielaidos.// *Etniškumo studijos 2009/2. Migrantų integracija: trečiųjų šalių piliečiai Lietuvoje*. Socialinių tyrimų institutas/Eugrimas, 2009, p. 41. ISSN 1822-1041

⁷² LR Seimo nutarimas *Valstybės ilgalaikės raidos strategija*, Nr. IX-1187, 2002 11 12, Žin., 2002, Nr. 113-5029

⁷³ LR Seimo nutarimas *Nacionalinė demografinė (gyventojų) politikos strategija*, Nr. 1350, 2004 10 28, Žin., 2004, Nr. 159-5795.

⁷⁴ LR Seimo nutarimas *Nacionalinė demografinė (gyventojų) politikos strategija*, Nr. 1350, 2004 10 28, Žin., 2004, Nr. 159-5795. Str. 73.

skirtos 8, o 2008 metais iš 22 – 4⁷⁵. Patvirtinus EMRS, Lietuvos migracijos politika pradėta formuoti pabrėžiant ne tik emigracijos proceso keliamus iššūkius, bet ir darbo migracijos procesų valdymą. Nagrinėjant ekonominės imigracijos politikos prioritetus, išskirtini du aspektai: legalios imigracijos srautų valdymas bei imigrantų integracija, pastaroji apibūdinama ją siejant su bendra ES politika.

Svarbu paminėti ir kitus dokumentus numatančius ekonominės migracijos politikos gaires, visų pirma tai LR užsienio reikalų ministerijos parengti Lietuvos imigracijos politikos principai.⁷⁶ Juose integracijos procesas pažymimas kaip antraeilis veiksnys, kuris nėra būtinas, bet reikalingas, kad valstybė neprarastų į imigrantus investuotų lėšų. LR Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos imigracijos politikos gairių patvirtinimo“⁷⁷ patvirtina ilgalaikių integracijos priemonių būtinumą, jame teigiama, kad integracijos priemonės gali būti skiriamos tik leidimus nuolat gyventi turintiems užsieniečiams.

Nacionalinės ir ES paramos programos taip pat įgyvendina migracijos politiką. „2007-2013 m. žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programoje“⁷⁸ numatyta, kad nedirbantys asmenys (tarp jų ir imigrantai) gali turėti skirtingą išsilavinimą, darbo patirtį ar kvalifikaciją, todėl siekiant didinti mokymo efektyvumą konkrečias paslaugas būtina kuo greičiau pritaikyti konkrečių grupių poreikiams.

Kaip minėta, migracijos politiką reglamentuojantys įstatymai pagrindžia esamą politikos turinį, todėl toliau išsamiai panagrinėsime migracijos procesus reglamentuojančius nacionalinės bei tarptautinės teisės aktus, jų nuostatas bei tarpusavio sąveiką. Visų pirma aptarsime užsieniečių bei įdarbinimo teisinį reguliavimą Lietuvoje.

---

⁷⁵ EMRS įgyvendinimo priemonių 2007-2008 m. plano ataskaitoje nurodoma, jog neįvykdyta 11 proc. EMRS 2007 m. numatytų priemonių (neįvykdytos priemonės: Darbo jėgos migracijos šalies viduje skatinimo programa; Protų susigražinimo programa; Ekonominės migracijos procesų stebėsenos, analizės ir prognozavimo metodika; Išplėtotas interneto portalas pageidaujantiems grįžti). 2008 m. neįvykdytos dvi priemonės (8 proc.), kurios buvo skirtos grįžtamajai migracijai skatinti (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, *Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2008 m. plano vykdymo ataskaita*, Nr. SD-3725, 2009 04 29).

⁷⁶ LR Užsienio reikalų ministerija, *Lietuvos imigracijos politikos principai* [<http://www.urm.lt/index.php?401152843>], žiūrėta 2009 11 25.

⁷⁷ LR Vyriausybės nutarimas *Del Lietuvos imigracijos politikos gairių patvirtinimo*, Nr. 1317. 2008 12 03.

⁷⁸ 2007.2013 m. *Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa*, p. 94, Vilnius, 2007. [http://www.esparama.lt/ES_Paramas/strukturines_paramos_2007_1013m._medis/titulinis/files/1VP_ZIP_2007-07-30.pdf], žiūrėta 2009 11 04.

Užsieniečių įdarbinimo Lietuvos Respublikoje tvarka yra griežtai reglamentuota įstatymais ir poįstatyminiais aktais, siekiant, kad užsieniečiai būtų įdarbinti, suteikiant prioritetą ieškantiems darbo Europos Sąjungos piliečiams, bei atsižvelgiant į darbo rinkos konkrečioje teritorijoje poreikius. Užsieniečių įdarbinimo tvarką reglamentuoja šie teisės aktai:

- Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. balandžio 29 d. priimtas įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties⁷⁹ (toliau – Įstatymas.). Šio Įstatymo penktasis skirsnis skirtas užsieniečių įdarbinimui mūsų šalyje.
- Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (DK)
- ES teisės aktai.
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2009, Nr. 98-4134).
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. rugsėjo 28 d. įsakymas⁸⁰

Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 57 straipsnis⁸¹ nustato, kad užsienietis, kuris ketina dirbti Lietuvoje, privalo iki atvykimo į šią šalį įsigyti leidimą dirbti. Socialinės apsaugos ir darbo ministras bei vidaus reikalų ministras 2004 m. rugsėjo 14 d. įsakymu⁸² nustatė sąlygas ir tvarką, kai leidimas dirbti užsieniečiui gali būti išduotas jam jau esant mūsų šalyje. Leidimas dirbti užsieniečiui išduodamas, jeigu Lietuvoje nėra specialisto, atitinkančio darbdavio keliamus kvalifikacinius reikalavimus, bei atsižvelgus į Lietuvos darbo rinkos poreikius. Leidimas dirbti užsieniečiui išduodamas ne ilgiau kaip dvejų metų laikui, jame nurodomas darbas (pareigos) ir įmonė, įstaiga ar organizacija, kurioje užsienietis dirbs. Kai užsieniečiai atvyksta kaip stažuotojai ar praktikantai arba dirbti sezoninį darbą, tokiems asmenims išduodamų leidimų galiojimo terminai nustatyti trumpesni.

---

⁷⁹ Įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties// Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2539.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. rugsėjo 28 d. įsakymas⁸⁰ Nr. A1-223/IV-310. Dėl Leidimo dirbti užsieniečiui, jam esant Lietuvos Respublikoje, išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo (Žin., 2004, Nr.149-5435).

⁸¹ Įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties, 57 straipsnis// Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2539.

⁸² Nr. A1-223/IV-310 (Žin., 2004, Nr. 149-5435)

Įstatymo 58 straipsnis⁸³ nustato, kad užsienietis atleidžiamas nuo pareigos įsigyti leidimą dirbti, jeigu jis turi atitinkama tvarka išduotą leidimą nuolat ar laikinai gyventi mūsų šalyje. Socialinės apsaugos ir darbo ministras nustato ir kitas sąlygas, kuriomis iš užsieniečio nereikalaujama įsigyti leidimo dirbti. Pagal Įstatymo 62 straipsnį⁸⁴ užsienietis gali įsidarbinti mūsų šalyje laikinai dirbti pagal darbo sutartį, kai jo nuolatinė darbo vieta yra užsienyje, bet jis yra atsiųstas laikinai dirbti Lietuvoje. Darbdavys gali sudaryti darbo sutartį tik su užsieniečiu, turinčiu leidimą dirbti, išskyrus Įstatymo 58 straipsnyje nurodytus atvejus, kai toks leidimas nebūtinai. Įstatymo 63⁸⁵ straipsnis nustato, kad užsieniečiui leidimas gali būti panaikintas: jeigu jis gautas apgaulės būdu; nutraukta darbo sutartis; nutrūksta darbo santykiai su užsienyje esančiu darbdaviu, kuris buvo atsiuntęs užsienietį laikinai dirbti į Lietuvą; panaikinamas užsieniečio leidimas laikinai gyventi.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM) 2006 m. balandžio 24 d. įsakymu⁸⁶ patvirtino Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašą (toliau – Aprašas) ir keturis Aprašo priedus. Pirmame priede pateikta prašymo išduoti leidimą užsieniečiui dirbti Lietuvoje forma, antrame – prašymo išduoti leidimą dirbti Lietuvoje komandiruotam užsieniečiui forma, trečiame – prašymo pratęsti leidimo galiojimo laiką forma, ketvirtame – prašymo išduoti leidimą dirbti įgulos nariu laivuose, plaukiojančiuose su Lietuvos valstybės vėliava, forma. Aprašas taikomas užsieniečiams, kurie neturi leidimų nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje arba kuriems turimas leidimas laikinai gyventi mūsų šalyje nesuteikia teisės dirbti pagal darbo sutartį, atvykstantiems į šalį dirbti pagal darbo sutartį užsieniečiams ir užsieniečiams, atsiųstiems laikinai dirbti į mūsų šalį, kai jų nuolatinė darbo vieta yra užsienyje. Aprašas netaikomas ES valstybės narės piliečiams ir jų šeimos nariams bei Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių narių piliečiams ir jų šeimos nariams, kurie naudojami laisvo asmenų judėjimo teise.

Užsienietis, ketinantis dirbti Lietuvos Respublikoje, privalo iki atvykimo į mūsų šalį gauti leidimą dirbti. Už tokio leidimo išdavimą ar jo pratęsimą imama Lietuvos Respublikos Vyriausybės

---

⁸³ Įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties, 58 straipsnis// Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2539.

⁸⁴ Ten pat. 62 straipsnis.

⁸⁵ Ten pat. 63 straipsnis.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo, 8 punktas// 2006 m. balandžio 24 d. Nr. A1-118 Vilnius

nustatyta rinkliava. Aprašo 8 punkte⁸⁷ yra išvardyti atvejai, kai tokio leidimo iš užsieniečio nereikalaujama. Pavyzdžiui, kai užsienietis įregistruoja įmonę, įstaigą ar organizaciją (toliau – įmonė) mūsų šalyje kaip savininkas arba bendraturtis, kuriam priklauso ne mažiau kaip 10 proc. įmonės įstatinio kapitalo ar balsavimo teisių dalis, ir jo buvimas šalyje yra būtinas siekiant įmonės tikslų bei vykdant jos veiklą. Arba kai užsienietis yra kitos valstybės pilietis, teisėtai dirbantis ir gyvenantis ES valstybėje narėje, darbdavio atsiųstas laikinai dirbti į Lietuvą ir turi ES valstybės narės kompetentingos įstaigos išduotą pažymą, patvirtinančią, kad asmuo yra apdraustas socialiniu draudimu. Toks leidimas taip pat nebūtinai užsieniečiui, kuris: nori įsidarbinti, kad galėtų įgyvendinti bendras su užsienio valstybėmis vyriausybės programas; yra profesionalusis sportininkas ar treneris, sudaręs sporto veiklos sutartį (kontraktą); atvyksta į mūsų šalį atlikti pagal darbo sutartį mokslinių tyrimų arba dirbti pedagoginį darbą mokslo ir studijų institucijose; atvyksta dirbti kaip stažuotojas ar praktikantas ne ilgiau kaip trims mėnesiams per metus; yra tradicinės Lietuvos religinės bendrijos (bendruomenės) ar valstybės pripažintos religinės bendrijos narys, turintis atitinkamos religinės bendrijos vadovybės išduotą tarpininkavimo dokumentą; yra kitos valstybės labdaros organizacijos atstovas, atvykstantis teikti labdarą mūsų šalyje; yra ES ar jos valstybių narių remiamų savanorių programų dalyvis; yra ES valstybės narės ilgalaikis gyventojas, kuris mūsų šalyje su leidimu dirbti ir leidimu laikinai gyventi jau dirbo ir gyveno vienus metus ir kuris nori dirbti pagal darbo sutartį, bei kitais atvejais.

Darbdavys turi užregistruoti laisvą darbo vietą ir tik tada pateikti teritorinei darbo biržai nustatytos formos prašymą išduoti leidimą dirbti užsieniečiui mūsų šalyje.⁸⁸ Prie prašymo pridedami reikiami dokumentai (užsieniečio diplomo ar kito dokumento, patvirtinančio asmens kvalifikaciją, kopija; išsamus užsieniečio būsimo darbo aprašymas; užsieniečio 3 metų darbo patirtį (stažą) pagal turimą profesinę kvalifikaciją per pastaruosius 5 metus patvirtinančio dokumento kopija, ir kt.).

Teritorinė darbo birža ne vėliau kaip per mėnesį nuo dokumentų gavimo dienos pateikia Lietuvos darbo biržai (LDB) prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos išvadą dėl leidimo dirbti užsieniečiui mūsų šalyje išdavimo. Leidimą dirbti užsieniečiui išduoda LDB. Ji darbdavio prašymą išduoti leidimą dirbti užsieniečiui turi išnagrinėti ne vėliau kaip per du mėnesius ir apie priimtą sprendimą bei jo motyvus privalo raštu informuoti pareiškėją. Per mėnesį neatsiėmus leidimo dirbti,

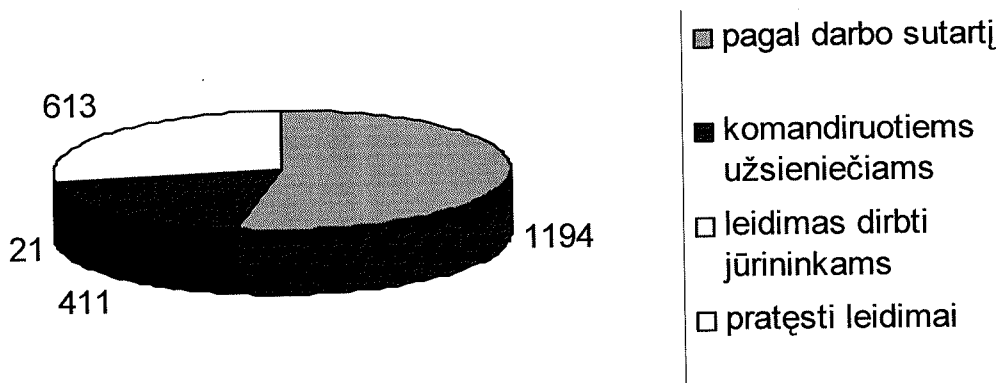
---

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo, 8 punktas// 2006 m. balandžio 24 d. Nr. A1-118 Vilnius

⁸⁸ Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo 1 priedas.

LDB pareiškėjo dokumentus gražina jam paštu, o leidimą dirbti panaikina ir apie tai per 7 dienas nuo sprendimo priėmimo informuoja Migracijos departamentą prie Vidaus reikalų ministerijos.

Išduoti leidimai užsieniečiams dirbti Lietuvos Respublikoje (vnt.)

Lentelė Nr. 7 Užsieniečiams išduotų leidimų dirbti skaičius.

Darbo sutartis su užsieniečiu sudaroma raštu įstatymų nustatyta tvarka, lietuvių ir kita, užsieniečiui suprantama, kalba. Užsienietis negali atlikti kitos darbo funkcijos (tam tikros profesijos, kvalifikacijos, specialybės, darbo arba eiti tam tikrų pareigų), išskyrus tą, dėl kurios išduotas leidimas dirbti. Užsieniečio darbo užmokestis negali būti mažesnis už tokį patį darbą dirbančio mūsų šalies gyventojų. Pasibaigus darbo sutarčiai su užsieniečiu iki jos termino pabaigos, darbdavys privalo apie tai per 7 dienas raštu pranešti LDB ir Migracijos departamentui. Pasibaigus leidimo dirbti galiojimo laikui, užsienietis privalo išvykti iš mūsų šalies. Toks užsienietis Lietuvoje vėl gali įsidarbinti praėjus ne mažiau kaip mėnesiui nuo išduoto leidimo dirbti galiojimo laiko pabaigos.

Įmonė, priimanti į mūsų šalį siunčiamą laikinai dirbti darbuotoją iš kitos valstybės, turi užregistruoti laisvą darbo vietą ir tik tada pateikti teritorinei darbo biržai nustatytos formos prašymą išduoti

leidimą dirbti čia komandiruotam užsieniečiui.⁸⁹ Kartu privalu pridėti ir reikiamus dokumentus. Teritorinė darbo birža ne vėliau kaip per 20 dienų nuo dokumentų gavimo dienos pateikia LDB išvadą dėl leidimo dirbti į mūsų šalį komandiruotam užsieniečiui išdavimo. Toks įmonės prašymas LDB turi būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per mėnesį nuo jo gavimo.

Užsieniečiui, kuris yra atsiųstas laikinai dirbti į mūsų šalies įmonę, leidimas dirbti išduodamas vieniems metams, o jei yra gamybinis būtinumas, jo galiojimo laikas gali būti pratęstas dar vieniems metams. Pasibaigus leidimo dirbti galiojimo laikui, užsienietis privalo išvykti iš Lietuvos. Toks užsienietis vėl gali būti siunčiamas į mūsų šalį laikinai dirbti praėjus ne mažiau kaip trims mėnesiams nuo išduoto leidimo dirbti galiojimo laiko pabaigos. Užsieniečiui, kuris atvyksta dirbti sezoninių darbų, leidimas dirbti išduodamas iki 6 mėnesių per vienus metus, skaičiuojant nuo pirmosios atvykimo į mūsų šalį dienos. Užsieniečiui, kuris atvyksta dirbti kaip stažuotojas ar praktikantas ilgiau kaip trims mėnesiams, leidimas dirbti išduodamas vieniems metams.

Yra nustatyti tam tikri užsieniečių įdarbinimo laivybos, žvejybos ar jūrininku laivuose, plaukiojančiuose su Lietuvos valstybės vėliava, reikalavimai. Tokiais atvejais išduodamas nustatytos formos leidimas.⁹⁰

Leidimo dirbti galiojimo laikas gali būti pratęsimas, jei yra gamybinis būtinumas ir tik jei leidimas dirbti išduotas trumpiau nei 2 metams. Pratęsiant leidimo dirbti galiojimo laiką, visais atvejais jo galiojimo laikas neturi būti ilgesnis kaip dveji metai.

Norint pratęsti leidimo dirbti galiojimo laiką, ne vėliau kaip prieš du mėnesius iki jo galiojimo pabaigos, suinteresuoti pareiškėjai turi pateikti teritorinei darbo biržai nustatytos formos prašymą pratęsti leidimo dirbti galiojimo laiką.⁹¹ Kartu privalu pridėti ir reikiamus dokumentus. Teritorinė darbo birža pateikia LDB išvadą dėl leidimo dirbti galiojimo laiko pratęsimo. Prašymas pratęsti leidimo dirbti galiojimo laiką turi būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per du mėnesius nuo jo gavimo.

---

⁸⁹ Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo 2 priedas.

⁹⁰ Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo 4 priedas.

⁹¹ Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo 3 priedas

LDB, remdamasi teritorinės darbo biržos išvada ir atsižvelgdama į darbo rinkos poreikius, priima sprendimą dėl leidimo dirbti galiojimo laiko pratęsimo. Tai pažymima leidime dirbti.

LDB gali atsisakyti išduoti užsieniečiui leidimą dirbti mūsų šalyje arba nepratęsti išduoto leidimo dirbti galiojimo laiko. Pavyzdžiui: paaiškėja, kad įmonė, kurioje užsienietis ketina dirbti arba dirba, nevykdo ūkinės veiklos, buvo pateikti netikslūs, neišsamūs ar klaidingi duomenys apie įsidarbinantį užsienietį arba jo kvalifikacija neatitinka būsimos darbo pobūdžio ir kvalifikacijos reikalavimų, užsienietis buvo išėjęs nemokamų atostogų daugiau nei tris mėnesius ir kitais atvejais.

Pagal Aprašo 30 punktą⁹² LDB panaikina užsieniečiui išduotą leidimą dirbti: kai konstatuojamos aplinkybės, nurodytos Įstatymo 63 straipsnyje; kai darbdavys per mėnesį nuo leidimo dirbti užsieniečiui išdavimo nepateikia patvirtintos darbo sutarties kopijos; kai gaunama informacija apie jūrininkui užsienio valstybės kompetentingos institucijos išduoto kompetencijos liudijimo nepripažinimą; kai nustatoma, kad, įdarbinant užsienietį, buvo pateikta klaidinga informacija.

Lietuvos darbo birža, atsisakiusi išduoti leidimą dirbti, pratęsti jo galiojimo laiką ar panaikinusi užsieniečiui išduotą leidimą dirbti nepasibaigus jo galiojimo laikui, per 7 dienas nuo sprendimo priėmimo raštu praneša pareiškėjui ir Migracijos departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos. LDB veiksmai gali būti apskūsti Administracinių bylų teisenos įstatymo (Žin., 2000, Nr. 85-2566) nustatyta tvarka.

Aptarus užsieniečių įdarbinimą Lietuvoje tikslinga būtų panagrinėti pabėgėlių teisėtą buvimą reglamentuojančius aktus, jų galimybes gauti prieglobstį ir įsidarbinti. Iki 2004–ųjų darbo imigrantams Lietuva nebuvo imigracijos tikslas. Įstoję į ES ir tapę Šengeno erdvės nariais, mes tapome patrauklesni tiek darbo imigrantams, tiek pabėgėliams. Mat jei pabėgėlis atvykęs gauna leidimą gyventi ir įgauna pabėgėlio statusą, jis gali laisvai judėti Šengeno erdvėje.

Pabėgėlio sąvoką įtvirtina 1951 m. Ženevos konvencija „Dėl pabėgėlių statuso“, kurioje numatyta, jog pabėgėliu laikomas asmuo, kuris dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamam dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų yra už

---

⁹² Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo, 30 punktas// 2006 m. balandžio 24 d. Nr. A1-118 Vilnius

šalies, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali arba bijo naudotis tos šalies gynyba.⁹³ Toks persekiojimas turi būti susijęs su rase, religija, tautybe, priklausymu tam tikrai socialinei grupei ar politiniais įsitikinimais. Konvencijos 12 straipsnyje⁹⁴, nusakančiame asmens statusą numatyta, jog pabėgėlio statusą nustato šalies, kurioje yra nuolatinė gyvenamoji jo vieta, įstatymai arba, jei nuolatinės gyvenamosios vietos jis neturi, įstatymai tos šalies, kurioje jis gyvena. Taigi, pabėgėlių gyvenančių Lietuvoje statusą nustato ne tik tarptautinės sutartys bet ir Lietuvos Respublikos teisės aktai.⁹⁵

Užsienietis turi teisę kreiptis ir gauti prieglobstį Lietuvos Respublikoje įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ numatyta tvarka. Prieglobsčio suteikimas Lietuvos Respublikoje – leidimo gyventi (nuolat arba laikinai) Lietuvoje išdavimas bei socialinės pagalbos teikimas užsieniečiui, kuriam suteiktas prieglobstis. Užsieniečiui, kuriam suteiktas pabėgėlio statusas, išduodamas leidimas nuolat gyventi. Užsieniečiui, kuriam suteikta papildoma apsauga, leidimas laikinai gyventi (jo galiojimo laikas gali būti pratęstas po 1 metų, jei išliko pagrindai suteikti papildomą apsaugą). Suteikus užsieniečiui prieglobstį, šiam asmeniui Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka taikoma socialinė integracija. Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje formos yra, pabėgėlio statusas, papildoma apsauga, laikinoji apsauga. Papildoma apsauga Lietuvoje suteikiama užsieniečiui, kuris neatitinka pabėgėlio apibrėžimo, tačiau negali grįžti į savo kilmės valstybę dėl baimės, kad jis bus ten kankinamas, su juo bus nežmoniškai elgiamasi, jo pagrindinėms žmogaus teisėms ir laisvėms iškilis rimtas pavojus dėl šioje valstybėje paplitusios prievartos, karinio konflikto ar kitos situacijos, iš kurios kyla sistemingi žmogaus teisių pažeidimai. Tuo tarpu laikinoji apsauga – tai apsaugos forma, Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimu suteikiama esant masiniam užsieniečių

---

⁹³ 1951 m. konvencija dėl pabėgėlių statuso. Įsigaliojo 1997.07.27. "VŽ" - 1997 Nr.12

⁹⁴ Ten pat. 12 straipsnis.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas Nr. IX-2206 „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, Valstybės žinios 2004 m., Nr.73-2539

Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864, Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009m. liepos 3d. įsakymas Nr. A1-438 "Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004m. spalio 21d. įsakymo Nr. A1-238

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009m. rugpjūčio 14d. įsakymas Nr. A1-501 "Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002m. vasario 13d. įsakymo Nr. 20 "Dėl užsieniečių apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre sąlygų ir tvarkos, užsieniečių užimtumo organizavimo bei drausminio poveikio priemonių taikymo jiems tvarka“ patvirtinimo pakeitimo, Valstybės žinios 2009.08.18, Nr.: 98-4135

ir kt. LR teisės aktai.

antplūdžiui. Pats užsienietis kreiptis dėl tokios apsaugos neturi teisės. Sprendimą dėl pabėgėlio statuso suteikimo arba nesuteikimo priima Migracijos departamentas.

Migracijos departamento duomenimis, 2009 metais gauti 185 prašymai dėl prieglobsčio Lietuvoje. Iš jų daugiausia 74 prašymus pateikė Gruzijos piliečiai, 45 – Rusijos Federacijos (taip pat 11 – Baltarusijos, 9 – Irako, po 8 – Afganistano ir Pakistano piliečiai, 7 – asmenys be pilietybės, po 6 – Indijos ir Sirijos piliečiai, 3 – Šri Lankos, po 2 – Armėnijos ir Vietnamo, po 1 – Nigerijos, Turkijos, Ukrainos ir Uzbekistano piliečiai).⁹⁶ Pastebėtina, kad 2009 metais gerokai išaugo Gruzijos piliečių prašymų (2008 metais prašymus dėl prieglobsčio Lietuvoje pateikė 7 Gruzijos piliečiai), o Rusijos Federacijos piliečių (t. y. čečėnų tautybės asmenys) prašymų ženkliai sumažėjo (2008 metais gauti 137 Rusijos Federacijos piliečių prieglobsčio prašymai).⁹⁷

Kol nagrinėjamas asmens prašymas suteikti prieglobstį, prieglobsčio prašytojas turi šias teises:

- Migracijos departamentui priėmus atitinkamą sprendimą, gyventi Užsieniečių registracijos centre ir nemokamai naudotis jo teikiamomis paslaugomis;
- nemokamai tvarkyti ir notariškai įforminti dokumentus, susijusius su Jūsų prašymu suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje;
- naudotis valstybės garantuojama teisine pagalba;
- bet kuriuo metu susisiekti su Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos atstovais Lietuvoje;
- gauti kompensaciją už naudojimąsi visuomeninio transporto priemonėmis;
- nemokamai naudotis vertėjo paslaugomis;
- nemokamai gauti būtinąją medicinos pagalbą;
- kas mėnesį gauti pašalpą smulkioms išlaidoms.⁹⁸

Prieglobstį gavę užsieniečiai turi teisę vieną kartą gauti paramą integracijai pabėgėlių priėmimo centre. Parama centre teikiama iki 8 mėnesių. Jeigu per nustatytą laikotarpį užsieniečiui, gavusiam prieglobstį, dėl objektyvių priežasčių nepavyko pasirengti integracijai savivaldybės teritorijoje, šis

---

⁹⁶ Lietuvos Respublikos Migracijos departamento duomenys apie prašymus suteikti prieglobstį ir priimtus sprendimus per 2009 metus. http://www.migracija.lt/popup2.php?item_id=612 (žiūrėta 2010 07 20)

⁹⁷ Migracijos Departamentas prie LR vidaus reikalų ministerijos „Prieglobsčio suteikimo procedūra Lietuvos Respublikoje“// Metinė ataskaita 2009.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos Migracijos departamento duomenys

laikotarpis gali būti tęsiamas iki 12 mėnesių. Jeigu užsieniečiai, gavę prieglobstį, priklauso pažeidžiamoms grupėms, šis laikotarpis gali būti pratęstas iki 18 mėnesių. Nelydimiems nepilnamečiams užsieniečiams, atsižvelgus į vaiko interesus, paramos teikimo centre laikotarpis gali būti pratęstas, kol jiems sukaks 18 metų. Iškilus nenumatytoms aplinkybėms parama centre gali būti tęsiama toliau, Socialinės apsaugos ir darbo ministro ar jo įgalioto asmens sudarytai komisijai. Užsieniečiai, gavę prieglobstį, savivaldybių teritorijoje apgyvendinami per 60 dienų nuo sutarties dėl paramos integracijai teikimo su integraciją įgyvendinančia institucija pasirašymo dienos. Užsieniečiai, gavę prieglobstį, turi patys susirasti gyvenamąjį plotą su integraciją įgyvendinančios institucijos parama, gyvenamųjų patalpų nuomai bei komunaliniams mokesčiams susimokėti skiriama valstybės nustatyto dydžio pašalpa.

Ženevos konvencijoje „Dėl pabėgėlių statuso“⁹⁹ numatyta, jog teisei dirbti samdomąjį darbą įgyvendinti susitariančios valstybės suteikia teisėtai jų teritorijoje gyvenantiems pabėgėliams kuo palankesnę teisinę padėtį ir kiekvienu atveju ne mažiau palankią už tą, kuri paprastai suteikiama užsieniečiams tomis pačiomis aplinkybėmis. Pabėgėliai, kurie turi leidimus laikinai arba nuolat gyventi Lietuvoje, turi teisę dirbti. Remiantis Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 53 straipsniu¹⁰⁰ vienas iš pagrindų suteikti leidimą nuolat gyventi Lietuvoje gali būti išduodamas užsieniečiui, jeigu jis gavo pabėgėlio statusą.

Siekiant įtraukti užsieniečius, gavusius prieglobstį, į darbo rinką ir užtikrinti Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatyme¹⁰¹ numatytas valstybines užimtumo ir socialines garantijas, integraciją įgyvendinančios institucijos vykdo šias priemones: užsieniečiai supažindinami su Lietuvos darbo rinka, išsiaiškinamos jų galimybės, tobulinama kvalifikacija, pakeičiant arba įgyjant naują profesiją, informuojama ir prireikus padedama organizuoti savarankišką verslą, padedama įsidarbinti pagal darbo sutartis. Užsieniečiai, gavę prieglobstį, kuriam reikia valstybės pagalbos įsidarbinant, įsiregistruoja teritorinėje darbo biržoje. Savo pradinės integracijos Pabėgėlių priėmimo centre laikotarpiu pabėgėliai gali užsiregistruoti Jonavos rajono darbo biržoje. Užsieniečio, gavusio prieglobstį, integraciją įgyvendinanti institucija prireikus, suderinusi su pabėgėlių priėmimo centru, sudaro su teritorine darbo birža sutartį dėl užimtumo priemonių įgyvendinimo pagal individualų užsieniečio integracijos į darbo rinką planą. Profesinis mokymas gali būti vykdomas pagal

⁹⁹ 1951 m. konvencija dėl pabėgėlių statuso. Įsigaliojo 1997.07.27 //Valstybės žinios, 1997, Nr.12

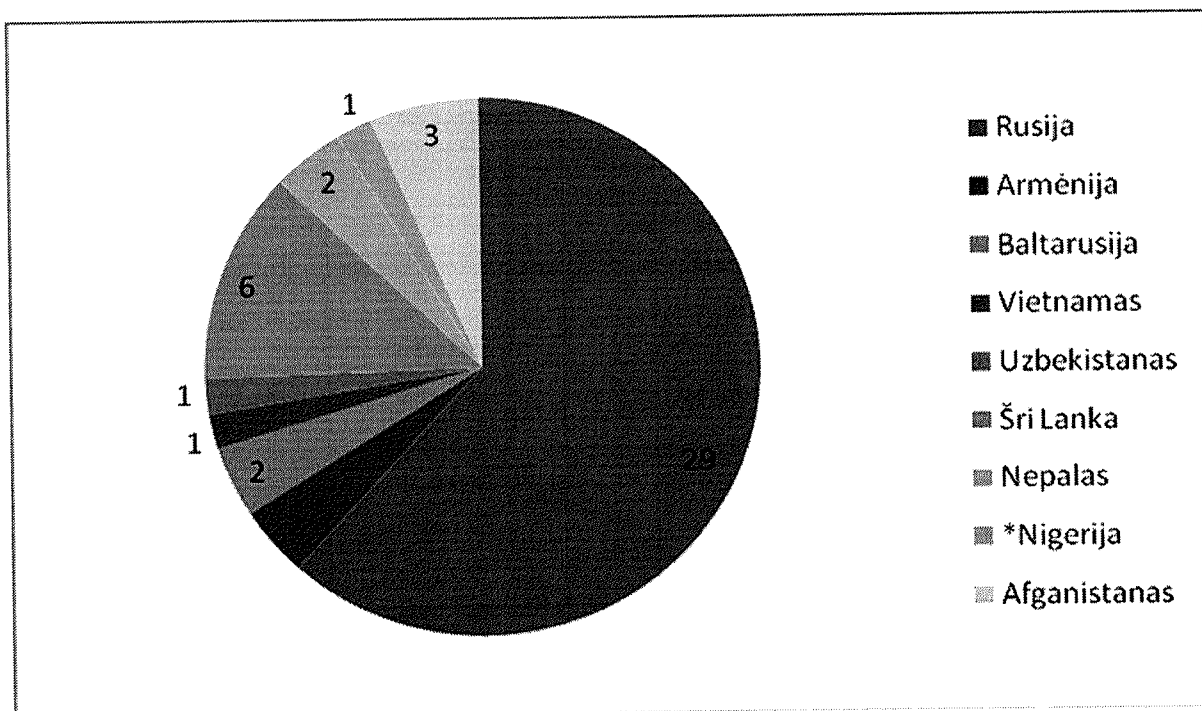
¹⁰⁰ Įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties, 53 straipsnis// Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2539.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. 73-2762)

specialiai pritaikytas individualias programas. Užsieniečiams, gavusiems prieglobstį, įdarbinti gali būti steigiamos naujos darbo vietos. Lėšos naujoms darbo vietoms steigti skiriamos iš paramos integracijai numatytų lėšų, sudarant su darbdaviu sutartį. Sprendimą dėl darbo vietos steigimo, komisijai pateikus, priima centro direktorius. Organizuojančiam savo verslą asmeniui iš integracijai skirtų lėšų gali būti suteikta vienkartinė pinigine parama verslo liudijimui, licencijai, darbo priemonėms įsigyti arba nuomoti. Baigęs lietuvių kalbos kursus, profesinį mokymą ir laikinai dirbęs viešuosius darbus, užsienietis, gavęs prieglobstį, privalo pats aktyviai ieškoti galimybių įsidarbinti.

Pabėgėlių priėmimo centro 2009 m. statistiniais duomenimis iš viso centre gyveno 47 prieglobstį gavę užsieniečiai, žemiau esančioje lentelėje matome jų pasiskirstymą pagal tautybes.

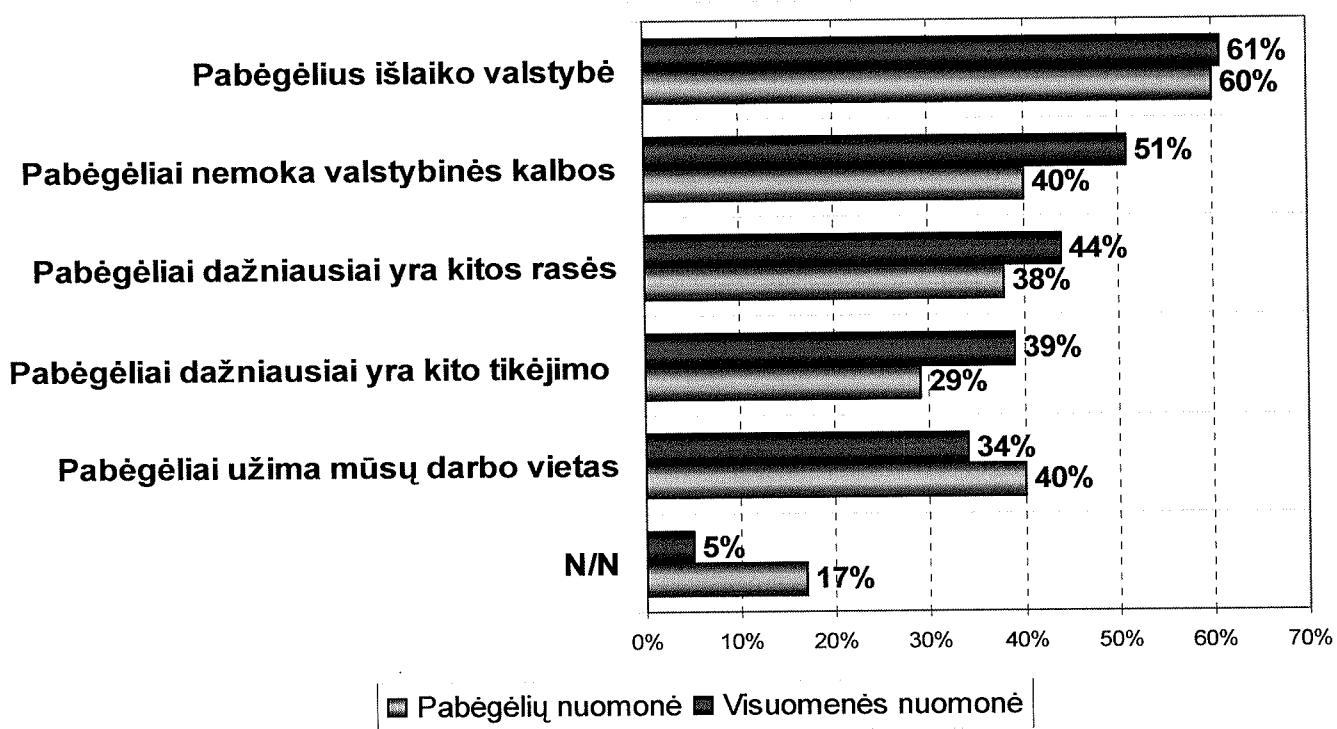

Lentelė Nr. 8 Pabėgėlių priėmimo centre 2009 m. gyvenusių užsieniečių pasiskirstymas pagal pilietybę.¹⁰²

Viena iš centro veiklų yra visuomenės informavimas apie užsieniečių integraciją. Siekdama formuoti palankią viešąją nuomonę apie užsieniečius, gavusius prieglobstį, centras ir integraciją įgyvendinančios institucijos bendradarbiauja su žiniasklaidos priemonėmis, teikia joms informaciją,

¹⁰² Pabėgėlių priėmimo centro duomenys, Šaltinis: <http://www.rppc.lt/3682/faktai-ir-skaiciai/statistika.html> (žiūrėta 2010 07 21)

rengia medžiagą specializuotoms radijo, televizijos laidoms bei straipsniams; organizuoja viešuosius seminarus, konferencijas siekiant perduoti sukauptą patirtį ir žinias kitoms valstybės institucijoms bei visuomenei, supažindinti ją su užsieniečių pasiekimais ir kt.; leidžia informacinius bei specializuotus periodinius leidinius; organizuoja šventes, vakarones, dalyvaujant užsieniečiams, gavusiems prieglobstį bei vietos bendruomenei. Šviečiant visuomenę skatinamas nepakantumas bet kokioms užsieniečių diskriminacijos formoms. Kaip rodo įvairūs tyrimai imigrantai Lietuvoje dažnai patiria socialinę atskirtį dėl visuomenės požiūrio į juos kaip valstybės išlaikytinius, nusikaltėlius, šaliai visiškai nenaudingus asmenis. Žemiau pateikiamoje lentelėje parodomas netolerancijos pabėgėliams priežastys, kurias siekiama eliminuoti vykdant visapusišką visuomenės švietimą.

Lentelė Nr. 9 Migracijos departamento informacija. Netolerancijos pabėgėliams priežastys.¹⁰³

Jei užsienietis įsidarbina nesilaikydamas tarptautinėse sutartyse bei LR teisės aktuose nustatomos įsidarbinimo tvarkos, toks darbas laikomas nelegaliu ir už jį kyla teisinė atsakomybė. Teismų praktika bylose susijusiose su užsieniečių nelegaliu darbu Lietuvoje nėra gausi. Tokiu bylų tyrimas dažniausiai vyksta lėtai, sunku surinkti įrodymus. Dėl nelegalaus darbo yra kreipiamasi dažniausiai

¹⁰³ Pristatymas pabėgėliai: tolerancijos atspindys tyrimuose. Šaltinis: <http://www.migracija.lt/> (žiūrėta 2010 07 21)

tuomet, kai nėra mokamas darbo užmokestis. Pateiksime keletą Lietuvos teismus pasiekusių bylų fabulų.

Kauno apylinkės teismas 2008 m. lapkričio mėn. 13 d. nagrinėjo bylą dėl nelegalaus Kinijos piliečių darbo Lietuvoje. Byla buvo pradėta nagrinėti remiantis Valstybinės darbo inspekcijos Kauno skyriaus inspektorės patikrinimo metu surašytu administracinės teisės pažeidimo protokolu, kuriame buvo nurodyta, jog Kinijos Liaudies Respublikos piliečiai Q. J., G. S., X. Z., S. C., H. Y. ir F. L. pagal Lietuvos darbo biržos išduotus leidimus dirbti Lietuvos Respublikoje, turėjo dirbti suvirintojais uždarojoje akcinėje bendrovėje „Labour and construction services“, esančioje Jasinskio g. 9, Vilniuje. Tokie leidimai, vadovaujantis minėtomis teisės normomis, jiems buvo išduoti atsižvelgus į jų profesijos specialistų trūkumą konkrečioje teritorijoje – Vilniuje. Tačiau Valstybinės darbo inspekcijos Kauno skyrius nustatė, jog minėti užsieniečiai suvirintojais buvo įdarbinti ir dirbo UAB „Torlina“, esančioje S. Lozoraičio g. 19, Garliava, Kauno raj., nesilaikant leidime dirbti Lietuvos Respublikoje nurodytos įdarbinimo tvarkos. Užsienio piliečių darbas buvo panaudotas ne toje įmonėje, kuri nurodyta leidime dirbti Lietuvos Respublikoje, ne leidime dirbti Lietuvos Respublikoje nurodytu darbo vietos adresu. Kauno miesto apylinkės teismas bylą nutraukė ir šis sprendimas Valstybinės darbo inspekcijos apskūstas LVAT, kuris 2010m. vasario 5 d. išnagrinėjęs bylą nustatė, jog UAB „Torlina“ direktorius V. J. privalėjo užtikrinti, kad bendrovėje būtų laikomasi Lietuvos Respublikos darbo įstatymų ir tuo pačiu užsieniečių įdarbinimo tvarkos, bei nepriimti dirbti užsieniečių, kuriems nebuvo išduotai leidimai dirbti būtent jo bendrovėje ir pripažino, jog Kinijos Liaudies Respublikos piliečiai dirbo nelegaliai.

Vilniaus rajono apylinkės teismas 2008 m. gruodžio 9 d. išnagrinėjo bylą dėl nelegalaus užsienio piliečių darbo Lietuvoje. Valstybinės darbo inspekcijos patikrinimo metu AB „Vilniaus paukštyne“ rasta dirbant 13 užsienio piliečių. Nei vienas jų neturėjo leidimo dirbti paukščių ir paukštienos perdirbimo darbų. Leidimai dirbti Lietuvos Respublikoje patvirtina, kad visiems 16 administracinio teisės pažeidimo protokole nurodytų Kinijos Liaudies Respublikos piliečių Lietuvos darbo birža buvo išdavusi leidimus dirbti tik UAB „Labour and construction services“ plieninių konstrukcijų montuotojais, mūrininkais ir staliais-dailidėmis. Pagal tarp UAB „Labour and construction services“ ir AB „Vilniaus paukštynas“ sudarytas darbo nuomos sutartis ir jų priedus matyti, kad UAB „Labour and construction services“ šioje bendrovėje pagal darbo sutartis dirbančius 16 užsienio piliečių išnuomojo laikinam darbui AB „Vilniaus paukštynas“. Pirmosios instancijos teismas pažymėjo, kad darbo nuomos sutartis nesuteikė AB „Vilniaus paukštynas“ teisės leisti išnuomotiems darbuotojams atlikti kitas darbo funkcijas nei nurodyta leidimuose dirbti. AB

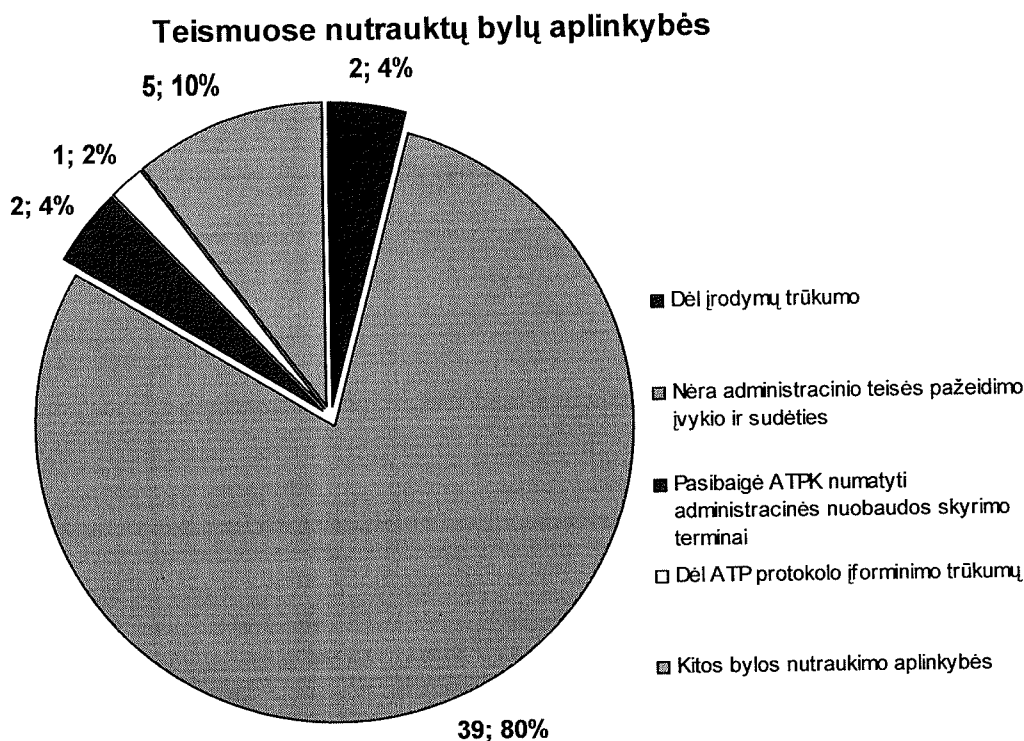
„Vilniaus paukštynas“ iš viso neturėjo teisės įdarbinti užsienio piliečių, todėl teismas pripažino, kad visi 16 užsieniečių dirbo nelegaliai. Pirmosios instancijos teismas, skirdamas administracinę nuobaudą, taikė ATPK 30¹ straipsnį ir skyrė po 500 (penkių šimtų) litų baudą už kiekvieną iš 16 nelegaliai dirbusių asmenų, iš viso 8 000 (aštuonių tūkstančių) litų baudą. Tuo tarpu užsieniečius į Lietuvą dirbti atvežę asmenys liko nenubausti.

Teismų praktika nelegalaus darbo bylose nėra labai gausi, nes dažniausiai į teismą kreipiasi įvairius darbo pažeidimus nustatčiusios valstybinės institucijos, o ne patys asmenys. Lietuvoje užsieniečių įdarbinimo politika numato, kad užsienietis darbo leidimą gauna į konkrečią darbo vietą pas konkretų darbdavį ir kad užsieniečio buvimo šalyje pagrindas yra darbo sutartis, šiai nutrūkus užsienietis privalo išvykti. Esant tokiai politikai gali pasitaikyti užsieniečių išnaudojimo atvejų, kuomet užsieniečiai nežinodami savo teisių, vengia kreiptis į atitinkamas institucijas, nes bijo, kad darbdavio valia gali būti panaikinta viza bei leidimas dirbti ir dėl to užsienietis bus įpareigotas per 15 dienų palikti Lietuvos Respubliką.

Valstybinės darbo inspekcijos duomenimis per 2009 metus pagal Valstybinės darbo inspekcijos pareigūnų surašytus administracinių teisės pažeidimų protokolus teismai išnagrinėjo 174 administracinių teisės pažeidimų bylas, dėl 122 nelegaliai dirbusių asmenų, darbdaviams buvo paskirta ATPK 41(3) str. 1 dalyje numatyta sankcija nuo 3000 iki 10000 Lt – vidutiniškai 3788 Lt už kiekvieną nustatytą nelegaliai dirbusį asmenį. 2009 metais dėl 80 asmenų bylos buvo nutrauktos, dažniausia bylų nutraukimo priežastimi įvardintas ATPK 250 str. 1 punktas, t.y. kai nenustatomas administracinio teisės pažeidimo įvykis ir sudėtis. Viena pagrindinių problemų nutrauktose administracinių teisės pažeidimų bylose yra įrodymų vertinimas, t.y. dalis bylų nutrauktos remiantis nepakankamu įrodymų buvimu, teismai ne vienodai vertina pateikiamų įrodymų pakankamumą.¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ Valstybinės darbo inspekcijos parengta informacija apie VDI vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdančią nelegalaus darbo prevenciją per 2009 metus. P. 5

Lentelė Nr. 10. Teismuose nutrauktų bylų dėl nelegalaus darbo aplinkybės.¹⁰⁵

Nagrinėjant asmenų išnaudojimo priverstiniam darbui nusikaltimą, negalime nepaminėti valstybinių institucijų kovojančių su nelegaliu bei priverstiniu darbu.

Vykdam LR Vyriausybės 2001 m. lapkričio 26 d. nutarimą Nr. 1407 „Dėl nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimo“ nelegalaus darbo kontrolę bei prevenciją LR vykdo 5 institucijos:

- Valstybinė darbo inspekcija prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos;
- Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos - nelegalų darbą kontroliuojančių valstybės institucijų ir įstaigų prašymu atlieka operatyvinį darbą ir nustačiusi nusikaltimų finansams požymių vykdo baudžiamąjį persekiojimą.

¹⁰⁵ Valstybinės darbo inspekcijos parengta informacija apie VDI vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdam nelegalaus darbo prevenciją per 2009 metus.

- Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos – tikrina atvejus, kai dirbama neturint verslo liudijimų, nedeklaravus individualios veiklos ar neįregistravus įmonės.
- Policijos departamentas prie vidaus reikalų ministerijos – pagal kompetenciją teikia pagalbą valstybės institucijoms ir įstaigoms, vykdančioms nelegalaus darbo reiškinių prevenciją, taip pat vykdo draudžiamos, neregistruotos bei dirbamos neturint verslo liudijimo veiklos kontrolę.
- Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba – kontroliuoja ar darbuotojai turi darbo sutartis, ar nėra pažeidimų mokant socialinio draudimo įmokas.

Kadangi, Valstybinė darbo inspekcija (toliau VDI) nuo 2001 m. koordinuoja nelegalų darbą kontroliuojančių institucijų veiksmus, plačiau išnagrinėsime Valstybinės darbo inspekcijos veiklą bei atliktus tyrimus susijusius su nelegaliu bei priverstiniu darbu Lietuvoje.

Visos nelegalaus darbo kontrolės bei prevencijos veiksmus vykdančios institucijos turi teisę surašyti administracinių pažeidimų protokolus. VDI pareigūnai, patikrinimų metu nustatę pažeidimų priskirtų kitų institucijų kompetencijai, nedelsdami jas informuoja. Valstybinė darbo inspekcija:

- rengia nelegalaus darbo reiškinių kontrolės metodikas ir rekomendacijas, organizuoja seminarus;
- parengia bendrąsias nelegalaus darbo reiškinių apskaitos formas, analizuoja kontrolės rezultatus ir teikia išvadas visoms nelegalų darbą kontroliuojančioms institucijoms ir įstaigoms;
- ne rečiau kaip kartą per pusmetį rengia visų nelegalų darbą kontroliuojančių institucijų ir įstaigų atstovų pasitarimus, kuriuose aptariamos nelegalaus darbo reiškinių problemos, pasiūlymai dėl su nelegaliu darbu susijusios teisinės bazės tobulinimo;
- pagal kompetenciją vykdo švietėjišką veiklą aiškinama nelegalaus darbo esmė - kada jis toks yra, kokiais padariniais nelegalus darbas gali baigtis jį dirbančiam asmeniui, kuo jis yra ekonomiškai kenksmingas sąžiningiems darbdaviams ir rinkai, ydingas visuomenei. Tai ilgalaikis, nuoseklus darbas, siekiant metodiškai diegti į sąmonę nelegalaus darbo visapusę žalą; šiuo metu pasirinkta šio informacinio švietėjiško darbo tiesiogiai ir netiesiogiai išsakoma idėja - „Dirbi nelegaliai – vagi savo ateitį!“. VDI internetinėje svetainėje yra patalpintas informacinis skydelis, kuriame nurodomas numeris kuriuo raginami skambinto asmenys žinantys apie nelegaliai dirbančius asmenis bei darbdavius, kurie nelegaliai įdarbina

darbuotojus. 2010 m. piliečių pranešimuose apie nelegalų darbą informuota apie 5 nelegaliai dirbusius vaikus ar jaunos asmenis. VDI taip pat informuoja visuomenę apie teisinę atsakomybę už nelegalaus darbo naudojimą. Tai pateikiama įvairiomis formomis: švietėjiškos radijo laidos, garso klipai, straipsniai – konsultacijos laikraščiuose, išplėstiniai skelbimai – informacijos apskričių ir rajonų laikraščiuose. Atkreiptinas dėmesys, kad dėl sumažintų asignavimų, Valstybinė darbo inspekcija negali aktyviau reikštis visuomenės informavimo srityje dėl nelegalaus darbo. Pažymėtina, kad 2008 metais buvo gauta apie 360 tūkst. Lt visuomenės informavimui, 2009 metais – 30 tūkst. Lt., o šiais metais planuojama gauti tik 25 tūkst. Lt.¹⁰⁶

VDI internetiniame puslapyje taip pat pateikiama legalaus darbo abėcėlė, t.y., asmenys supažindinami su pagrindiniais legalaus darbo kriterijais, teisės aktuose numatytu amžiumi, nuo kurio galima legaliai įsidarbinti, įsidarbinimo tvarka, pagrindinėmis darbo sutarties sąlygomis ir kt.

Kiekvienais metais nelegalaus darbo klausimams spręsti priimamas Nelegalaus darbo prevencijos ir kontrolės stiprinimo veiksmų planas¹⁰⁷, kuriuo siekiama sumažinti nelegalaus darbo paplitimą. 2010 m. nelegalaus darbo reiškinių nagrinėjimo ir jo prevencijos pagrindinių kryptų plane numatytos priemonės, kuriomis siekiama kovoti su šiuo nusikaltimu, pagrindinės kurių – organizuoti nelegalaus darbo patikrinimus, atsižvelgiant į 2009 m. nelegalaus darbo kontrolės rezultatus prioritetą teikiant statyboms, didmeninei ir mažmeninei prekybai, autoservisams, medienos ir medienos gaminių gamybai ir kt. Plane pažymima, jog visų ekonominės veiklos rūšių įmonėse bus kreipiamas ypatingas dėmesys informacijai gaunamai pasitikėjimo telefonu, galimoms užsienio piliečių apraiškoms nustatyti, piliečių skundams bei pranešimams žiniasklaidoje. Veiksmų plane taip pat numatyta organizuoti patikrinimus dėl nelegalaus keleivių vežimo nuo teritorijų esančių greta autobusų stočių, kontroliuoti nelegalaus darbo apraiškas, susijusias su neteisėtu keleivių ar krovinių vežimu įmonėse.¹⁰⁸

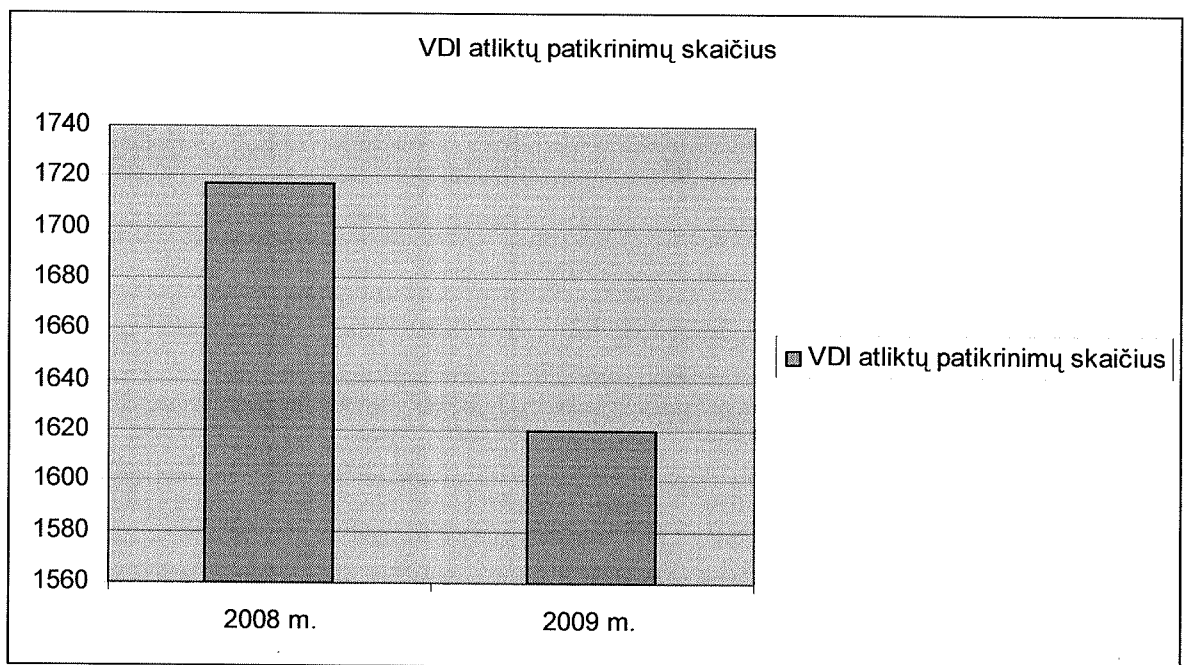
---

¹⁰⁶ VDI duomenys. Informacija apie VDI vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdant nelegalaus darbo prevenciją per 2010 m. pusmetį.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. lapkričio 26 d. nutarimu Nr. 1407 „Dėl nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimo“ 2001 m. liepos 19 d. patvirtino Nelegalaus darbo prevencijos ir kontrolės stiprinimo veiksmų planą. (Žin., 2001, Nr.99-3558).

¹⁰⁸ VDI duomenys. 2010 m. Nelegalaus darbo prevencijos ir kontrolės stiprinimo veiksmų planas.

VDI kaip jau minėta, yra pagrindinė institucija vykdanči nelegalaus darbo kontrolę bei prevenciją. Kiekvienais metais VDI pateikia oficialią informaciją apie vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdančias nelegalaus darbo prevenciją. Šiame tyrime remsimės 2008 m. 2009 m. bei 2010 m. pirmojo pusmečio VDI ataskaitomis, siekiant išsiaiškinti nelegalaus užsieniečių darbo paplitimą Lietuvoje. Remiantis VDI ataskaitose pateiktais duomenimis 2009 m. VDI atliko mažiau patikrinimų nei 2008 m.

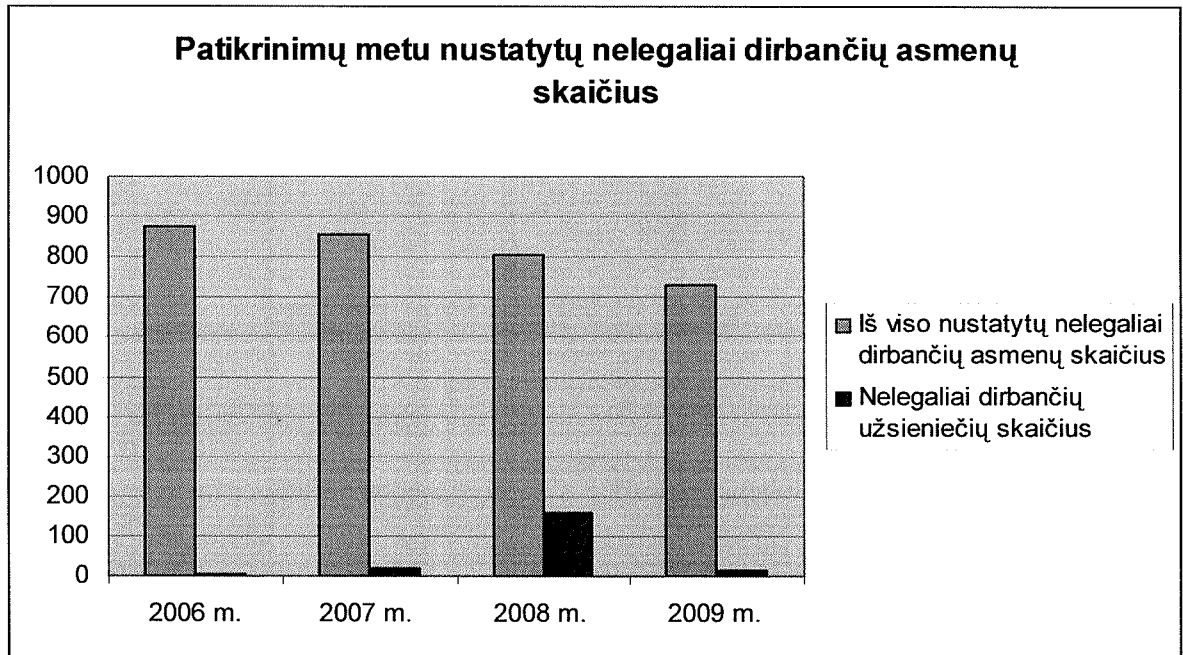
Lentelė Nr. 11. VDI atliktų nelegalaus darbo patikrinimų skaičius per 2008 m. ir 2009 m.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Valstybinės darbo inspekcijos parengta informacija apie VDI vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdančias nelegalaus darbo prevenciją per 2008 metus.

Valstybinės darbo inspekcijos parengta informacija apie VDI vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdančias nelegalaus darbo prevenciją per 2009 metus.

Apatinėje lentelėje galime matyti patikrinimų metu nustatytų asmenų (tarp jų ir užsieniečių) skaičių.

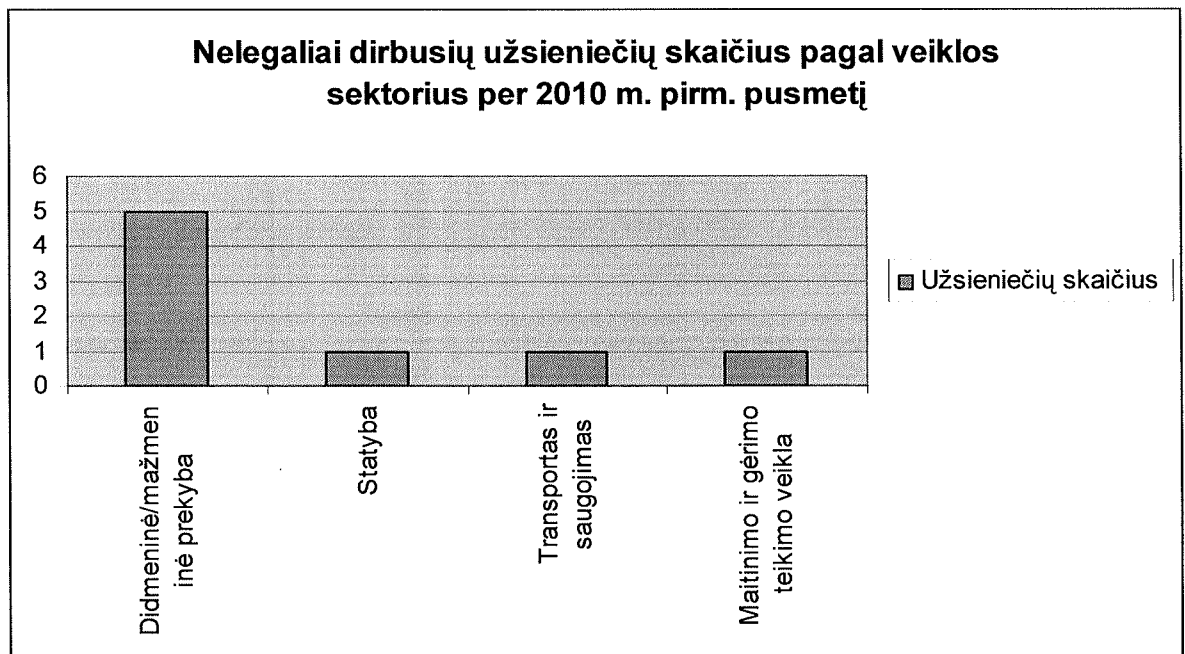
Lentelė Nr. 12. VDI vykdytų patikrinimų metu nustatytų nelegaliai dirbusių užsieniečių skaičius lyginant su iš viso nustatytų nelegaliai dirbusių asmenų skaičiumi.

Analizuojant lentelę matyti, jog kiekvienais metais bendras patikrinimų metu nustatytų nelegaliai dirbančių asmenų skaičius mažėjo, tai lėmė pasikeitusi LR darbo teisės politika šiuo klausimu, griežtesnės sankcijos darbdaviams taip pat didesnis vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų dėmesys šiai problemai.¹¹⁰ Nelegaliai dirbančių užsieniečių skaičius 2008 m. išaugo – 161 asmuo ir sudarė 20% visų patikrinimų metu nustatytų asmenų skaičiaus. Išaugusį nelegaliai dirbančių užsieniečių skaičių galima aiškinti palankia valstybės ekonomine padėtimi bei darbo jėgos trūkumu vis daugiau LR piliečių emigruojant į užsienį. 2009 m. šis skaičius nukrito, tačiau išliko sąlyginai aukštas - 15%.

Analizuojant nelegaliai dirbusių asmenų išaiškinimą pagal ekonominės veiklos sektorių matyti, kad daugiausiai nelegalaus darbo atvejų 2008 m. bei 2009 m. buvo nustatyta statybų sektoriuje ir mažmeninėje bei didmeninėje prekyboje. VDI duomenimis rizikingiausi sektoriai lieka

¹¹⁰ Europos migracijos tinklas. LR nacionalinis informacijos centras. Metinė politikos ataskaita migracija ir prieglobstis Lietuvoje 09//Vilnius 2010. P.39

statyba bei žemės ūkis. Lyginant su 2008 m. 2,5 % sumažėjo asmenų nelegaliai dirbančių statybų sektoriuje skaičius.¹¹¹ Nagrinėjant nelegaliai dirbusių užsieniečių išaiškinimą pagal ekonominės veiklos sektorius (pagal VDI tikrinimo rezultatus) matyti, kad daugiausiai užsieniečių nelegaliai buvo įdarbintų didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje, statyboje, transporte ir saugojime bei maitinimo ir gėrimo teikimo veikloje.

Lentelė Nr. 13. VDI nustatytų nelegaliai dirbusių užsieniečių skaičius pagal veiklos sektorius per 2010 m. pirmąjį pusmetį.¹¹²

Atkreiptinas dėmesys, jog 2009 m. per pirmąjį pusmetį buvo nustatytas panašus skaičius neteisėtai dirbusių užsieniečių – 10.¹¹³ Statistikos duomenys rodo tendencingą nelegaliai dirbančių užsieniečių skaičiaus statybose mažėjimą. Tokią situaciją galima aiškinti nepalankia šalies ekonomine padėtimi ir dėl jos sumažėjusia paklausa šiame sektoriuje.

¹¹¹ VDI duomenys. Informacija apie VDI vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdant nelegalaus darbo prevenciją per 2008 m.

VDI duomenys. Informacija apie VDI vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdant nelegalaus darbo prevenciją per 2009 m.

¹¹² VDI duomenys. Informacija apie VDI vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdant nelegalaus darbo prevenciją per 2010 m. pusmetį.

¹¹³ Informacija apie VDI vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdant nelegalaus darbo prevenciją per 2010 m. pirmąjį pusmetį.

4. Migracijos priežastys, pasekmės. Imigrantų integracija.

Gyventojų ir darbo jėgos mobilumo mastai priklauso nuo trijų veiksnių: makroekonominių, mikroekonominių ir neekonominių. Teoriškai asmuo emigruos, jei nauda iš to viršys kaštus. Pagrindinis makroekonominis migracijos veiksnys - darbo jėgos paklausos ir pasiūlos skirtumai tarptautinėse rinkose, migracijos priežastis - skirtingas darbo užmokestis skirtingose valstybėse.¹¹⁴ Dviejų darbo rinkų teorija aiškina, jog valstybėje egzistuoja dvi darbo rinkos: vietiniams gyventojams skirta darbų rinka, suteikianti aukštas pajamas ir pavojingų, mažai apmokamų darbų, kuriuos paprastai užima imigrantai rinka. Su šiuo teiginiu sutiktumėme nes kaip anksčiau minėta, nelegalūs migrantai paprastai dirba aukštos kvalifikacijos nereikalaujančius, fiziškai sunkius darbus. Tiek pagal Migracijos departamento, tiek pagal Gyventojų registro tarnybos duomenimis, pagrindinės priežastys dėl kurių užsieniečiai atvyksta į Lietuvą yra šeimų susijungimas bei ketinimas dirbti, kadangi pastaraisiais metais Lietuvoje vyraujantis imigracijos tipas buvo darbo imigracija, šį procesą tikslinga aptarti atskirai. Darbo migracijos procesai Lietuvai tapo ypač aktualūs šaliai įstojus į Europos Sąjungą. Lietuvos darbo biržos duomenimis jei 2004 m. Lietuvoje buvo išduoti 877 leidimai dirbti tai 2008 m. – net 7819 leidimų dirbti. Iki pastarųjų ekonominių pokyčių darbo migracijos mastai Lietuvoje kaip matome, didėjo, tačiau pasikeitusi ekonominė situacija paveikė tarptautinės migracijos tendencijas Lietuvoje. Jei 2007 – 2008 m. buvo mąstoma kaip padidinti darbo jėgos pasiūlą ir patenkinti dėl augančios šalies ekonomikos ir spartaus Lietuvos piliečių emigracijos proceso didėjančią darbuotojų poreikį, tai šiuo metu situacija darbo rinkoje iš esmės yra pakitusi. Nedarbo augimas padarė neabejotiną įtaką darbo imigracijos procesams. Statistiniai duomenys rodo staigų darbo imigracijos Lietuvoje sumažėjimą. 2009 m. užsieniečiams išduotų leidimų dirbti skaičius sumažėjo net 87 proc. lyginant su 2008 metais ir Lietuvos darbo birža siekiant patenkinti kvalifikuotos darbo jėgos poreikį atskiruose ekonominiuose sektoriuose arba esant gamybiniam būtinumui įmonėje, per 2009 m. išdavė tik 2239 leidimus dirbti užsieniečiams Lietuvos Respublikoje. Pasauliniai ekonominiai pokyčiai ne tik lemia darbo vietų sumažėjimą tuose sektoriuose, kuriuose dažniausiai dirba migrantai, bet ir skatina ribojančios

---

¹¹⁴ Kripaitis R., Romikaitytė B. Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai. P. 177

imigracijos politikos įgyvendinimą siekiant apsaugoti „vietinę“ darbo rinką.¹¹⁵ Taip pat didėja nelegalios migracijos, nelegalaus darbo ir prekybos žmonėmis tikimybė.

Tikslinga būtų plačiau aptarti imigraciją darbo tikslais, 1999 m. ES valstybės pradėjo kurti bendrą imigracijos politiką, kurios svarbiausias tikslas yra ilginiui visoje ES suvienodinti imigracijos iš ES nepriklausančių valstybių, vadinamųjų trečiųjų šalių, sąlygas. Vienas iš aktualiausių, tačiau kartu bene sunkiausiai į priekį besistumiančių bendros imigracijos politikos klausimų yra darbo jėgos imigracija. ES vykstančius imigracijos procesus galima klasifikuoti pagal šiuos kriterijus:

Teisėtumo. Skiriama teisėta/legali ir neteisėta/nelegali imigracija. Literatūroje išskiriami trys nelegalumo šaltiniai: 1) nelegalus atvykimas į šalį; 2) nelegalus gyvenimas šalyje; 3) nelegalus darbas šalyje. Šios trys kategorijos gali sudaryti įvairias kombinacijas: 1. nelegalus atvykimas, gyvenimas ir darbas; 2. legalus atvykimas, bet nelegalus gyvenimas ir darbas; 3. legalus atvykimas, legalus gyvenimas, bet nelegalus darbas, ir t. t.

Priežasties. Imigracija gali būti savanoriška arba priverstinė. Priverstinės imigracijos samprata apima imigraciją dėl asmens gyvybei ar saugumui iškilusio pavojaus, pavyzdžiui, politinio, religinio ar kitokio persekiojimo gimtojoje šalyje, karo veiksmų, stichinių nelaimių ir klimato katastrofų ir pan. Migruoti dėl objektyvių priežasčių priversti asmenys paprastai laikomi pabėgėliais, kuriems taikoma speciali apsauga.

Tikslo. Skiriama politinė, ekologinė, socialinė ir ekonominė imigracija. Politinė ir ekologinė migracija dažniausiai yra priverstinė, tuo tarpu socialinė (pavyzdžiui, siekiant šeimų susijungimo) ir ekonominė (darbo) – savanoriška.

Laiko. Pagal imigrantų apsisistojimo priimančioje šalyje trukmę skiriama trumpalaikė ir ilgalaikė imigracija. Trumpalaikė imigracija paprastai laikomas atvykimas į šalį ir apsisistojimas joje santykinai trumpam laikotarpiui, neplanuojant toje šalyje likti gyventi.

Nuo praėjusio dešimtmečio vidurio migracija iš esmės keitė savo formas. Legalią migraciją keitė savo apimtimis gerokai didesnė nereguliacija (nedeklaruota, trumpalaikė) migracija.

Skirtingai negu ilgalaikė migracija, trumpalaikės išvykos į užsienio valstybes tapo plačiai paplitusiu reiškiniu Lietuvoje, ir maždaug trečdalis apklaustų gyventojų (32,3 %) vienu ar kitu būdu dalyvavo

---

¹¹⁵ Žibas K. 2009. Trečiųjų šalių piliečių imigracijos į Lietuvą tendencijos (2004-2008).// Etniškumo studijos 2009/2. P. 30

tarptautinės migracijos procese per pastaruosius penkerius metus. Dauguma pabuvousių užsienio šalyse vyko ten kitais, ne tik turizmo ar poilsio tikslais, ir gali būti laikomi migrantais.

Kasmet taip migruoja maždaug kas aštuntas suaugęs Lietuvos gyventojas. Nelegalų darbą užsienyje galima prilyginti vadinamajam „protų švaistymui“, nes migrantai dirba dažniausiai tik kvalifikacijos nereikalingus ir su jų specialybe nesusijusius darbus. Ieškoti darbo, įskaitant nelegalų, užsienio valstybėse Lietuvos piliečius skatina nedarbo didėjimas Lietuvoje bei sugrįžusių migrantų sėkminga patirtis, taip pat gana teigiama ir tokį žingsnį pateisinti viešoji nuomonė. Absoliuti dauguma Lietuvos gyventojų palankiai vertina šį reiškinį arba bent pateisina tokį elgesį sunkia šalies socialine ir ekonomine padėtimi. Nemaža dalis apklaustųjų ir patys norėtų vykti padirbėti į užsienį. Ilgalaike imigracija laikomas persikėlimas gyventi į kitą šalį ilgam laikotarpiui arba visam laikui.

Statistiniai duomenys apie tarptautinę migraciją Lietuvoje rodo, kad bendri migracijos srautai, kurie daugiau kaip 30 metų buvo gana stabilūs, XX a. paskutiniojo dešimtmečio pradžioje iš esmės pasikeitė. Imigracija sumažėjo, o emigracija išaugo, ir atvykstančiųjų bei išvykstančiųjų santykis iš teigiamo tapo neigiamu.

Tačiau tokie itin ryškūs migracijos šuoliai buvo trumpalaikiai. 1999–2003 m. Lietuvos ilgalaikės (nuolatinės) migracijos procesas stabilizavosi. Ilgą laiką imigracijos srautai į Lietuvą buvo gana stabilūs ir labai dideli – sovietiniu laikotarpiu 1960–1989 m. imigrantų skaičius siekė vidutiniškai 35 tūkst. žmonių per metus, o įskaitant armijos migraciją – net apie 50 tūkst. žmonių. Nuo 1990 m. pradžios dėl politinių ir socialinių-ekonominių reformų ir nuo 1992 m. pradėjus taikyti imigraciją ribojančią politiką padėtis radikaliai ėmė keistis – imigrantų skaičius sumažėjo. Tam tikras pastarųjų metų imigrantų skaičiaus didėjimas daugiausia būtų sietinas su palengvinta imigracijos / leidimų gyventi gavimo procedūra Europos Sąjungos piliečiams; įtakos turėjo ir tam tikri statistinės apskaitos pasikeitimai. Pirmieji imigracijos mažėjimo požymiai išryškėjo XX a. devintojo dešimtmečio pabaigoje, o pirmaisiais dešimtojo dešimtmečio metais imigrantų skaičius radikaliai kito. Dabartiniu metu ilgalaikių imigrantų skaičius yra mažas.

Pagal migracijos kryptis yra skiriami tokie pagrindiniai migraciniai tipai:

- migracija iš besivystančių ir buvusio socialistinio bloko šalių į išsivysčiusias industrines šalis;
- migracija tarp pačių išsivysčiusių industrinių šalių;
- migracija tarp pačių besivystančių šalių;
- aukštos kvalifikacijos darbuotojų migravimas iš pramoninių šalių į besivystančias šalis;
- darbo jėgos migracija iš besivystančių šalių į buvusio socialistinio lagerio šalis.

Teritoriniu principu darbo jėgos migracija būna:

- tarpkontinentinė;
- kontinentų viduje.

Pagal migracijos trukmę darbo jėgos migracija būna:

- 1) negrįžtama;
- 2) laikina;
- 3) sezoninė.

Pagal migracijos teisėtumą darbo jėgos migracija būna:

- 1) legali;
- 2) nelegali.

Pastaruoju metu smarkiai pakito tarptautinės migracijos tipai. Atsirado naujo pobūdžio, vadinamoji nereguliari migracija – trumpalaikės išvykos į užsienį prekybos, įsidarbinimo tikslais, nelegali migracija ir t. t. Šios naujos migracijos formos įgauna vis platesnį mastą ir svarbą, tuo tarpu statistiškai tebėra fiksuojama tik ilgalaikė (nuolatinė) migracija.

Veiksniai, lemiantys migracijos procesų plėtrą, taip pat įgavo didžiulę įvairovę. Dabartinę migracijos situaciją Lietuvoje lemia tiek šalyje vykstantys politiniai, socialiniai, ekonominiai procesai (dažniausiai veikiantys kaip išstumiamieji veiksniai, formuojantys emigracines nuostatas), tiek ir pritraukiamieji tikslo šalių veiksniai, pvz., darbo užmokesčio skirtumai ir balanso nebuvimas tarp struktūrinės nekvalifikuotų žmonių rinkos paklausos ir pasiūlos, t. y. nuolatinis imigrantų darbo poreikis – būdingas išsivysčiusių šalių ekonominės struktūros bruožas, beje, pradedantis reikštis ir Lietuvoje. Tad atiduodama savo darbo jėgą Lietuva pati tampa traukos zona trečiųjų šalių migrantams.

Aptarus pagrindines imigracijos priežastis būtina paminėti, jog nelegalios migracijos ir prekybos moterimis pasekmės ypač negatyvios. Nelegalūs migrantai socialiai neapsaugoti ir neturi jokių socialinių garantijų. Jie yra išnaudojami darbe: dirba daugiau nei kiti, nors jiems mokama daug mažiau, nelaimingo atsitikimo atveju nesulaukia net medicinos pagalbos. Dar blogesnė yra prekybos žmonėmis aukų padėtis. Prekyba moterimis neretai reiškia moters gyvenimo sužlugdymą. Aukos patiria dideles traumas, jos dažnai yra užsikrėtusios įvairiomis venerinėmis ligomis, serga ir kitomis ligomis, nekalbant jau apie begalę psichologinių problemų. Be pagalbos iš šalies, be specialistų įsikišimo šioms moterims grįžti į normalų gyvenimą yra nepaprastai sunku, pasitaiko ir pakartotino pardavimo atvejų.

Imigracija yra ne tik demografinis ir ekonominis, bet ir sudėtingas kultūrinis reiškinys. Naujieji gyventojai paprastai atvyksta su savo papročiais, elgesio normomis, tikėjimu, taigi atsiveža tai, kas sudaro jų etninį kultūrinį tapatumą, kurį stengiamasi išlaikyti, telkiamasi į bendruomenes ir pan. Tačiau kartu jiems reikia adaptuotis, taikytis prie vietos gyvenimo normų, mokytis kalbos ir kitų dalykų. Tai reikalauja nemažų pastangų, adaptaciją neretai apsunkina gyventojų požiūris į atvykėlius. Ypač sudėtingos situacijos susidaro kuomet imigrantai atvyksta iš šalių, kuriose kultūra, papročiai stipriai skiriasi nuo tikslo valstybės. Kilmės valstybės kultūrinių papročių laikymasis, ir nenorėjimas laikytis viešųjų tikslo valstybės gyvenimo normų stumia imigrantus į kultūrinę ir socialinę atskirtį. Kaip išvengti įtampos ir konfliktų - iššūkis tiek atvykėliams, tiek ir vietiniams bei valdžios pareigūnams. Vis dar daugiausia imigrantų atvyksta į Jungtinę Karalystę, Vokietiją, Belgiją, tačiau pastebima tendencija, jog imigrantai vis dažniau kaip savo tikslo valstybę renkasi Graikiją, Ispaniją, Latviją, Lenkiją, Lietuvą, todėl būtina aptarti imigrantų atvykusių į Lietuvą integracijos klausimus. Kaip minėta, daugiausia į Lietuvą atvyksta darbo imigrantų, iš kurių beveik pusė (47 procentai) dirba statybose, transporto sektoriuje (37 proc.), mažiau jų dirba gamyboje ir lengvojoje pramonėje. Į Lietuvą daugiausia atvyksta baltarusių, ukrainiečių ir rusų, daugėja imigrantų iš Kinijos (Kinijos piliečių bendruomenė Lietuvoje yra gana uždara ir bendrauja nenoriai), Turkijos ir Moldovos, taigi šioms grupėms turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys siekiant pagerinti jų integraciją ir mažinti socialinę atskirtį. Lietuvoje imigrantų integracija vykdoma gana aktyviai, valstybė taiko integracijos politiką, NVO vykdo įvairius socialinius projektus, kuriais siekiama tirti imigrantų gyvenimo Lietuvoje kokybę, skatinti visuomenės nepakantumą diskriminacijai etniniu pagrindu, siūlo tobulinti teisės aktus ir pan. Nepaisant vykdomos integracijos intensyvumo, ji ne visada pasiteisina, dauguma LR gyventojų į atvykėlius žiūri atsargiai bei įtariai, imigrantų atvykimas laikomas daugiau probleminiu nei ekonomiškai naudingu šaliai.

Pasak Tolerantiško jaunimo asociacijos (TJA) valdybos pirmininko Artūro Rudomanskio, Lietuva imigrantams dar atrodo nelabai ekonomiškai patraukli šalis, tačiau jie čia atvyksta darbo, šeimos sujungimo, mokslo, kvalifikacijos kėlimo tikslais. Lietuvių gretas vis dažniau papildo trečiųjų šalių piliečiai, kinai, turkai, pakistaniečiai, libaniečiai, širilankiečiai, nepaliečiai, rusai ar baltarusiai.¹¹⁶ Į LR atvykę užsienio piliečiai tiesioginės finansinės paramos negauna, bet valstybė jiems suteikia progą lankyti integracijos į darbo rinką ar nuosavo verslo pradėjimo kursus, mokytis lietuvių

---

¹¹⁶ Šaltinis: http://www.europedirect.lt/go.php/lit/1_imigrantus_dar_ziurime_itariai_imigran/2187(Žiūrėta: 2010 07 20)

kalbos¹¹⁷ ir pan. Visos šios priemonės skirtos tam, kad integravimosi procesas būtų sėkmingesnis ir imigrantai taptų savarankiškesni išmąnydami vietos papročius, teisinę sistemą, mokėdami kalbą ir pan. Imigrantai linkę naudotis jiems siūlomoms integracijos priemonėmis. Lietuvoje esant didelei rusų bendruomenei lengviausiai į visuomenę integruojasi imigrantai iš Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos.

Galima išskirti kelias atvykėlių į Lietuvą grupes, tai imigrantai, kurie į šalį atvyksta savo noru, tie kurie atgabenami kaip prekybos žmonėmis aukos bei pabėgėlius, neturinčius nieko. Pasak Rukloje esančio Pabėgėlių priėmimo centro direktoriaus Algimanto Dieninio, „jeigu atvyksta pabėgėlių iš Šri Lankos, Nepalo, Vietnamo, jie praktiškai perima tiek lietuvių kalbos žinias, tiek suranda galimybių realizuoti save darbo rinkoje. O atvykusiems iš Rusijos nėra didelės motyvacijos“. Pasak A.Dieninio pabėgėlių integraciją apsunkina susiformavę visuomenės stereotipai, jog pabėgėliai yra išsilavinimo neturintys, nusikalstantys ir juos iš Lietuvos reikia nedelsiant išsiųsti į kilmės šalis.¹¹⁸

Imigrantai dėl rasinių, kultūrinių skirtumų dažnai patiria rasinę ar religinę diskriminaciją, socialinę atskirtį, dėl šių priežasčių jie negauna gerai mokamo darbo, dažnai ima vykdyti nusikalstamą veiklą.

Kaip priemonė imigrantų - ekonominių ir pabėgėlių - socialinei integracijai spręsti, be kiekvienos valstybės biudžeto skiriamų lėšų, ES įgyvendinami įvairūs projektai. Nuo 2003 metų ES imigrantų integracijai skyrė beveik 33 mln.eurų, įgyvendino 21 projektą, kuriuose dalyvavo 218 partnerių.¹¹⁹

Ekspertų nuomone, norint sėkmingai įgyvendinti kitataučių integraciją ir mažinti socialinę atskirtį svarbiausia yra vykdyti imigrantų švietimą, ugdyti toleranciją kiekvienoje bendrojo lavinimo įstaigoje taip nuo mažens ugdant žmonių supratingumo ir pakantos dvasią, plečiant žinių apie kitas kultūras prieinamumą, žadinant domėjimąsi jomis. Išankstinis pasirengimas itin svarbus, kad atvykusieji jaustųsi gerai mūsų krašte, integruotųsi, o ilgainiui gal taptų ir Lietuvos piliečiais.

---

¹¹⁷ Trečiųjų šalių piliečiams, atvykusiems ar planuojantiems atvykti gyventi į Lietuvą ilgesniam laikui, kyla klausimų apie lietuvių kalbos mokymosi galimybes, studijas, šeimos narių (ypač vaikų) mokslą, švietimo sistemą. Atvykę į Lietuvą trečiųjų šalių piliečiai lietuvių kalbos kursus gali lankyti savivaldybėse pagal gyvenamąją vietą, suaugusiųjų mokyklose arba mokytis privačiuose lietuvių kalbos kursuose. Lietuvoje teisėtai gyvenantys trečiųjų šalių piliečiai (išskyrus prieglobstį ar laikiną apsaugą gavusius asmenis) mokytis lietuvių kalbos gali: savarankiškai arba lankydami mokamus įvairių bendrovių organizuojamus kursus. Nemokamas valstybinės lietuvių kalbos mokymasis galimas tik tuomet, jei trečiųjų šalių pilietis mokosi valstybinėje bendrojo lavinimo mokykloje.

¹¹⁸ Į imigrantus dar žiūrime itariai. Šaltinis:

http://www.europedirect.lt/go.php/lit/I_imigrantus_dar_ziurime_itariai_imigran/2187

¹¹⁹ Ten pat.

Lietuva kaip ir kiekviena Europos Sąjungos valstybė turi pasirinkti kitataučių integracijos strategiją pagal migrantų demografines charakteristikas. Lietuvoje gyvenančių piliečių skaičius pagal pilietybę rodo, jog daugiausia į mūsų šali imigruoja asmenys iš trečiųjų šalių. Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių skaičius pagal pilietybę rodo, kad 2005 – 2009 m. šios grupės migrantų daugumą sudarė Rusijos, Ukrainos ir Baltarusijos piliečiai. Migracijos departamento duomenimis, 2009 m. pradžioje Rusijos piliečiai sudarė 50 proc., Baltarusijos . 23 proc. ir Ukrainos . 12 proc. bendro trečiųjų šalių piliečių skaičiaus Lietuvoje. Iš Azijos valstybių būtų galima išskirti Kinijos piliečius, kurių skaičius per aptariamąjį laikotarpį išaugo beveik dvigubai: nuo 253 (2005) iki 436 (2009).¹²⁰ Imigrantams turėtų būti suteikta galimybė prisitaikyti tikslo valstybėje, natūralizuotis su tos valstybės piliečiais.

Aptarus valstybės migracijos politiką bei imigracijos srautus, priežastis, imigrantų demografines charakteristikas, jų integracijos problemas tikslinga būtų panagrinėti Lietuvos gyventojų emigracijos mastus, tikslo šalies pasirinkimus. Analizės būtinumą lemia tai, jog ekonominio nuosmukio laikotarpiu vis daugiau LR piliečių vedami ekonominių tikslų¹²¹ išvyksta į užsienį. Negaudami darbo ar bent jau minimalaus ar vidutinio darbo užmokesčio vis daugiau žmonių išvažiavę dirba priverstinį darbą. Siekdami pagerinti ekonominę savo ar savo šeimos padėtį emigrantai dirba darbą nenoruotomis valandomis, kartais po daugiau nei 12 valandų per parą, neturėdami jokių socialinių garantijų, nepaisydami darbo saugos reikalavimų.

Didėjant išnaudojimo priverstiniam darbui bei prostitucijai aukų taip pat būtina aptarti institucijas į kurias asmenys gali kreiptis norėdami gauti kvalifikuotą pagalbą Lietuvoje.

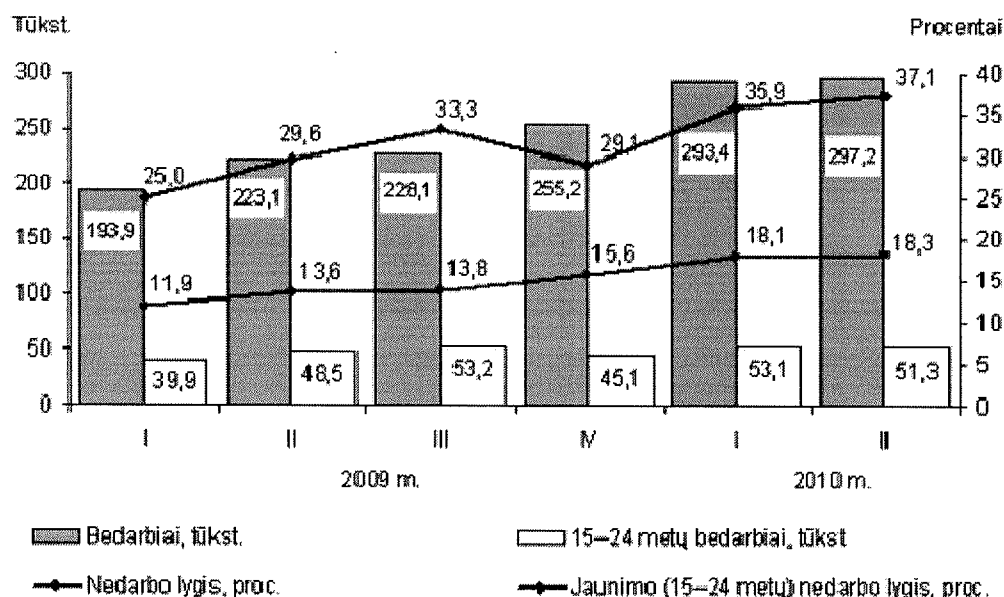
---

¹²⁰ Karolis Žibas. Trečiųjų šalių piliečių imigracijos į Lietuvą tendencijos (2004 – 2008)

¹²¹ Ekonominė migracija – išvykimas iš šalies įsikurti užsienio valstybėje ar atvykimas iš užsienio valstybės įsikurti šalyje, siekiant geresnės gyvenimo kokybės, didesnio darbo užmokesčio, geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų, ar dėl kitų ekonominių priežasčių. (Ekonominės migracijos reguliavimo strategija, patvirtinta Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 25 d. nutarimu Nr. 416, Žin. 2007, Nr. 49–1897).

5. Emigracija Lietuvoje (priežastys, statistiniai duomenys, prevencija bei pagalba nuo prekybos žmonėmis nukentėjusioms aukoms).

Pagrindiniai emigraciją lemiantys veiksniai yra: darbo rinka (užimtumas, darbo užmokestis, nedarbas) skirtingi gyvenimo standartai ekonominė aplinka ir kt. Lietuvą, kaip ir daugelį pasaulio valstybių paveikė ekonominė krizė, augantis nedarbas. Statistikos departamentas 2010 m. rugpjūčio mėnesio pranešime spaudai¹²² pažymėjo, jog gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, antrąjį 2010 m. ketvirtį nedarbo lygis šalyje buvo 18,3 procento, arba 0,2 procentinio punkto didesnis nei pirmąjį 2010 m. ketvirtį. Antrąjį 2010 m. ketvirtį, palyginti su antruoju 2009 m. ketvirčiu, nedarbo lygis išaugo 1,3 karto. Antrąjį 2010 m. ketvirtį vyrų nedarbo lygis, palyginti su pirmuoju 2010 m. ketvirčiu, sumažėjo 0,9 procentinio punkto ir buvo 22,3, moterų – padidėjo 1,3 procentinio punkto ir buvo 14,4 procento. Mieste nedarbo lygis antrąjį 2010 m. ketvirtį siekė 16,9, kaime – 22 procentus. Šie duomenys įrodo nedirbančių žmonių skaičiaus augimą lemiantį emigracijos srauto didėjimą. Jaunimo (15–24 metų amžiaus asmenų) nedarbo lygis per antrąjį 2010 m. ketvirtį išaugo iki 37,1 procento. Per ketvirtį jaunimo nedarbo lygis padidėjo 1,2 procentinio punkto, per metus – 1,3 karto.¹²³

¹²² Statistikos departamento 2010 m. rugpjūčio mėnesio pranešimas spaudai Šaltinis: <http://web.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=7922&PHPSESSID=ae9eb5e0a8af89ea0d38725f436a3e72> (žiūrėta 2010 08 10)

¹²³ Ten pat.

Lentelė Nr. 14. Nedarbas 2009–2010 m. ketvirčiais¹²⁴

Nuolat didėjant jaunimo nedarbo lygiui vis daugiau jaunų, išsilavinusių žmonių ekonominę padėtį siekia gerinti važiuodami užsidirbti į užsienį. Gyvenimiškos patirties nebuvimas, pasitikėjimas žmonėmis, siekimas kuo daugiau užsidirbti – pagrindinės savybės lemiančios tai, jog vis daugiau emigravusių nepilnamečių bei jaunų asmenų yra išnaudojami priverstiniam darbui.

	2000		2008		2009	
	moterys	vyrų	moterys	vyrų	moterys	vyrų
Darbo jėgos aktyvumo lygis	67,1	74,2	65,5	71,4	67,8	72,0
Užimtumo lygis	57,5	60,1	61,8	67,1	60,7	59,5
Nedarbo lygis	13,9	18,8	5,6	6,0	10,4	17,0

Lentelė Nr. 15. Darbo jėgos aktyvumo, užimtumo ir nedarbo lygis (%)¹²⁵

Augantis nedarbo lygis, nuolat mažinamas darbo užmokestis bei kiti neigiami ekonominio nuosmukio veiksniai turi įtakos migracijos procesams: imigrantų skaičius šalyje sumažėjo, Lietuva iki šios buvusi imigrantų tranzito (ypač gabenant moteris iš Rusijos(Kaliningrado srities), Baltarusijos, Ukrainos) o ne tikslo šalimi, krizės metu tapo dar mažiau palanki užsienio piliečiams bei asmenims siekiantiems užsidirbti. Penkerius metus didėjusi imigracija mažėja. 2009 m. į Lietuvą nuolat gyventi atvyko 6,5 tūkst. žmonių, tai 2,8 tūkst. mažiau negu 2008 m. 2010 m. sausio – rugpjūčio mėnesiais į Lietuvą nuolat gyventi atvyko tik 2,5 tūkst. žmonių.¹²⁶

¹²⁴ Ten pat.

¹²⁵ Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys apie LR gyventojus. Registruoti bedarbiai. (Darbo biržos duomenys).

¹²⁶ Statistikos departamento duomenys. Šaltinis: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp> (žiūrėta 2010 07 25)

	2006	2007	2008	2009	2010
Gyventojų skaičius, tarp jų:	3 403,3	3 384,9	3 366,2	3 350,1	3 329,0
Užsieniečiai	35,3	33,1	33,4	32,9	32,5
Užsieniečių sudaroma bendro gyventojų skaičiaus dalis, %	1,04	0,98	0,99	0,98	0,98

Lentelė Nr. 16. Užsieniečių, gyvenančių Lietuvos Respublikoje, skaičius 2010 m. pradžioje (tūkst.)¹²⁷

2010 m. penkių mėnesių duomenimis, nuolat gyventi į Lietuvą vidutiniškai atvyksta kiek daugiau nei 330 žmonių per mėnesį. 2010 m. sausio – gegužės mėnesiais į Lietuvą imigravo 1,7 tūkst. žmonių, arba 766 žmonėmis mažiau negu per tą patį praėjusių metų laikotarpį. 2009 m. daugiausia imigrantų į Lietuvą atvyko iš Jungtinės Karalystės (1,6 tūkst.), Airijos (0,8 tūkst.), Baltarusijos bei Rusijos Federacijos (po 0,6 tūkst.) ir Jungtinių Amerikos Valstijų (0,5 tūkst.).

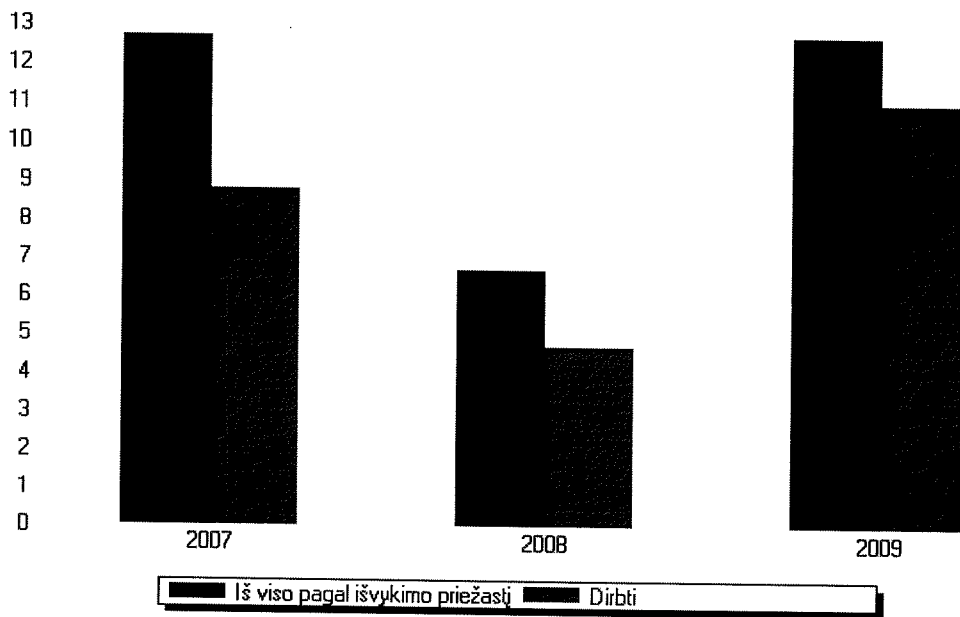
Nepalanki ekonominė situacija šalyje neigiamai paveikė gyventojų emigracijos mastus, jie palyginus su ankstesniais metais išaugo. Statistikos departamento duomenimis, 2009 m. sausio – lapkričio mėnesiais iš Lietuvos emigravo 20 tūkst. gyventojų, t.y 4,6 tūkst. daugiau negu per praėjusių metų tą patį laikotarpį, o 2010 m. sausio – rugpjūčio mėnesiais savo išvykimą deklaravo net 46 691 asmuo.

Lietuvoje visais laikais populiariausia emigracijos forma buvo ir yra – emigracija darbo tikslais. 2009 m. 86 proc. visų emigrantų išvyko į užsienį dirbti (2008 m. – 70 proc.).

---

¹²⁷ 1. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys apie LR gyventojus. 2. Asmens dokumentų išrašymo centro prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (2006 m.) ir migracijos tarnybų (2007–2010 m.) duomenys apie užsieniečius.

Emigrantai, nedeklaravę išvykimo, tūkst.
Požymiai: išvykimo priežastis ir metai.
(Tūkstančiai)

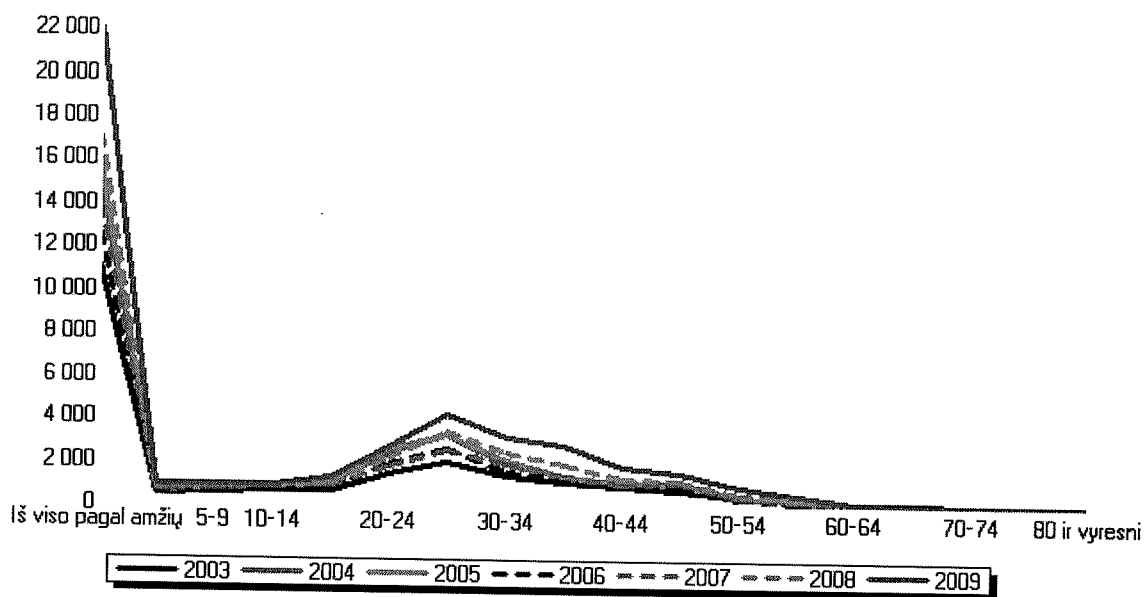
© Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

Lentelė Nr. 17. Emigrantų skaičius pagal išvykimo iš kilmės valstybės priežastį.¹²⁸

Sumažėjus pasiūlai darbo rinkoje žmonėms, yra sunku susirasti darbą ar išlaikyti jau turimą, o gaunamas darbo užmokestis dažnai nebeužtikrina normalių gyvenimo sąlygų (Statistikos departamento duomenimis vidutinis mėnesinis darbo užmokestis šalies ūkyje 2009 m. buvo 2056 Lt, valstybiniame sektoriuje 2285,6 Lt, privačiame sektoriuje – 1915,5 Lt), todėl vis daugiau žmonių siekia užsidirbti užsienyje, dažnai neatsižvelgdami į ten taip pat egzistuojančias ekonominio nuosmukio sukeltas problemas.

¹²⁸ Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys apie LR gyventojus. Gyventojai ir socialinė statistika.

**Emigrantai, deklaruoję išvykimą
Požymiai: metai ir amžius.
Vyrai ir moterys. (Asmenys)**

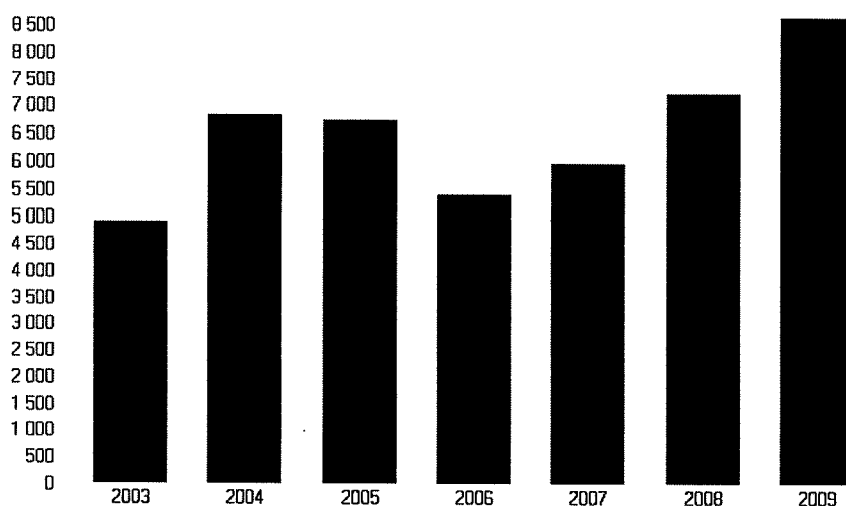
© Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

Lentelė Nr. 18. Emigrantų skaičius pagal amžių.¹²⁹

Iš pateiktų duomenų matyti, jog didžiausią emigrantų dalį sudaro 25 – 29 metų amžiaus asmenys, 2009 m. tokio amžiaus gyventojai sudarė penktadalį visų iš Lietuvos emigravusių asmenų skaičiaus. Būtent 25 – 29 m. asmenims ekonominės krizės sąlygomis yra sunkiausia susirasti darbą.

¹²⁹ Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys apie LR gyventojus. Gyventojai ir socialinė statistika. Emigrantai, deklaruoję išvykimą pagal amžių.

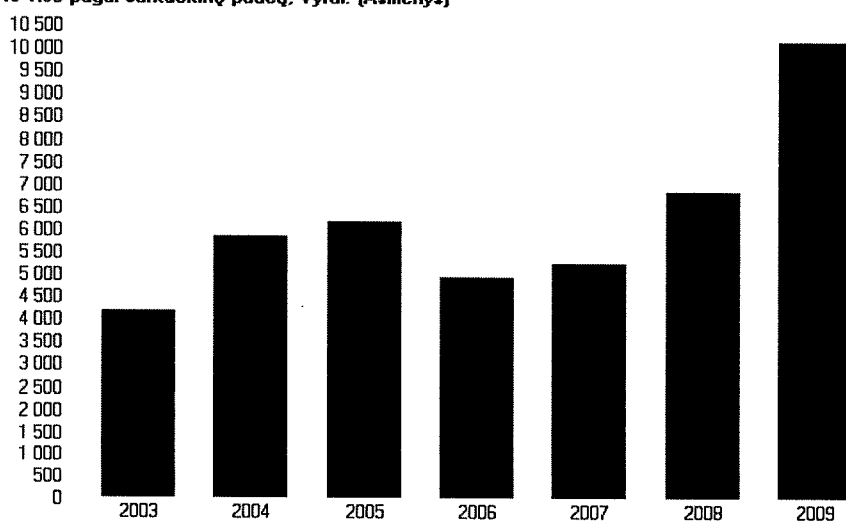
Emigrantai (18 m. ir vyresni), deklaruoję išvykimą
 Požymiai: metai.
 Iš viso pagal santuokinę padėtį, Moterys. (Asmenys)

© Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

Lentelė Nr. 19. Moterų emigrantų skaičius pagal santuokinę padėtį.¹³⁰

Emigrantai (18 m. ir vyresni), deklaruoję išvykimą
 Požymiai: metai.
 Iš viso pagal santuokinę padėtį, Vyrai. (Asmenys)

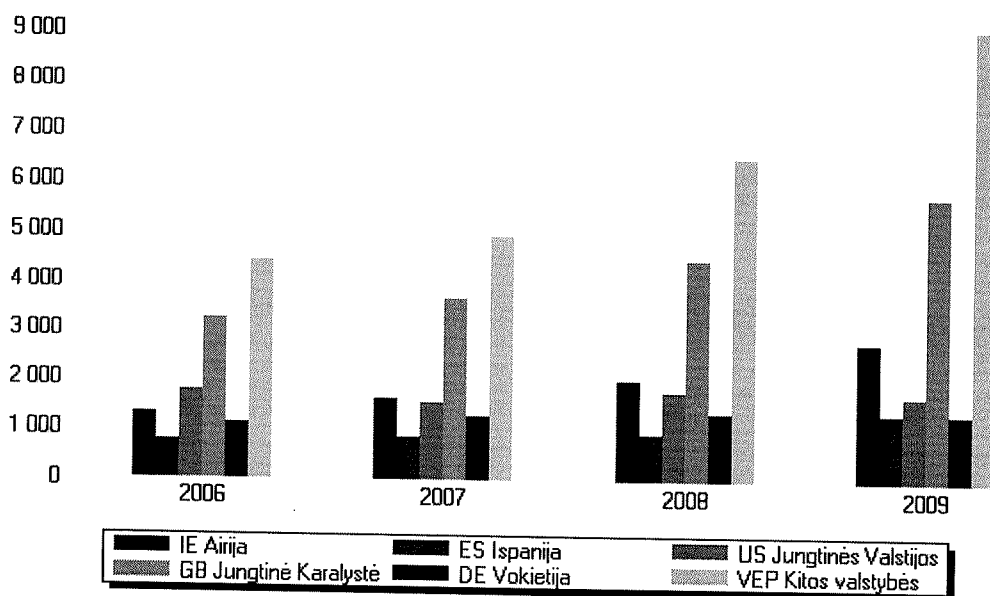
© Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

Lentelė Nr. 20. Vyrų emigrantų skaičius pagal santuokinę padėtį.¹³¹

¹³⁰ Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys apie LR gyventojus. Gyventojai ir socialinė statistika. Emigrantai (18 m. ir vyresni), deklaruoję išvykimą pagal lytį, santuokinę padėtį.

¹³¹ Ten pat.

Emigrantai, deklaruoję išvykimą
Požymiai: būsima gyvenamoji vieta (valstybė) ir metai.
(Asmenys)

© Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

Lentelė Nr. 20. Emigrantų skaičius pagal pasirinktą tikslo valstybę.¹³²

Iš pateiktų duomenų matome, jog daugiausia Lietuvos gyventojai ieškodami darbo ir norėdami pagerinti savo materialinę padėtį linkę emigruoti į ekonomiškai stiprias valstybes: Jungtinę Karalystę, Airiją, Vokietiją bei Jungtines Valstijas.

Pažymėtina, jog gana sunku nurodyti prekybos žmonėmis aukų gabenimo maršrutus, tačiau iš Statistikos departamento pateiktų duomenų matyti, jog pagrindinė šalies gyventojų emigracijos valstybė 2008 m. buvo Didžioji Britanija. Išanalizavus statistinius duomenis galima teigti, jog dvi pagrindinės iš šalies emigruojančių asmenų tikslo šalys yra Didžioji Britanija bei Vokietija. Tačiau Generalinės prokuratūros prokuroro Eriko Vaitekūno teigimu, pagrindinės tikslo šalys į kurias daugiausia išvyksta ar išgabenamos prekybos žmonėmis aukos yra Ispanija ir Vokietija. Prokuroras pažymi, Didžioji Britanija nėra antraeilė tikslo šalis, tačiau daugiau asmenų visgi nukentčia išvykę į Ispaniją, tenai yra išnaudojami daugiausia priverstinio darbo tikslais. Prokuroras nurodė, jog į Ispaniją priverstinio darbo tikslais buvo išgabenta didelė grupė asmenų, kurie skynė mandarinus ir

¹³² Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys apie LR gyventojus. Gyventojai ir socialinė statistika. Emigrantai, deklaruoję išvykimą pagal būsiamą gyvenamąją vietą (valstybę).

jais maitindavosi, negaudami lėšų pragyventi. Šis atvejis – vienas iš stambiausių prekybos žmonėmis atvejų šalyje. Lietuvos policijos atstovė Reda Sirgedienė kaip tikslo šalis taip pat išskiria Ispaniją, Nyderlandus, Vokietiją, specialistė neatmeta galimybės, kad tikslo šalimis greitai gali tapti Italija bei Graikija, kaip emigrantams gana patrauklios Viduržemio regiono valstybės.¹³³

Pateikti statistiniai duomenys leidžia sudaryti emigranto iš Lietuvos portretą. Galimos aukos charakteristikos nustatymas yra vienas iš esminių prekybos žmonėmis aspektų, leidžiantis identifikuoti būsimą auką ir sėkmingai vykdyti šio nusikaltimo prevenciją. Didžiausią emigrantų skaičių, deja sudaro jauni 25- 29 m. žmonės, kurie neturi galimybės susirasti norimo darbo ar užsidirbti pakankamai pinigų. Šie žmonės dažnai nebūna sukūrę šeimų todėl dažnai jiems emigruoti yra lengviau nei vyresnio amžiaus žmonėms. Taigi, kalbant apie įsidarbinimo ir kitas su darbu užsienyje susijusias problemas visų pirma reiktų atkreipti dėmesį į jaunus asmenis (25 – 29 m.) kurie sudaro didžiąją dalį visų emigravusių žmonių ir kurie yra socialiai dažnai pažeidžiami, nes nepaisant to, jog daugėja asmenų turinčių išsilavinimą, vis dar dauguma dirbti važiuojančių jaunų žmonių, ypač merginų tampa prekybos žmonėmis priverstinio darbo ar prostitucijos tikslais.

JAV valstybės departamento Stebėjimo ir kovos su prekyba žmonėmis biuro 2008 m. birželio 4 d. ir 2009 m. birželio 16 d. ataskaitose apie prekybos žmonėmis situaciją Lietuvoje pažymima, kad Lietuva yra moterų ir nepilnamečių merginų, parduodamų seksualinio išnaudojimo tikslais importo, eksporto ir tranzito šaltinis. Šioje ataskaitose teigiama, jog dažniausiai aukomis tampa nepilnametės merginos. Ataskaitose minima, jog daugiausia Lietuvos moterų išgabenama į Didžiąją Britaniją, Nyderlandus, Graikiją, Italiją, Prancūziją, Vokietiją. Į Lietuvą, kaip į tranzito šalį gabenimui į kitas valstybes moterys dažniausiai vežamos iš Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos.¹³⁴

Grįžtant prie aukų charakteristikos pažymėtina, jog jei anksčiau prekybos žmonėmis aukomis tapdavo daugiausiai aukštojo išsilavinimo neturinčios merginos, ekonominio nuosmukio metu daugėja aukštąjį išsilavinimą turinčių aukų skaičius. Dabartiniu laikotarpiu daug asmenų, ypatingai moterų emigruoja į užsienį iš anksto žinodamos apie būsimą veiklą.

Dažniausiai prekybos žmonėmis aukomis tampa labiausiai pažeidžiamus socialinius sluoksnius atstovaujančios jaunos merginos. Šios merginos neretai būna iš asocialių šeimų, vaikų namų auklėtinės ir pan., jos lengvai pasiduoda kitų įtakai, nes dažnai neturi išugdyto savivartės jausmo,

---

¹³³ Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos ataskaita. Prekyba žmonėmis: situacija Lietuvoje 2009 m. Vilnius 2009. P 24.

¹³⁴ Ten pat.

neturi socialinių įgūdžių. Šios jų savybės ir aplinka, kurioje augo padaro merginas lengvu grobiu prekeiviams žmonėmis. Prokuroro E.Vaitiekūno ir teisėjo, Doc. Dr. O. Fedosiuko teigimu, dažnas būdas įtraukti auką į prostituciją ar priverstinį darbą yra pasinaudojimas jos pažeidžiamumu bei priklausomumu.¹³⁵

Apibendrinant aukos charakteristiką galima teigti, jog prekybos žmonėmis aukomis dažniausiai tampa jaunos merginos, kurios neturi socialinių įgūdžių savimi pasirūpinti, turinčios žemiausią išsilavinimą. Tačiau ekonominės krizės metu pastebimas išsilavinusių aukų skaičiaus augimas, kurį lemia aukštas nedarbo lygis, konkurencija darbo rinkoje, kuomet patirties neturintys jaunuoliai yra priversti konkuruoti su darbo netekusiais, bet didelę patirtį sukaupusiais vyresnio amžiaus žmonėmis. Augantis nedarbas skatina emigruoti į užsienio valstybes, kuriose, norint užsitikrinti normalų gyvenimiškų poreikių patenkinimą dažnai būna ieškoma bet kokio geriau apmokamo darbo. Tačiau reikia pabrėžti, jog pastebima tendencija, jog vis daugiau vyrų yra išnaudojami priverstiniam darbui, jie dažnai įdarbinami sunkaus fizinio darbo reikalaujančiose sferose – statybos, žemės ūkio ir pan. Priverstiniam darbui kartais palenkiami ir vaikai, kurie yra išnaudojami prekybai narkotikais, elgetavimui. Pabrėžtina, jog vis dar yra gana sudėtinga įvardyti prekybos žmonėmis, siekiant išnaudoti priverstiniam darbui aukas, bei jų charakteristiką.

Panagrinėjus prekybos žmonėmis aukos charakteristiką svarbu yra išanalizuoti prekybos žmonėmis nusikaltimą lemiančius veiksnius. LR Vyriausybė prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009 – 2012 m. programoje išskiria veiksnius nulemiančius prekybos žmonėmis nusikaltimą. Šie veiksniai skiriami į vidinius ir išorinius. Prie vidinių veiksnių priskiriama nestabili asmens finansinė būklė, skatinanti asmenį ieškoti legalių ar nelegalių darbų užsienyje, taip pat vis dar gajus požiūris į moterį kaip į seksualinio išnaudojimo objektą, nesugebėjimas kritiškai vertinti susidariusios situacijos bei pavojingų darbo pasiūlymų. Prie išorinių veiksnių priskiriama didelė prostitucijos bei kitų išnaudojimo formų paklausa ir kt. Šalyje susiklosčiusi nepalanki ekonominė situacija, turinti įtakos nedarbo augimui, kas paskatina vis daugiau žmonių emigruoti darbo tikslais, kartu tai plečia aukų išnaudojamų priverstiniam darbui užsienyje skaičių.

Taigi, sunki ekonominė situacija šalyje bei jos sukelti anksčiau minėti neigiami socialiniai procesai prisideda prie prekybos žmonėmis neigiamų tendencijų. Esant tokiai situacijai labai svarbu vykdyti

---

¹³⁵ Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos ataskaita. Prekyba žmonėmis: situacija Lietuvoje 2009 m. Vilnius 2009. P 23 – 24.

prekybos žmonėmis išnaudojant priverstiniam darbui ar prostitucijai prevenciją šviečiant visuomenę apie šių nusikalstamų veikų grėsmes bei padėti teikti kvalifikuotą pagalbą nuo jų nukentėjusiems asmenims.

Vidaus reikalų ministerijos ataskaitoje apie prekybos žmonėmis situaciją Lietuvoje 2009 metais pažymima esant teigiamų pokyčių Lietuvos teisinėje sistemoje, kurie padeda efektyviau kovoti su prekyba žmonėmis bei asmenų išnaudojimu priverstiniam darbui. Lietuvos Respublikos įstatyminė bazė nuolat tobulinama, 2005 m. padaryti LR BK straipsnių (147, 147(1), 157, 307, 308 str.) pakeitimai, sugriežtinta baudžiamoji atsakomybė už prekybą žmonėmis bei su ja susijusias nusikalstamas veikas, numatyta juridinių asmenų atsakomybė už jas. Lietuvoje veikia trijų pakopų prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės sistema, kurioje dalyvauja LR Vidaus reikalų ministerija, LR Užsienio reikalų ministerija, taip pat Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Lietuvos teisėsaugos institucijos (LR prokuratūra, Lietuvos policija, Specialiųjų tyrimų tarnyba ir kitos institucijos) bei nevyriausybinės organizacijos (Dingusių žmonių šeimų paramų centras, Lietuvos Caritas, Moterų krizių centras, Moterų informacijos centras ir kt.)¹³⁶

Valstybinių įstaigų bei NVO ilgamečio darbo dėka buvo skatinamas visuomenės nepakantumas prekybos žmonėmis nusikaltimui ir padaugėjo žmonių žinančių prekybos žmonėmis nusikaltimo keliamus pavojus. Visuomenės švietimas vyksta įvairiomis priemonėmis, efektyviausios kurių, reklaminiai stendai, įvairios viešos akcijos, diskusijos, reklaminiai bukletai. Tačiau turint omenyje, kad prekybos žmonėmis skaičius ypač ekonominio sunkmečio metu augant emigracijai didėja galima teigti, jog švietimas prekybos žmonėmis klausimas dar nėra pakankamas ir visuomenė nuolat turi būti informuojama apie šios nusikalstamos veikos pavojus, ypač gresiančius asmenims siekiantiems bet koku būdu išvykti į užsienį ir pagerinti savo materialinę padėtį.

Svarbu paminėti, jog Lietuvos valstybinės institucijos bendradarbiaudamos su NVO šalyje sukūrė iš trijų pakopų susidedančią koordinavimo sistemą:

Pirma pakopa - vidaus reikalų ministro paskirtas nacionalinis koordinatorius, organizuojantis visos sistemos veiklą. Pagrindinio šios sistemos ir jos pakopų koordinatoriaus veiklą atlieka LR Vidaus reikalų ministerija.

---

¹³⁶ Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos ataskaita. Prekyba žmonėmis: situacija Lietuvoje 2009 m. Vilnius 2009. P 17 – 18.

Antroji pakopa - vidaus reikalų ministro sudaryta tarpžinybinė darbo grupė, sudaryta iš institucijų įgyvendinančių Vyriausybės prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos 2009 – 2012 m. programos priemones.

Trečioji pakopa – 10 policijos pareigūnų teritorinėse policijos įstaigose, kurie bendradarbiauja su NVO, socialiniais darbuotojais ir pan. Šios pakopos veiklą taip pat koordinuoja Vidaus reikalų ministerija.

Kadangi koordinavimo sistema plačiai išsidėsčiusi visoje valstybės teritorijoje kartais jaučiamas atskiras kiekvienos pakopos egzistavimas ir sąsajų su kitomis nebuvimas, bendradarbiavimo trūkumas.

Šalia minėtojo koordinavimo mechanizmo veikia nemažai NVO, kurios savo kasdiniame darbe susiduria su prekybos žmonėmis aukomis ir teikia joms įvairaus pobūdžio pagalbą, taip pat daug prisideda prie šios nusikalstamos veikos prevencijos vykdydamos įvairius projektus, socialines akcijas, skatindamos visuomenės nepakantumą šiam nusikaltimui, bei šviesdamos ją įvardijant prekybos žmonėmis grėsmes. NVO vykdydamos savo veiklą bendradarbiauja ne tik tarpusavyje, bet ir su valstybinėmis institucijomis bei policija, siekdamos, kad prekybos žmonėmis auka gautų kuo visapusiškesnę pagalbą. Ne visos iš šiuo metu 20 aktyviai veikiančių NVO dirba prekybos žmonėmis srityje, todėl tikslingai aptarsime tik tas, į kurias aukos gali kreiptis informacijos bei pagalbos, aiškiai įvardijant šių organizacijų veiklą.¹³⁷

Viena pagrindinių NVO dirbančių prekybos žmonėmis srityje ir tiesiogiai padedanti prekybos žmonėmis aukoms yra *Dingusių žmonių šeimos paramos centras*.

Trumpai apie organizaciją:

Dingusių žmonių šeimų paramos centras nevyriausybinė organizacija – asociacija, teikianti pagalbą dingusių be žinios asmenų artimiesiems, taip pat nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis bei priverstinės prostitucijos bei šių aukų artimiesiems.

Centras veikia nuo 1996 metų be žinios dingusių asmenų tėvų bei jų artimųjų, nusivylusių teisėsaugos institucijų darbu iniciatyva.

---

¹³⁷ Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos ataskaita. Prekyba žmonėmis: situacija Lietuvoje 2009 m. Vilnius 2009. P 114 - 118.

Centro **tikslas** - mažinti be žinios dingusių žmonių ir nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis, ypač nepilnamečių, skaičių Lietuvoje, informuojant visuomenę, vykdant prevencinę veiklą, teikiant visapusišką pagalbą nukentėjusiems ir jų šeimoms.

Centro **veiklos kryptys**:

- Nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis bei priverstinės prostitucijos reintegracija.
- Informacinė – švietėjiška ir prevencinė veikla prieš prekybą žmonėmis.
- Valstybinių institucijų įtakojimas ir teisinės bazės tobulinimas.
- Dingusių be žinios žmonių paieškos suaktyvinimas.

Nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis bei priverstinės prostitucijos reintegracija:

- **Pirminė pagalba** – kontakto užmezgimas, pirminio pagalbos poreikio nustatymas;
- **Socialinė ilgalaikė reintegracinė veikla** – laikinas apgyvendinimas, aprūpinimas būtiniausiomis reikmėmis, socialinė, psichologinė, teisinė, medicininė pagalba, profesiniai, kvalifikaciniai kursai, socialinių įgūdžių užsiėmimai, pagalba ieškantis darbo; užsiėmimai savitarpio pagalbos grupėje. Teikiant apgyvendinimą iš nukentėjusios moters nėra prašomi dokumentai, gyvenimo centre trukmė nėra griežtai nustatyta, jame moteris gali gyventi tol, kol pajėgs su specialistų pagalba pasirūpinti savimi pati. Moteris priimamos ir su vaikais.
- **Palaikomoji pagalba** nukentėjusiajai apsigyvenus savarankiškai. Centro darbuotojų teikimu tokia pagalba aukoms yra ypatingai reikalinga, nes dažnai pasitaiko atveju, kuomet kartą į prekeivių žmonėmis rankas pakliuvusi moteris ar mergina būna dar kartą užverbuojama ir parduodama, žinoma atveju, kuomet taip nutinka daugiau nei kelis kartus, todėl yra ypatingai svarbu, jog moteris išėjusi iš centro kurį laiką gautų jai reikalingą paramą.

Centro prieglauda įkurta 2001 m. Nuo 2009 m. paslaugos prieglaudoje teikiamos ir vaikų globos namų auklėtinėms, sulaukusioms pilnametystės ir turinčioms palikti vaikų globos namus.

Pasiekimai:

1. 2001 m. įsteigta pirmoji prieglauda Lietuvoje nukentėjusioms nuo prekybos žmonėmis
2. 2001 m. įsteigta karštoji nemokama telefono linija
3. 2002 m. Centras gavo JT Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuro apdovanojimą už ypatingus nuopelnus teisingumo ir socialinės pažangos srityje (UNODC „United Nations Vienna Civil Society Award“)

4. 2006 liepos mėnesį Centro prašymu ir LR Seimo Narkomanijos prevencijos ir kontrolės komisijos teikimu į atmintinų dienų sąrašą įtraukta be žinios dingusių vaikų diena – gegužės 25 d., kuri jau buvo įteisinta 14 Europos Sąjungos valstybių.
5. 2006 metais organizacija gavo LR Vidaus reikalų ministro padėką ir premiją už įvykdytą projektą nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevencijos srityje.
6. 2007 metais Centro vadovė nominuota „Lietuvos Garbė“ nominacija už veiklą prieš prekybą žmonėmis.
7. 2008 metais, įvertinant Centro veiklą 2004-2008 m. Valstybinėje programoje prieš prekybą žmonėmis, Centro vadovei buvo įteiktas Lietuvos Vidaus reikalų ministerijos vardinis medalis.

Dar viena reikšminga NVO – **Lietuvos Caritas**. Lietuvos Caritas – katalikiška organizacija, pavaldi Vyskupo konferencijai ir turinti struktūrą visoje šalyje. Lietuvos Caritas organizacijos tikslas – vadovaujantis tiesa ir artimo meile padėti labiausiai vargstantiems, teikti pagalbą juos įgalinant ir globojant.

Veiklos kryptys: viena iš veiklos krypčių – pagalba prostitucijos ir prekybos moterimis aukoms. Tokia programa vykdoma nuo 2001 m. Pradžioje programa buvo orientuota į prevencinį darbą bei darbą su klientais, teikiant informaciją bei tarpininkaujant prekybos žmonėmis aukoms. Pradėjus dirbti paaiškėjo, jog Lietuvoje labai trūksta paslaugų, kurios nukentėjusioms moterims būtų kompleksiskai teikiamos vienoje vietoje. Nuo 2002 m.

sausio prioritetas teikiamas psichosocialinei aukų reabilitacijai. 2001– 2003 m. pagalbos kreipėsi apie 90 moterų, programos reabilitaciniuose butuose gyveno 36 moterys.

Pagrindinės Carito veiklos kryptys prostitucijos ir prekybos žmonėmis programoje yra šios:

- Krizinė pagalba
- Psichosocialinė reabilitacija (maistas, apgyvendinimas, psichologo pagalba, teisinės konsultacijos ir kt.)
- Palaikomoji tarnyba programą baigusioms klientėms.

Vienas svarbiausių programos uždavinių – aukų ryžtas kalbėti apie savo patirtus išgyvenimus, aktyviai liudyti teismuose prieš jas pardavusius asmenis.

Programos tikslas – teikti ilgalaikę reabilitaciją priverstinės prostitucijos aukoms ir sumažinti merginų pardavimą Lietuvoje, taikant prevencines programas.

Lietuvos Carito centrinė būstinė – Kaune, tačiau Caritas dirba su moterimis iš visos Lietuvos. Į Caritą per visą projekto gyvavimo laikotarpį kreipėsi 500 moterų, prekybos žmonėmis aukomis tapusių Lietuvoje bei užsienyje.

Kovojant su prekyba žmonėmis bei padedant nuo šio nusikaltimo nukentėjusiems asmenims ne mažiau svarbūs ir apskričių bei miestų krizių centrai, kurie savo veikla vykdo prostitucijos prevenciją bei padeda prekybos žmonėmis aukoms. (Kauno, Anykščių ir kt.)

Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras.

Viena iš centro vykdomų veiklų yra Kompleksinė psichosocialinė pagalba moterims ir vaikams, nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis bei prostitucijos. **Projekto tikslas:** Teikti tęsines kompleksines paslaugas vaikams, ypač iki 3 metų, bei jų mamoms (tėvams) esantiems krizinėje situacijoje, mokyti tėvus praktinių pozityvios tėvystės ir motinystės įgūdžių, ugdant tėvų motyvaciją bei kompetenciją ir sugebėjimą pasirūpinti vaiku, skatinti tarpusavio santykių stiprinimą bei palaikymą, sukurti vaikui saugią ir tinkamą aplinką psichofiziniam jo vystymuisi bei tobulėjimui, vystyti bendradarbiavimo santykius su institucijomis bei organizacijomis, sprendžiant krizinėje situacijoje atsidūrusių asmenų problemas, siekiant, kad vaikas (vaikai) neišgyventų išskyrimo su šeimos nariais.

Socialinė rizika – įvairios visuomeninio gyvenimo aplinkybės, sudarančios sąlygas suaugusiųjų ir vaikų socialinei atskirčiai atsirasti. Kasmet gausėja socialinės atskirties šeimų, kartu ir – socialiai apleistų vaikų.

Projekte dalyvaujanti socialinė grupė:

1. vaikai iki 18 m., ypač iki 3 metų.
2. motinos (tėvai), esantys krizinėje situacijoje.

Projekto tikslas: Suteikti kompleksinę psichosocialinę pagalbą moterims ir merginoms, nukentėjusioms nuo prekybos žmonėmis, prostitucijos, suteikiant joms laikiną būstą, maitinimą, tarpininkauti gaunant teisinę, medicininę pagalbą, sudaryti sąlygas įgyti bendrąjį ir/ar profesinį išsilavinimą, norimą kvalifikaciją, padedant integruotis į darbo rinką, apjungti specialistų ir savanorių pastangas bei ruošti savanorius darbu su nukentėjusiomis moterimis.

Psichologinė pagalba telefonu *Pagalbos moterims linija*

Tikslas: Suteikti psichologinę anoniminę nemokamą pagalbą telefonu, 800-ąją linija, moterims patiriančioms bet kokios rūšies smurtą šeimoje, nukentėjusioms nuo prekybos žmonėmis, seksualinio išnaudojimo (prostitucijos), išgyvenančioms krizę tarpusavio santykiuose ar asmeniniame gyvenime bei išgyvenančioms dėl artimo žmogaus patiriančio smurtą ir norinčioms padėti kenčiančiam žmogui.

Moterų informacijos centras.

1996 m. veikianti nevyriausybinė organizacija, Centras glaudžiai bendradarbiauja su kitomis moterų nevyriausybinėmis organizacijomis, valstybinėmis institucijomis bei organizacijomis, skatindamas lygias lyčių galimybes visose moters gyvenimo srityse, siekdamas užtikrinti, kad moteriai būtų skiriamas reikiamas dėmesys visose politinėse, teisinėse ir socialinėse reformose, vystymo programose. Moterų informacijos centras atstovauja moterų interesus rengdamas mokymus įvairiomis aktualiomis temomis: lyčių lygybė, pagalba moterims, patyrusioms šeimoje smurtą, šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas ir kt.

Centras organizuoja įvairias akcijas bei renginius skirtus visuomenės švietimui įvairiais moterims aktualiais klausimais. Ši NVO bendradarbiauja taip pat ir su užsienio organizacijomis (Centrinės Europos, Šiaurės ir kt.). Centras taip pat atlieka tyrimą susijusia su priverstinio darbo situacijos Lietuvoje analize.

Centre teikiamos nemokamos teisinės konsultacijos moterims ir merginoms. Naujausi Moterų informacijos centro projektai:

2010

- „Darom verslą“ (Moterų verslumo ir užimtumo skatinimas Baltarusijoje)
- „Per žinojimą - į gyvenimą be smurto!“
- END FGM - EU Campaign
- Šeima ir darbas: siekime darnumo kartu
- „Darom verslą 2009“
- X generation till non violent realations“, DAPHNE III
- AWARE – moterys Europoje

NVO ir valstybinės institucijos Lietuvoje jau ne pirmus metus dirbančios su prekybos žmonėmis tikslu išnaudoti prostitucijai aukomis ir šviečiančios visuomenę apie galimas šios nusikalstamos

veikos grėsmes ir būdus jų išvengti, vis dar per mažai informuoja visuomenę apie išnaudojimą priverstiniam darbui. Neretai dauguma nukentėjusiųjų nesuvokia šio nusikaltimo pobūdžio, neskiria požymių ir nelaiko savo darbo išnaudojimu, o jei suvokia dirbantys priverstinį darbą dėl didelio šio nusikaltimo latentiskumo nenori kreiptis į atitinkamas institucijas. Trūksta ne tik informacijos kas apskritai yra išnaudojimas priverstiniam darbui bet ir sistemos kaip kovoti su šiuo nusikaltimu, specialistų apmokymo, todėl NVO ir valstybinės institucijos turėtų dirbti drauge informuojant iš Lietuvos į užsienį dirbti išvažiuojančius asmenis bei užsieniečius atvykstančius į Lietuvą, kad visuomenė aiškiai suvoktų šio nusikaltimo sudėtį bei grėsmes. NVO taip pat turėtų bendradarbiauti su užsienio NVO, kurios turi daugiau patirties ir žinių apie išnaudojimo priverstiniam darbui nusikaltimą, taip pat todėl, kad vis daugiau Lietuvos žmonių emigruoja į užsienio valstybes darbo tikslais.

Aptarus nevyriausybinės organizacijas kovojančias su prekyba žmonėmis ir padedančias nuo šios nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims reikėtų aptarti ir valstybines įstaigas, bei kitas organizacijas, į kurių veiklas taip pat įeina kova su prekyba žmonėmis, išnaudojimu priverstinio darbo tikslais ir pagalba aukoms.

Tarptautinė migracijos organizacija (toliau TMO)

Tarptautinė nepolitinė humanitarinė organizacija, kuri siekia paveikti migracinius procesus taip, kad jie būtų naudingi tiek migrantams, tiek ir visuomenėms. Lietuva - pirmoji iš Baltijos šalių 1998 m. lapkričio 23 dieną tapo tikrąja TMO nare.

TMO:

- ieško atsakymų į naujus migracijos keliamus iššūkius;
- didina visuomenių supratimą apie migracijos keliamas problemas ir teikiamas galimybes;
- skatina ekonominę ir socialinę valstybių vystymąsi per migraciją;
- teikia pagalbą sudėtingoje situacijoje atsidūrusiems migrantams.

Pagrindinės funkcijos:

- pagalba migrantams, patekusiems į sudėtingą situaciją (TMO remia savanorišką grįžimą į kilmės šalis, pagalba integracijos klausimais, pagalba prekybos žmonėmis aukoms, ypač moterims ir vaikams, kt.);

- pagalba vyriausybėms tarptautinės migracijos klausimais – rengiant migracijos politiką, praktikoje įgyvendinant migracijos procesų kontrolę, rengiant mokymus migracijos pareigūnams;
- įvairi veikla konfliktų, karų zonose.

Darbo migracija, pagalba nuo išnaudojimo priverstiniam darbui bei prostitucijai aukoms yra viena iš TMO Vilniaus biuro veiklų. Organizacijos atstovų teigimu, viena iš pagrindinių nesėkmingos migracijos priežasčių - informacijos trūkumas. Todėl TMO Vilniaus biuras ėmėsi konsultavimo veiklos apie įsidarbinimo užsienyje galimybes, pateikdamas nešališką informaciją potencialiems ir esamiems migrantams. TMO veikla iki 2007 metų daugiausia rėmėsi į emigruojančius lietuvius, tuo tarpu vėliau buvo pradėta teikti informaciją ir imigrantams iš užsienio šalių. Šiai dienai daugiausia dėmesio yra skiriama grįžtančiųjų lietuvių re-integracijai. Visų projektų laikotarpiu ypatingas dėmesys buvo skiriamas jaunimui kaip pažeidžiamai grupei, siekiant apsaugant nuo nesaugios migracijos.

Pagrindinės TMO Vilniaus biuro veiklos kryptys darbo migracijos srityje:

- Tyrimai, analizės ir su migracija susijusios informacijos platinimas;
- Migrantų konsultavimas telefonu, internetu arba asmeniškai;
- Specializuoto informacinio tinklapio sukūrimas;
- Viešieji renginiai migrantams ir potencialiems migrantams (pvz. informacijos ir darbo mugės Lietuvoje ir užsienyje);
- Seminarai specialistams;
- Prevenciniai seminarai jaunimui;
- Kitos veiklos, pvz. specialūs tyrimai ir dokumentiniai filmai apie migrantų vaikus.

Per pastarąjį dešimtmetį TMO Vilniaus biuras pasiekė sekančius rezultatus:

- Įkūrė Migracijos informacijos centrą, kur buvo teikiamos konsultacijos ir visokeriopa informacija migrantams;
- Buvo paruošta ir išplatinta įvairi Informacinė medžiaga, įskaitant specializuotas brošiūras migracijos klausimais;
- Buvo suorganizuotos 4 darbo ir informacinės mugės:

1. *2 informacinės darbo mugės "Darbas užsienyje - rinkis legalų" potencialiems migrantams, skatinant legalaus įsidarbinimo užsienyje galimybes;*

2. *"Gyvenk ir dirbk Lietuvoje" - lietuviams (emigrantams ir potencialiems migrantams) ir imigrantams apie galimybes gyventi ir dirbti Lietuvoje;*
  3. *Informacinė darbo mugė "Balnokim, broliai, žirgus!" - organizuota lietuviams, gyvenantiems Anglijoje bei Airijoje, skatinant grįžtamąją migraciją.*
- Organizuoti viešieji renginiai/ mokymo sesijos/ seminarai: buvo surengta 13 viešųjų paskaitų, 4 apskritojo stalo diskusijos; 2 seminarai specialistams ypač svarbiems klausimams aptarti; 8 jungtiniai seminarai su savivaldybėmis; 2 seminarai žiniasklaidos atstovams;
  - Viešosios paskaitos, TV/Radijo debatai, publikacijos žiniasklaidoje.¹³⁸

---

¹³⁸ Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro internetinės svetainės duomenys. Šaltinis: <http://www.iom.lt/lt/tmo-veiklos-kryptys/darbo-migracija/> (žiūrėta: 2010 07 15)

Išvados

1. Aukščiausios juridinės galios Lietuvos Respublikos (toliau - LR) teisės aktas - LR Konstitucija - draudžia priverstinį darbą. LR Baudžiamąjo kodekso 147⁽¹⁾ straipsnyje „Išnaudojimas priverstiniam darbui“ numatyta baudžiamoji atsakomybė už asmens išnaudojimą priverstiniam darbui (asmuo už šį nusikaltimą baudžiamas areštu, arba laisvės atėmimu iki 8 metų). LR teisės aktai nenumato priverstinio darbo sąvokos, apie priverstinį darbą yra kalbama prekybos žmonėmis kontekste, t.y priverstinis darbas laikomas viena iš prekybos žmonėmis aukų išnaudojimo formų. Priverstinio darbo sąvoka buvo įtvirtinta Tarptautinės darbo organizacijos konvencijoje nr. 29 dėl priverstinio ar privalomojo darbo. Konvencijoje terminas "priverstinis ar privalomasis darbas" reiškia bet kokią darbą ar tarnybą, kurių buvo išreikalauta prievarta, grasinant nuobauda ir kurių asmuo nesutiko atlikti sava valia. Taigi, pagrindiniu priverstinio darbo bruožu nurodomas privertimas asmenį dirbti panaudojant jėgą ir nesant aiškiai išreikštos asmens valios dirbti nurodytą darbą.
2. Lietuvoje dažnėja priverstinio įdarbinimo ir priverstinio įtraukimo į nusikalstamą veiklą atvejų, prekybos vaikais nusikaltimų. Nepaisant to, daug žmonių vergiško darbo dar nepripažįsta ar dėl tam tikrų stereotipų nenori sieti su prekybos žmonėmis nusikaltimu, todėl teismų tokios bylos dažniausiai nepasiekia ir teismų praktikos susijusios su priverstinio darbo nusikaltimais Lietuvoje nėra.
3. Išnaudojimo priverstiniam darbui aukomis tampa ne tik moterys, kurios dominuoja seksualinio išnaudojimo sferoje, bet ir vyrai bei vaikai. Pagrindinės asmenų išnaudojimo priverstiniam darbui sritys apima agrokultūrinę sferą, statybų sektorių, namų valymo, priežiūros, slaugos bei kitas sritis. Didelė dalis aukšto išsilavinimo nereikalaujančių darbų (statybos, remontas ir kt.) reikalauja didelės fizinės jėgos ir juos dažniausiai dirba vyrai. Vaikai dažniausiai yra išnaudojami prekyboje narkotikais, valkatavimui gatvėje kito asmens naudai, namų valymo darbuose.
4. Prekybos žmonėmis, turint tikslą išnaudoti priverstiniam darbui aukos dažnai susiduria su šiais sunkumais: negauna jokios arba gauna labai nekokybišką sveikatos apsaugą, gauna labai mažą darbo užmokestį arba dažnai negauna jokio, susiduria su diskriminacija, grasinimais, neretai smurtu, prastomis gyvenimo sąlygomis, ilgomis darbo valandomis be jokių atostogų ir

kt. Šie požymiai apibūdina tiek moterų tiek vyrų bei vaikų, kaip atskiros grupės, priverstinį darbą.

5. Tiriant imigrantų priverstinio darbo Lietuvoje paplitimą buvo pastebėta, jog užsieniečių tautinės bendrijos ir patys užsieniečiai, gyvenantys Lietuvoje nuolatos ar laikinai, yra pakankamai uždari, sąlyginai mažai bendraujantys tiek su lietuvių tautybės žmonėmis, tiek su valstybinėmis institucijomis ar nevyriausybinėmis organizacijomis. Nelegalius imigrantus ypač sunku aptikti, o juos nustatius jie per 15 dienų išsiunčiami į kilmės valstybę iš kurios atvyko, todėl sunku surinkti duomenis įgalinančius sudaryti asmenų, nukentėjusių nuo priverstinio darbo portretą. Daugiausia informacijos apie Lietuvoje nelegaliai dirbančius imigrantus galima gauti iš žiniasklaidos priemonių, taip pat migracijos procesus Lietuvoje kontroliuojančių institucijų. Aktyvesnis užsieniečių bendravimas su valstybinėmis institucijomis pastebimas tik tada, kai išnaudojamos visos užsieniečių problemų sprendimo galimybės ir jie neturėdami kitos išeities kreipiasi į policiją, profesines sąjungas ar kitas institucijas. Būtent tai lemia išnaudojimo prievartiniam darbui ir prekybos žmonėmis nusikaltimų latentiskumą Lietuvoje.
6. Įgyvendinant projektą "Mapping of Victims of trafficking for labour exploitation 2010" atlikta Lietuvoje gyvenančių ir dirbančių užsienio šalių piliečių situacijos studija, kuria siekta analizuoti priverstinio darbo paplitimą ir informavimo kokybę Lietuvos Respublikoje. Tyrimo metu teko susidurti su migrantų nenoru ir baime bendrauti, pasakoti apie savo darbo patirtį, statistinių duomenų, oficialių bei neoficialių tyrimų imigrantų priverstinio darbo tema nebuvimu ir kitais sunkumais, visgi pavyko apklausti apie 20 imigrantų iš įvairių šalių. Atlikus tyrimą buvo padarytos šios išvados: a) atlikto tyrimo respondentų socialinės ir demografinės charakteristikos atitinka Lietuvos statistinio imigranto profilį: dauguma yra vidutinio amžiaus vyrai, atvykę iš Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos dirbti transporto, statybos, viešbučių, verslo ar kitokiuose ekonominės veiklos sektoriuose; b) šios tikslinės grupės atstovai yra stipriai priklausomi nuo darbdavio, tiek dėl bendravimo ir praleidžiamo laiko darbe, tiek dėl leidimų gyventi politikos; c) dauguma užsieniečių yra patenkinti darbu Lietuvoje, jo sąlygomis ir bendradarbiais, tačiau daugelis nurodė per mažo darbo užmokesčio problemą; d) nei vienas respondentas nebuvo linkęs pasakoti apie priverstinį imigrantų darbą Lietuvoje, kas rodo kad visuomenė, o ypač Lietuvoje gyvenanti užsieniečių bendruomenė gauna per mažai informacijos šia tema, todėl galima daryt išvadą, kad respondentai negalėtų atpažinti priverstinio darbo atvejų su jais susidūrę. Taip pat dėl informacijos trūkumo ir kalbos barjero užsieniečiai susidūrę su priverstiniu darbu negalėtų arba nežinotų į kurią instituciją Lietuvoje reikėtų kreiptis; e) Tyrimas parodė, kad socialinę pagalbą teikiančios institucijos yra

per mažai matomos arba rodo per mažai iniciatyvos padėti užsieniečiams integruotis į visuomenę, bei juos apsaugoti nuo galimo išnaudojimo.

7. Atkūrus nepriklausomybę Lietuva vėl įsiliejo į tarptautinės migracijos procesus ir tapo neatsiejama jų dalimi. Iki 1990 m. tarptautinės migracijos tyrimai Lietuvoje nebuvo atliekami 1992 m. Lietuvoje pirmą kartą užfiksuotos pirmosios nelegalių migrantų grupės. o nuo 1992 m. iki 1996 m. sulaikomų nelegalių migrantų skaičius nuolat didėjo. Iki 2007 m. imigracijos procesų teisinis reglamentavimas buvo fragmentiškas, bei neturėjo ilgalaikės vizijos. 2007 m. balandžio 25 d. priimta „Ekonominės migracijos reguliavimo strategija“, kurioje buvo apibrėžti ilgalaikiai Lietuvos migracijos politikos prioritetai.
8. Migracijos procesus reglamentuojantys įstatymai pagrindžia esamą politikos turinį, o strategijos ir programos parodo tam tikros politikos srities svarbą ir vaidmenį politikos formavime, todėl analizuojant migracijos politiką, ilgalaikės valstybės strategijos tampa svarbia analizės dalimi. 1999 m. priimtas „Įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties“, kuris yra pagrindinis dokumentas, reglamentuojantis užsieniečių teisinę padėtį Lietuvoje ir pagrindines migracijos politikos valdymo sritis (užsieniečių atvykimą, gyvenimą ir darbą Lietuvoje, prieglobsčio ir laikinosios apsaugos sistemą, užsieniečių integraciją ir kt.). Šis įstatymas laikytinas atskaitos tašku analizuojant LR migracijos politiką.
9. Imigracija yra ne tik demografinis ir ekonominis, bet ir sudėtingas kultūrinis reiškinys. Kilmės valstybės kultūrinių papročių laikymasis, ir nenorėjimas laikytis viešųjų tikslo valstybės gyvenimo normų stumia imigrantus į kultūrinę ir socialinę atskirtį. Vis dar daugiausia imigrantų atvyksta į Jungtinę Karalystę, Vokietiją, Belgiją, tačiau pastebima tendencija, jog imigrantai vis dažniau kaip savo tikslo valstybę renkasi Graikiją, Ispaniją, Latviją, Lenkiją, Lietuvą, todėl būtina aptarti imigrantų atvykusių į Lietuvą integracijos klausimus. Į Lietuvą daugiausia atvyksta baltarusių, ukrainiečių ir rusų, daugėja imigrantų iš Kinijos, Turkijos ir Moldovos, taigi šioms grupėms turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys siekiant pagerinti jų integraciją ir mažinti socialinę atskirtį.
10. Pagrindiniai emigraciją lemiantys veiksniai yra: darbo rinka (užimtumas, darbo užmokestis, nedarbas) skirtingi gyvenimo standartai ekonominė aplinka ir kt. Lietuvą, kaip ir daugelį pasaulio valstybių paveikė ekonominė krizė, augantis nedarbas. Sumažėjus pasiūlai darbo rinkoje žmonėms, yra sunku susirasti darbą ar išlaikyti jau turimą, o gaunamas darbo užmokestis dažnai nebeužtikrina normalių gyvenimo sąlygų vis daugiau žmonių siekia užsidirbti užsienyje, dažnai neatsižvelgdami į ten taip pat egzistuojančias ekonominio nuosmukio sukeltas problemas.

11. Lietuvos gyventojai ieškodami darbo ir norėdami pagerinti savo materialinę padėtį linkę emigruoti į ekonomiškai stiprias valstybes: Jungtinę Karalystę, Airiją, Vokietiją bei Jungtines Valstijas. Išanalizavus statistinius duomenis galima teigti, jog dvi pagrindinės iš šalies emigruojančių asmenų tikslo šalys yra Didžioji Britanija bei Vokietija.
12. Prekybos žmonėmis aukomis dažniausiai tampa jaunos merginos, kurios neturi socialinių įgūdžių savimi pasirūpinti, turinčios žemiausią išsilavinimą. Tačiau ekonominės krizės metu pastebimas išsilavinusių aukų skaičiaus augimas, kurį lemia aukštas nedarbo lygis, konkurencija darbo rinkoje, kuomet patirties neturintys jaunuoliai yra priversti konkuruoti su darbo netekusiais, bet didelę patirtį sukaupusiais vyresnio amžiaus žmonėmis.

Summary

Introduction. The main idea of HOMO TRAFFICKENS project derives from the gravity of the problems of forced labour in the modern world calling attention to new forms of forced labour and slavery-like Practices. Forced labour today also affects sizeable numbers of migrant workers who are transported away from their countries or communities of origin and is present in all continents, in almost all countries and in every kind of economy.

The HOMO TRAFFICKENS project targeted mainly at Women and Children addresses the problems of forced labour in the modern world by setting up multiple activities against them.

Project Objectives: collection of reliable data in European level in order to understand, measure forced labour today in Germany, Great Britain, Greece and Lithuania and develop targeted awareness raising activities for prevention and protection of trafficking victims. Awareness raising, Advising on policy frameworks and Training and capacity building among government agencies, mass media, the social partners, human rights and development agencies, civil society and public opinion generally in Germany, Great Britain, Greece, Lithuania and Albania & Turkey as associated countries-partners.

Project Activities:

- Mapping of Victims of trafficking for labour exploitation analyzing the situation in the 4 European countries
- Comparative study on Mapping of Victims of trafficking for labour exploitation
- Groups Discussions in 4 countries
- Conference on trafficking and labour exploitation issues in Greece
- Open – Days in 4 participating and 2 associated countries
- Training Handbook
- Web – page design & function
- Publications, Leaflets, Posters, Radio Spot, Press Releases Policy Recommendations

Expected outcomes:

- Increase awareness raising and sensitization of the whole community

- Influence among staff of NGOs and Mass Media representatives
- Training and capacity building among government agencies, the social partners, human rights and development agencies & civil society
- Ensure that this gross violation of the rights of women, men, girls and boys across the world is finally relegated to history

Research methodology

The main objective of the national study is to gather from a representative sample information regarding the current situation of victims of trafficking for labour exploitation in each country and compare the outcomes of the study with the other EU countries participated in the project.

To achieve these objectives, the study is based on the collection of current primary and secondary data (100 questionnaires and references). This basically meant:

- a) conducting direct interviews with a representative sample of migrants-victims of trafficking for labour exploitation all over the country, and
- b) collecting secondary data about migrants-victims of trafficking for labour exploitation from sources like NGOs, Mass Media, public & local authorities, broader community, etc.,

so that we could subsequently extract statistically reliable data with regards to:

5. **Socio-demographic data** (Gender, Age group, Education level, Country of origin, Occupation in the country of origin)
6. **Conditions exit from the country of origin** (reasons for leaving country of origin, who interceded for their transfer)
7. **Conditions of entry into every partner's country** (means used to enter each country, accommodation duration in each country, Fatal incidents during the trip, help from social centres, police problems)
8. **Current living & working conditions** (currently living conditions, current job, medical insurance, daily wage, daily working hours, undergone any form of torture, harm, abuse by their employers or anybody else)

The research data was collected between February and July 2010.

Relevance of this topic. The analysis of forced labor exploitation is twice as important to our country for two reasons: first, because it would help to government institution's and NGO's

effectively prevent foreigners coming to Lithuania from the exploitation of forced labor purposes, secondly, because that would help to raise public awareness about the harms of being exploited for forced labor and prevent Lithuanian citizens from being exploited for work purposes in the other countries. This study will measure on forced labor in Lithuania.

Part A: Forced labour terminology in Lithuanian legal system. The Constitution of the Republic of Lithuania defines the legal foundation for all laws passed in the Republic of Lithuania prohibit forced labor. 48 of the Constitution provide that:

„Each human being may freely choose a job or business, and shall have the right to have proper, safe and healthy conditions at work, to receive fair pay for work and social security in the event of unemployment.

The work of foreigners in the Republic of Lithuania shall be regulated by law.

Forced labor shall be prohibited.

Military service or alternative service performed in place of military service as well as citizens' work in time of war, natural disaster, epidemics, or other extreme cases shall not be considered forced labor.

Work performed by persons convicted by court, the work being regulated by law, shall not be considered forced labor, either“.

In particular, it should be noted that the legislation of Republic of Lithuania does not provide the concept of forced labor. The concept of forced labor is connected to trafficking in human beings and considered one ways to exploit the victim of trafficking.

Article 147 of the Lithuania Criminal code provides criminal penalties for trading in human beings, it identifies four forms of abuse: sexual, labor exploitation, organ trafficking, pornography.

The exploitation of forced labor occurs:

- Collection of victim's personal document, the use of false documents
- Working conditions are worse than had been promised
- Poorer working conditions than local residents for similar work

- Working without pay (for example, forcing to work for the debt that doesn't exist)
- Restriction of communication (telephone deprivation, call restriction, isolation from others)
- Freedom of movement restriction
- Refusal to comply causes mental or physical violence, intimidation, sexual coercion, threats to deal with family
- Erroneous information about the law regulated the rights of workers and employers' responsibilities
- Threatening to notify law enforcement officials about a person's illegal presence in the country
- And others.

In practice, the law enforcement authorities are faced with the problem that because of the lack of evidence it is very difficult to initiate an investigation under Article 147 of the Criminal Code. According to the Article 147 of the Criminal Code, trafficking case must meet three requirements:

- Perpetrator must gain economical profit from his/her illegal activity.
- Physical or psychological effects must be used against the victim.
- Perpetrator must be aware of the fact that he is trafficked other human being for exploitation (this feature is most difficult to prove in practice)

It is also important to mention laws that regulate employment and living of migrants in Lithuania:

- Law on Legal Status of Foreigners
- Labor Code
- EU legislation.
- Executive regulations.

A foreigner intending to work in Lithuania prior entering the country is required to obtain a work permit issued by the Lithuanian Labor Exchange.

Part B: Sociodemographical data of the research. Emigration rates in Lithuania. According to The Department of Statistics of the Republic of Lithuania (Statistics Lithuania) official data, there

are approximately 32, 5 thousand immigrants living now in Lithuania. State Labor Inspectorate announced that there were 161 illegal immigrant work cases in 2008, this number due to economical crisis reduced to 15 illegal working immigrants in 2009, but despite that numbers of crimes of forced labor and trafficking in children are increasing. According to the U.S. State Department for Monitoring and Combating Trafficking in Human Beings Office 2009 reported data that there were only three pre-trial investigations on the case of forced labor Lithuania in 2008 (two of which were on trafficked children), while in 2007 there were nine cases, unfortunately due to lack of evidence none of these cases reached court and no criminal was punished.

Lithuanian Caritas project "Support for prostitution and the trafficking of women victims" co-coordinator Kristina Mišinienė claims that the main problem of pre-trial investigations on trafficking in human beings is that it last too long, ordinarily 3-4 years, especially when the international crime is investigated. During pre-trial investigations victims of trafficking in human beings feel great pressure and often are frightened by the perpetrator and are afraid to testify against him. These are the main reason why cases of trafficking in human beings so rarely reach court.

Despite that there are almost no data about cases on trafficking for labor exploitation in Lithuania, the director of International Labor Organization burro in Vilnius Audra Sipavičienė claims that during economic crisis there are much more cases of people being trafficked for forced labor exploitation from their countries of origin to Lithuania, who need help. The latency of forced labor crime makes it very hard to evaluate the real number of forced labor victims. Many people still do not recognize slavery, or because of certain stereotypes do not want to associate their work with trafficking in human beings.

In the report on the situation on human trafficking in Lithuania in 2009 Ministry of the Interior Affairs of the Republic of Lithuania provided data about the sectors of work in which most victims of forced after being trafficked: constructions, household, cleaning and other jobs that require high physical stamina and are high demand for such workers in the labor market. . Trafficked children are usually exploited in drug distribution, house cleaning asking money in the streets. It is necessary to outline that the victims of human trafficking for exploitation for forced labor purposes are not only women, who usually are trafficked for sexual exploitation, but also men and children. Men often became victims of forced labor, because as mentioned earlier there are high demands for physically strong workers, who have great stamina and could work in bad conditions in constructions, household and other fields. There are very few cases when men reported that they were trafficked and exploited for labor, this is because men usually don't want to recognize that they became victims of such crime and don't come to government institutions to report about it.

Forced labor is often defined in 3 D principle as difficult, dirty and dangerous, because it's victims don't receive or receive very low wages according to the job they are forced to do, no health protection, facing discrimination, violence, bad living and working conditions, unlimited working hours etc.

There are many cases when victims of forced labor don't want to face the fact they were trafficked and exploited for this purpose. The main reason for this denial is that these victims don't know what constitutes forced labor. To eliminate this cause government institutions and NGO's must work together to find the best way to educate society and especially immigrants that come to Lithuania and emigrants that are traveling to other countries for work about how the crime of forced labor could be recognized, what constitutes legal work, the consequences of illegal and forced labor as well as spreading information about the institutions that provide victims of forced labor with shelter and other help they need.

After many researches has been made it is still difficult to identify groups of people that are in high risk to become victims of forced labor exploitation, these are not just people that have no education mostly from third countries anymore. Due to hard economical situation in the world, high unemployment rate more and more people from EU that have higher education become victims of this crime.

Government institutions and NGO's don't have any official data on forced labor exploitation of immigrants in Lithuania. Almost all migrant policy in Lithuania is based on emigration and protection of Lithuania citizens that leave their country to work in other, mostly United Kingdom, Ireland, Spain etc. So it is difficult to collect data that would enable to make a „portrait“ of the victim of forced labor exploitation in Lithuania and reflect true numbers of immigrants trafficked to our country in order to work here. Finding illegal migrants in Lithuania is truly a challenge, because firstly, when government institutions detects illegal migrant, that lives or works in Lithuania without having a permission after 15 days this person has to leave the country immediately, because of the fear being expelled to their countries of origin immigrants are not willing to tell their true stories and experiences about working in Lithuania. So the main data about illegal immigration can be collected exchanging information with institutions that are working in the field and mass media. Incomers from other countries usually don't know their rights, which makes easier for the employer to exploit them. Employers usually threat migrants to deny their permits if they complain about bad working conditions to government officials, due to the fear of being expelled many cases of forced labor exploitation are not being reported.

Implementing the project of “Mapping of Victims of trafficking for labor exploitation 2010” the research on migrant working conditions in Lithuania was made. The main goal of this research was

to analyze the forced labor exploitation in Lithuania. To achieve this goal social and demographic characteristic of migrants living and working in the Lithuania (migrant participation in the labor market, their qualification, working conditions, main reasons for coming to our country) were analyzed. This research enables to describe the profile of migrant communities living in Lithuania, problems that they are dealing with in the labor market, their integration in the society.

First of all, there are no official data on migrant working conditions, social surroundings and their economical situation. Part of this information is analyzed based on social researches, official data collected by government and media information institutions on legal and illegal migrants living in Lithuania. Empirical studies of the target group is the first step to assess the existing problems of migrant work, forced and illegal labor as well as information about its prevalence and to assess the government institutions and non-governmental organizations efforts to combat forced labor exploitation. One of the objectives of this research is to provide policy-makers with a better understanding of the various aspects of the illegal movements and activities of foreign migrants in Lithuania and their work-related problems.

Two main methods were used to obtain data and expert opinion for this survey. The first of these was to compile the existing data on the various aspects of international migration, both legal and illegal. The second of these was questioning migrants living in Lithuania and then analysis of the questionnaires.

Special questionnaire was used in order to directly interview migrants living and working in Lithuania. Questionnaire was used to obtain the opinion of respondents, to evaluate their attitudes and experiences related to the topic. The duration one interview was 20-30 minutes. The respondents were interviewed at their work, home, etc. The database of the survey – 20 interviews with migrants from different countries. Questionnaire contained 41 questions the main block of which were questions about social and demographic characteristic of the target group, the main reasons for leaving their countries of origin, terms of arriving to Lithuania, current living conditions, support from government institutions and integration in the society, knowledge of Lithuanian language.

First of all, a social and demographic characteristic of migrants was analyzed.

Gender.

Men - 60%

Women - 40%

Age group.

Average age of interviewers is 26 – 44 years.

Education level.

Vocational education - 60 %

Higher education - 25 %

Only graduated from school - 15 %

So the main percent of the interviewers have lower than higher education.

Country of origin.

Belarus - 25%

Ukraine - 25%

Russia - 20%

Kazakhstan - 15%

Armenia - 15%

Conditions to exit from the country of origin.

- The reasons they left their country:

Marriage with Lithuanian citizen - 50%

Economic grounds - 35%

Remaining respondents gave various reasons (natural disasters, driving it to relatives, etc.) - 15%

- Who intercede for their transfer

No answer.

Conditions of entry into Lithuania.

- What means or ways they used to enter in your country

Legal way (regular migration):

Came by car - 50%

Came by train - 40%

Came by bus - 10%

For most respondents Lithuania was not the country of transit, they chose it as they destination country that has better living and working conditions than their country of origin.

- Accommodation duration in Lithuania

80 percent of the respondents live in Lithuania for 10 to 20 years

15 percent of the respondents live in Lithuania for 1 to 10 years

5 percent of the respondents live in Lithuania for more than 20 years

- Fatal incidents that happened during the trip

No.

- Did they get aid by social centres (e.g., non-governmental organizations, churches, trade unions, migrant communities, and so on.)?

No - 75%

Yes - 25% (the respondents appealed to the aid of these institutions recognized it was excellent).

- Did they experience problems with police?

No.

Current living & working conditions.

- Where do they stay today? (rent house, state hostel, own house, no-where)

Rented apartment - 85%

Private house - 15%

- What kind of jobs usually do?

The main objective of the survey was to reveal the attitude of migrants concerning working conditions in Lithuania. 80 % of the respondents have various working practices and have worked in more than one job in Lithuania. During interviews some of the respondents pointed that they had trouble integrating to society, some of them were discriminated because of their nationality. One of the respondents carefully mentioned that 5 years ago he and his friend worked in the contractions in one firm, which name he refused to reveal. They worked every day for 12 to 16 hours. Respondent mentioned that he was not satisfied with working conditions, but he kept working for a year there because he needed the money, and did not have ant qualification. Despite this one case most of the respondents clearly pointed that they were satisfied with the behavior of their employers.

- Do they have medical insurance?

Yes.

- What is the approximately amount of their daily wage and daily hours of work?

Work 5 days a week for 8 hours a day. Receive the average income (900 2000lt) - 75%

Work more than 5 days a week and 8 hours a day because they have their own businesses - 25% (people that have their own businesses tend not to disclose their salary).

- Have they suffered any form of torture, harm, abuse by their employers or anybody else? (The cases that they didn't get paid as well can be mentioned too.)

Most of the respondents stated that during their life in Lithuania they haven't experienced harassment, violence, or were forced to a prostitution, or have been discriminated. However, given

the fact that the people especially the foreigners are reluctant to share such experiences, we can firmly say that they really did not experience previously listed things.

Part C: Description of migration policies in Lithuania. After declaring independence Lithuania became a part of international migration process. Until 1990 there no official research about international migration were made, and if there were some, they were secret and accessible to use only for government purposes.

In 1992 first groups of illegal migrants were spotted in Lithuania. Until 1996 the rate of illegal migrants in Lithuania was increasing. Later immigration rate decreased because of the sticter penalties for people that provided transportation services for immigrants, border control politics etc. In the period of 1996 – 2000 m. immigration rate decreased about 10 times. In the year 2010 we can state that Lithuania is not a desirable country of destination for immigrants from other countries. This is mostly because of economical condition of Lithuania, high unemployment rate, reduced payment and etc. In order to understand forced labour issues we have to analyse migration policy of Lithuania.

Migration policy – the actions of the government, in order to control emigration causes, processes of migration and their consequences. Several migration policies can be distinguished: policy restricting immigration, promoting migration, or non-interference (where the government does not interfere with the migration process and allows them to develop a natural course).

In Lithuania the main institution that implements state policy on migration and asylum is Ministry of Interior affairs. This ministry is incharge of taking part in implementig state migration policy and organizing the regulation of migration.

State policy for vizas, immigration, citizenship, residence permits , issues of the free movement of EU citizens, and other is implemented by Migration Department under the Ministry of Internal Affairs.

Analysing migration policy of Lithuania can be difficult, because of several reasons: firstly, processes that forms migration, till 2007 was not sustained with long term strategies, secondly, lack of communication between the state institutions NGO's, trade – unions.

Since the restoration of independence, Lithuania did not have a coherent immigration policy. High emigration and unemployment rate and trends of international migration had a negative impact on Lithuania becoming desirable country of destination for immigrants.

From 1991 till 1999 processes of migration were regulated with „The law of migration“. Under this law Lithuania Supreme Council according to the Lithuanian government approved the proposals for annual quotas for immigrants. In 1999 this law was cancelled and changed with „The Law on Legal Status of Foreigners“, that became the main document regulating the legal status of foreigners in Lithuania and the main areas of migration management policy (the arrival of foreigners, their living and working conditions in Lithuania, asylum and temporary protection system, the integration of foreigners, etc.).

As mentioned earlier, until 2007 Lithuania had no long - term migration policy. In 2007 April 25 "Economic migration control strategy" was adopted. It defined long-term Lithuanian migration policy priorities. After Economic migration control strategy was adopted not only issues of emigration were highlighted in the migration policy but also issues of economical migration for work purposes.

Legislation regulating processes of migration is integral part of migration policy, that is why we should analyze the most important of them and what rights and obligations they create for migrants that are willing to come to Lithuania.

Employment of Foreigners in the Republic of Lithuania is regulated by strict laws and executive regulations, in order to employ foreigners, giving priority to EU citizens, and according to labor market needs in a given area. Alien employment are governed by the following legislation:

- „The Law on Legal Status of Aliens“(adopted by the Parliament of Lithuania in 2004 April 29 d.);
- Labour code of the Republic of Lithuania;
- EU legislation;
- Executive legislation.

Article 57 of „The Law on Legal Status of Foreigners“ states that „An alien who intends to work in the Republic of Lithuania must obtain a work permit in the Republic of Lithuania. An alien must obtain a work permit before entering the Republic of Lithuania. A work permit may be issued to an alien if there is no specialist in Lithuania meeting the employer’s qualification requirements. The Minister of Social Security and Labour together with the Minister of the Interior shall set the conditions and procedure for when an alien may be issued a work permit during his stay in the Republic of Lithuania. The conditions and procedure for the issue of work permits to aliens shall be established by the Minister of Social Security and Labour. A

work permit shall be issued to an alien and withdrawn by the Labour Exchange of Lithuania under the Ministry of Social Security and Labour of the Republic of Lithuania”.

Article 58 of „The Law on Legal Status of Foreigners“ states that „An alien shall be exempt from the obligation to obtain a work permit if:

- 1) the alien holds a temporary residence permit in the Republic of Lithuania issued under subparagraphs 1 to 3, 7, 9 and 10 of paragraph 1 of Article 40 of this Law;
- 2) the alien holds a permanent residence permit.

2. The Minister of Social Security and Labour shall set the conditions under which an alien shall be exempt from obtaining a work permit.”

Article 63 states the grounds for Withdrawal of a Work Permit in the Republic of Lithuania. An alien’s work permit shall be withdrawn: if the permit has been obtained by fraud; upon termination of the alien’s contract of employment and etc.

Alien that tends to work in Lithuania must get work permit until entering the country. For giving that permission to work surtain givenment painment is collected. Employer must register vacant job and only then request the Labour Exchange for a permit to employ an alien. Local Labour Exchange no later than after one month after getting the request must submit it to the Nacional Labour Exchange for it’s approval. Work permits no longer that after two months are issued by Nacional Labour Exchange.

According to the law, employment contract with an alien must be put in writing in Lithuanian and other foreign language that alien is familiar with. A foreigner can not perform other work function (in the profession, qualification, profession, work or go to certain obligations), except that which is specified in the contract.

The wage of an alien can not be less than the wage on Lithuanian citizen for the same job. At the end of the employment contract, the employer must inform Nacional Labour exchange and Migration Department in writing within period of 7 days.

After the work permit expires, the alien must leave Lithuania. An alien can come to Lithuania again after at least one month after the expiration of his/her work permit.

Work permit validity period may be extended if there is a need for a worker in labour market, and only if the work permit issued for less than 2 years. Renewal of work permit validity period, in all cases can not be longer than two years.

After analysing the employment options and order for aliens would be appropriate to examine the situation of refugees in Lithuania, their ability to live and work, etc.

Until 2004 Lithuania was not the country of destination for economical migrants. But after Lithuania became a member of EU and Shengen area it became more appealing for imigrants and refugees, because if refugee gets permit to live in Lithuania and is provided with an official status of refugee it gets the ability and right of free moving in Shengen area.

The status of refugees living in Lithuania is stated not only by international treaties but also with legislation of the Republic of Lithuania.

A foreigner has the right to seek and obtain asylum in the Republic of Lithuania according to the order stated in the „Law on Legal Status of aliens“. Asylum in Lithuania - a residence permit (permanent or temporary) and social assistance to aliens that were granted with an asylum. For an alien who has been given refugee status permanent residence permit is issued. The refugees, who have temporary or permanent residence in Lithuania have the right to work. According to the Article 53 of „Law On Legal Status of aliens" the permanent residence permit in Lithuania may be issued to an alien if he had received refugee status.

In order to include foreigners who have been granted asylum in the labor market the institutions that are responsible for implementing foreigner integration carry out the following measures: foreigners are acquainted with the Lithuanian labor market, given the possibility to improve skills they have or adopt new ones, informed how to organize own business and etc. Such measure are taken in order to reduce social exclusion of migrants and help them adapt in the new society, because there are a lot of migrant groups and migrants that experience exclusion in terms of race, religion, customs and other features of their nationality.

Conclusion. Based on the analysis of the available data and the opinion expressed by respondents closely involved in issues related to migration, both legal and illegal, it is possible to reach some general conclusions:

1. The social and demographic characteristic of migrants in Lithuania revealed in the survey confirms statistical migrant profile: middle-aged men who came from Belarus, Russia and Ukraine to work in transportation, construction, hospitality, business and other fields.
2. Target group of the project is highly dependent on the employer, both in terms of communication and time spent at work, and in terms of residence policy.
3. Most of the respondents had not heard about the forced labor of foreigners in Lithuania, which shows that the general public, especially migrant communities that are living in Lithuania receives almost no information on this topic, which means that the respondents

4. Could not identify cases of forced labor in they face with them. Also, the lack of information and language barriers means that foreigners can not or does not know which institution in Lithuania should be contacted when faced with forced labor exploitation.
5. Research highlighted that government institutions and NGO's that provide social support to victims of trafficking in human beings and migrants that live in Lithuania either show very little initiative to help foreigners integrate into society, and protect them from possible exploitation or the initiative is too little visible to the public and some measures to promote it should be taken.
6. It is necessary to raise the issue of trafficking for labor exploitation at the political level clearly emphasizing that it is not only a problem of migration, but also a problem of employment standards and human rights in general.
7. It is also necessary to expand researches since there is a clear lack of information.
8. Special prevention measures should be taken in the countries of destination (e.g. establishment of information centers for migrants, etc.) and in the countries of origin (e.g. information campaigns for labor migrants, etc.).
9. It is necessary to strengthen inter-institutional cooperation and introduce the practice of joint operations between specialists of different institutions: Labor inspectors, border guards, and police in order to identify victims, especially in sectors that are most risky.

Literatūra

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 64–2569.
3. Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Vilnius, 2003.
4. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741;
5. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas// Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262
6. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341;
7. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties // 2004 m. balandžio 29 d., Nr. IX-2206, „Valstybės žinios“ Nr. 73-2539, 2004 (su pakeitimais 2006 m. lapkričio 28 d., 2008 m. vasario 2 d.);
8. Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. 73-2762)
9. 1999 m. birželio 22 d. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas Nr. VIII-1248 // Valstybės Žinios, 1999.07.09, Nr.: 60.
10. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlio statuso bei 1967 m. Protokolo dėl pabėgėlio statuso ratifikavimo // Nr. VIII-85, „Valstybės žinios“ Nr. 12, 1997 m. sausio 21 d.

Pojstatyminiai aktai:

11. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2007 m. spalio 4 d. įsakymas Nr. 1V-340 „Dėl laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Užsieniečių registracijos centre sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ // 2007-10-11, „Valstybės žinios“, Nr. 105-4326;
12. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvoje, integracijos tvarkos aprašo patvirtinimo“ // 2004 m. spalio 21 d. Nr. A1- 238, „Valstybės žinios“, Nr. 157-5741, 2004 (nauja redakcija 2006 m. sausio 11 d. Nr. A1-13, „Valstybės žinios“, Nr. 5-167, 2006, su pakeitimais 2006 04 14; 2006 07 10; 2007 01 16);
13. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo

Pabėgėlių priėmimo centre taisyklių patvirtinimo“// 2005 m. vasario 2 d., Nr. 1V-31/A1-28, „Valstybės žinios“, Nr. 20-641, 2005;

14. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl užsieniečių apgyvendinimo pabėgėlių priėmimo centre sąlygų ir tvarkos, užsieniečių užimtumo organizavimo bei drausminio poveikio priemonių taikymo jiems tvarkos, užsieniečio teisės kas mėnesį gauti piniginę pašalpą smulkioms išlaidoms tvarkos ir užsieniečio teisės gauti kompensaciją už naudojimąsi visuomeninio transporto priemonėmis įgyvendinimo tvarkos patvirtinimo // 2002 m. vasario 13 d., Nr. 20, „Valstybės žinios“, Nr. 17-702, 2002;

15. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl pabėgėlių priėmimo centro nuostatų patvirtinimo“ // 2005 m. rugpjūčio 18 d., Nr. A1-234, „Valstybės žinios“, Nr. 102-3795, 2005;

16. Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie LR Vidaus reikalų ministerijos vado 2007 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. 4-1220 „Dėl Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro nuostatų patvirtinimo“// 2008-01-12, „Valstybės žinios“, Nr. 5-180 (su pakeitimais 2008 09 16).

17. LR Vyriausybės 2002 m. sausio 17 d. nutarimas Nr.62 „Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002-2004 metų programos“// Valstybės žinios. 2002, Nr.6-231.

18. LR Vyriausybės nutarimas dėl Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos, Nr. 416, 2007 04 25.

19. LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl 2008.2012 metų ekonominės migracijos tyrimo plano patvirtinimo, Nr. A1-323, 2007 11 20. Žin. Nr. 121-4968.

20. LR Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos imigracijos politikos gairių patvirtinimo. Nr. 1317, 2008 12 03.

21. LR Seimo nutarimas Valstybės ilgalaikės raidos strategija, Nr. IX-1187, 2002 11 12, Žin., 2002, Nr. 113-5029

22. LR Seimo nutarimas Nacionalinė demografinė (gyventojų) politikos strategija, Nr. 1350, 2004 10 28, Žin., 2004, Nr. 159-5795.

23. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo, 8 punktas// 2006 m. balandžio 24 d. Nr. A1-118 Vilnius

ES ir tarptautiniai norminiai aktai

24. Europos socialinė chartija // Valstybės žinios, 2001. Nr. 49-1704.

25. Europos Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartija // OL 1989, C 323.

26. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija // OL C 364, 2000 12 18.
27. 1930 m. 29 konvencija dėl priverstinio ar privalomojo darbo (Convention concerning Forced or Compulsory Labour) Įsigaliojo 1995.09.26 .Ratifikuota 1994.06.23 Nr.I-507 "V.Ž." - 1996 Nr.27
28. 1957 m. 105 konvencija dėl priverstinio darbo panaikinimo . Įsigaliojo 1995.09.26 . Ratifikuota 1994.06.23 Nr.I-507 // Valstybės žinios, 1996, Nr.28
29. Europos Tarybos 1968 m. spalio 15 d. reglamentas (EEB) Nr. 1612/68 „Dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje“ // OL L 257, 1968 10 19
30. Europos Tarybos 1971 m. birželio 14 d. reglamentas (EB) 1408/71 „Dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims ir jų šeimų nariams, persikeliantiems Bendrijoje // OL L 149, 1971 07 05
31. Tarybos 1994 m. birželio 22 d. direktyva Nr. 94/33/EB „Dėl dirbančio jaunimo apsaugos“ // OL L 216, 1994 08 20.
32. Jungtinių Tautų konvencija dėl pabėgėlių statuso // 1951 m. liepos 28 d., "Valstybės žinios" Nr. 12, 1997 m. sausio 21 d.;
33. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // 1950 m. lapkričio 4 d., "Valstybės žinios" Nr. 96, 2000 m. lapkričio 10 d.;
34. Jungtinių Tautų deklaracija dėl teritorinio prieglobsčio // 1967 m. gruodžio 14 d., Mališauskas R. (sud), Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys, Mintis, 1991;
35. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // 1966 m. gruodžio 16 d., Mališauskas R. (sud), Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys, Mintis, 1991;
36. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // 1948 m. gruodžio 10 d., Mališauskas R. (sud), Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys, Mintis, 1991.
37. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvinis protokolai, // Valstybės Žinios, 2002, Nr. 77.
38. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas, // Valstybės Žinios, 2002, Nr.
39. Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantis Jungtinių Tautų konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą .Pasirašytas 2002.04.25 .Įsigaliojo 2003.12.25 //Valstybės žinios , 2003, Nr. 49.
40. Protokolas dėl neteisėto migrantų įvežimo sausuma, jūra ir oru, papildantis Jungtinių Tautų konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą . Pasirašytas 2002.04.25 .Įsigaliojo 2004.01.28 //Valstybės žinios,2003 , Nr. 49.

Publikacijos/pranešimai

41. Žmogaus teisės, regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. Mintis, 1993;
42. Žmogaus teisės: mažumų teisės, tarptautinių dokumentų rinkinys. Standartų spaustuvė, 1996;
43. Žmogaus teisės, Jungtinių Tautų dokumentai. Lietuvos žmogaus teisių centras, 2000;
44. Žmogaus teisės, Europos Tarybos ir Europos Sąjungos dokumentai. Lietuvos žmogaus teisių centras, 2000.
45. 2009 m. Vidaus reikalų ministerijos ataskaita . Prekyba žmonėmis:situacija Lietuvoje 2009 m.
46. Undzėnas B. Tarptautiniams darbo santykiams taikytinos teisės problema // Jurisprudencija. 2000, Nr. 16 (8).
47. Undzėnas B. Užsieniečių įsidarbinimo Lietuvoje reglamentavimo raida ir perspektyvos // Jurisprudencija. 2002, Nr.25 (17), P.148-155.
48. Goodwin-Gill, Guy S., McAdam, Jane, The Refugee in International Law, 3rd edition, Oxford University Press, 2007;
49. E. Nedzinskas „Imigracijos įtaka visuomenės saugumui: teisiniai ir sociologiniai aspektai“ Jurisprudencija 2007 12 (102) 81-87 psl.
50. Marginalinės grupės tapsmas (sociologiniai prostitucijos tyrinėjimai) Įteikta 2001 06 04, Pateikta spaudai 2001 07 10. Arūnas Acus, Sociologijos katedra, KU, Minijos 153, Klaipėda.
51. Brigita Palavinskienė „Gatvių prostitucijos Vilniaus m. kriminologinė analizė“ Jurisprudencija, 2004, t.61 (53) 35 – 48 psl.
52. Gutauskas A. Prekybos žmonėmis baudžiamojo teisinio vertinimo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje.// Verslo ir teisės aktualijos, 2009.
53. Kova su prekyba žmonėmis Lietuvoje: suinteresuotų institucijų bendradarbiavimas. Tarptautinis seminaras (2004) Vilnius;
54. VDI duomenys. Informacija apie VDI vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdančią nelegalaus darbo prevenciją per 2008 m.
55. VDI duomenys. Informacija apie VDI vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdančią nelegalaus darbo prevenciją per 2009 m.
56. VDI duomenys. Informacija apie VDI vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdančią nelegalaus darbo prevenciją per 2010 m. pusmetį.
57. Prekybos žmonėmis aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai (2004) Vilnius.
58. Migracijos metraštis 2007. Migracijos departamentas, Vilnius, 2004.

59. Mickevičius D., Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintų prekybos žmonėmis ir vaiko pirkimo arba pardavimo sudėčių atitikties Lietuvos Respublikos tarptautinėms sutartims ir Europos Sąjungos teisei aspektai. Teisė, 2005, Vilnius.
60. Žibas K. Tarptautinė migracija Lietuvoje: problematika ir sąvokos //Etniškumo studijos 2009/2. P. 7 – 17.
61. Žibas K. Trečiųjų šalių piliečių imigracijos į Lietuvą tendencijos (2004 - 2008) //Etniškumo studijos 2009/2. P. 17 – 40.
62. Žibas K. Lietuvos imigracijos politika ir trečiųjų šalių piliečių integracijos prielaidos// Etniškumo studijos 2009/2. P. 40 – 54.
63. Prekyba žmonėmis ir žmonių dingimas: problemos ir sprendimai (2000) Vilnius;
64. Prekyba žmonėmis - tarptautinė problema. Konferencijos pranešimai (1998) Vilnius;
65. Lietuvos gyventojų tyrimas dėl nuostatų į prekybos žmonėmis aukas (2005) Vilnius;
66. Prekybos žmonėmis prevencija / pranešimas apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje/ Bazylev I., Žekonis R.
67. Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis BT ir teismų praktikoje, Teisės Problemos, 2009/2
68. Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė. Audra Sipavičienė, Vilnius, 2006 // nuo 24 psl.
69. Valstybinės darbo inspekcijos parengta informacija apie VDI vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdant nelegalaus darbo prevenciją per 2008 metus.
70. A.Sipavičienė, D.Tureikytė. Nelegali migracija Lietuvoje: Retrospektyva ir šių dienų problemos.- Tarptautinė migracijos organizacija, Lietuvos Filosofijos ir sociologijos instituto Demografinių tyrimų centras, Vilniaus universitetas, Vilnius, 2000, 110p. ISBN-9986-523-81-8
71. Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002-2004 metų programa (Žin., 2002, Nr. 6-231)
72. Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programa (Žin., 2005, Nr. 65-2333)
73. Vysockienė, Lyra, Pabėgėlių teisė, Mykolo Romerio Universiteto leidybos centras, 2005;
74. Biekša, Laurynas, Pabėgėlio statusas pagal tarptautinę teisę ir Lietuvos Respublikos įstatymus // Justitia, Nr. 6, 1998;
75. Boccardi, Ingrid, Europe and Refugees. Towards an EU Asylum Policy, The Hague, Kluwer Law International, 2002;

76. Hathaway, James C., *The Rights of Refugees under International Law*, Cambridge University Press, 2005;
77. Jakulevičienė, Lyra, „Pagrindinės Europos Sąjungos prieglobsčio teisyno įgyvendinimo problemos Lietuvoje“// *Jurisprudencija*, T. 4(82), 2006, p. 32-40;
78. Jakulevičienė, Lyra, Biekša, Laurynas, „Pabėgėlio statuso ir papildomos apsaugos (kvalifikavimo) direktyvos perkėlimo į Lietuvos teisę ir įgyvendinimo problemos“// *Jurisprudencija*, T. 3(105), 2008;
79. Žiobienė E. Tarptautinis kovos veiksnių prieš prekybą žmonėmis reglamentavimas // Palavinskienė B., Prokopčik M., Vidrinskaitė S. Žiobienė E. Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų apsauga, problemos sprendimo būdai. Lietuvos žmogaus teisių centras, 2006, p. 4-13.
80. Pabėgėlių apsauga: tarptautinės pabėgėlių teisės vadovas. Vadovas parlamentarams Nr. 2-2001, 2001;
81. Targonskienė, Violeta, Pabėgėliai Lietuvoje // *Justitia*, Nr. 1-2, 2003;
82. Migracijos Departamentas prie LR vidaus reikalų ministerijos „Prieglobsčio suteikimo procedūra Lietuvos Respublikoje“// *Metinė ataskaita 2009*.
83. Valstybinė darbo inspekcija. Informacija apie valstybinės darbo inspekcijos vykdomą nelegalaus darbo reiškinių kontrolės koordinavimą bei priemones vykdamas nelegalaus darbo prevenciją per 2009 metus.
84. Vysockienė, Lyra, Asmens negražinimo principas, jo vieta Lietuvos teisės sistemoje ir taikymo problemos // *Teisė*, Nr. 34, 2000;
85. Vysockienė, Lyra, Prieglobsčio teisės harmonizavimas Europos Sąjungoje // *Teisė*, Nr. 38, 2001;
86. Tarptautinė migracijos organizacija ir Vilniaus universitetas. Prekyba moterimis. Problema, prevencija, pagalba aukoms. Vilnius 2004. P. 10 – 11.
87. Vysockienė, Lyra, Prieglobsčio prašytojų sulaikymas tarptautinėje teisėje ir valstybių praktikoje // *Jurisprudencija*, T. 32(24), 2002, p. 15-32;
88. Vysockienė, Lyra, Prieglobsčio teisės raidos po Amsterdamo sutarties probleminiai aspektai // *Jurisprudencija*, T. 31(23), 2002;
89. Europos migracijos tinklas.LR nacionalinis informacijos centras. Metinė politikos ataskaita migracija ir prieglobstis Lietuvoje 09//Vilnius 2010. P.39
90. Vysockienė, Lyra, „2004 m. Užsieniečių teisinės padėties įstatymas pabėgėlių apsaugos požiūriu“// *Jurisprudencija*, T. 78(70), 2005, p. 23-29;

Šaltiniai internete:

91. Tarptautinė darbo organizacija (konvencijos ir rekomendacijos) – www.ilo.org ir www.ilo.org/ilolex/english/convdisp1.htm
92. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija - www.lat.lt
93. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo jurisprudencija - www.lvat.lt
94. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija – www.socmin.lt
95. Valstybinė darbo inspekcija – www.vdi.lt
96. Europos Sąjungos norminiai aktai – http://eur-lex.europa.eu/RECH_menu.do?ihmlang=lt
97. Lietuvos Respublikos norminių aktų paieška LR Seimo interneto svetainėje – <http://www3.lrs.lt/DPAieska.html>
98. www.asylum-online.lt (informacija apie LR prieglobsčio sistemą);
99. Pabėgėlių teisės chrestomatija (įvairūs šaltiniai ir jų tekstai) <http://refugeelawreader.org>
100. Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuras <http://www.unhcr.org>
101. Informacija prieglobsčio tema lietuvių kalba <http://www.asylum-online.lt>
102. Europos informacijos apie kilmės valstybes tinklas <http://www.ecoi.net>
103. Įvairių valstybių teisės aktų prieglobsčio, imigracijos, žmogaus teisių tema duomenų bazė <http://www.unhcr.ch/refworld/legal.htm>
104. 15min.lt Moderni vergovė Lietuvoje. // 2008 spalio 1d. <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/moderni-vergove-lietuvoje-56-8276>
105. Vtv.lt Lietuvoje kinai pateko į vergovę <http://www.vtv.lt/naujienos/vakaro-zinios/lietuvoje-kinai-pateko-i-vergove-6.html>
106. Lietuvos profesinės sąjungos. Naujienos. „Darbo inspekcija: Lietuvoje atgimsta vergovė“ <http://www.lprofsajungos.lt/?lang=lt&mID=1&id=2592>
107. Lietuvą palikti atsisakantys nelegalai kinai gali būti deportuoti jėga (šaltinis ELTA) <http://www.naujasdarbas.lt/index.php?info=3&t=news&g=69359A13-553F-475F-8100-806296027B3F>
108. Statistikos departamento 2010 m. rugpjūčio mėnesio pranešimas spaudai Šaltinis: <http://web.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=7922&PHPSESSID=ae9eb5e0a8af89ea0d38725f436a3e72>
109. Europoje kovai su prekyba žmonėmis neskiriama pakankamai dėmesio (ELTA) <http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=6374871>
110. Prekyba moterimis: problema, prevencija, pagalba aukoms. Praktinis vadovas socialiniams darbuotojams; Vilnius, 2004 PZ-soc.darb.LT.pdf (prekybos migrantais samprata, mastai, reikšmė etc.) Tarptautinė migracijos organizacija.

111. Prekyba moterimis. Problemos, sprendimai, žvilgsnis iš vidaus; Vilnius, 2004 [knyga-ALF-LT.pdf](#) Tarptautinė migracijos organizacija.
112. Prekyba moterimis Baltijos šalyse: visuomenės požiūris ir informuotumas (2002) [Publ.awareness_lietuviskai.pdf](#) Tarptautinė migracijos organizacija.
113. Prekyba žmonėmis: policijos pareigūno užrašai", 2006 [uzrasai-polic.pareigunu.pdf](#) bendrai apie prekybą žmonėmis, išnaudojimą priverstiniam darbui. Tarptautinė migracijos organizacija.
114. Nelegalas triūsė pas ūkininkę // Lietuvos rytas, 2009 03 25
115. Kinai Lietuvoje: beteisiai pagal įstatymus // Alfa.lt, 2008 09 02
116. Vergų dalį kentę kinai grįžta namo // Viničiaus diena, 2008 08 21
117. Į Lietuvą plūsta šiuolaikiniai vergai // Verslo žinios, 2008 06 12
118. Nelegalūs migrantai paperka ir lietuvius // Šiaulių kraštas, 2010 03 10
<http://www.siauliukraštas.lt/?rub=1141654078&data=2010-03-10>
119. Kripaitis R., Romikaitytė B., 2005. Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Šiauliai. P. 171-172.
Prieiga per internetą:
http://www.smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanauskas%202005/2005%20m.%20leidinys/Kripaitis_Romikaityte.pdf.
120. Pristatymas pabėgėliai: tolerancijos atspindys tyrimuose. Šaltinis: <http://www.migracija.lt/>
121. 2007.2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa, p. 94, Vilnius, 2007.
[http://www.esparama.lt/ES_Paramam/strukturines_paramos_2007_1013m._medis/titulinis/files/1VP_ZIP_2007-07-30.pdf]
122. Pabėgėlių priėmimo centro vykdyti projektai: <http://www.rppc.lt/3876/es-parama/ivykdyti-projektai/2005-m.html> ; <http://www.rppc.lt/5967/es-parama/ivykdyti-projektai/2008-m.html> ;
<http://www.rppc.lt/3690/es-parama/vykdomi-projektai.html> ;
http://www.rppc.lt/news_read2,3442,lt.html ; http://www.rppc.lt/apklausa_rezultatai,1180,lt.html
123. Lietuvos Respublikos Migracijos departamento duomenys apie prašymus suteikti prieglobstį ir priimtus sprendimus per 2009 metus. http://www.migracija.lt/popup2.php?item_id=612